

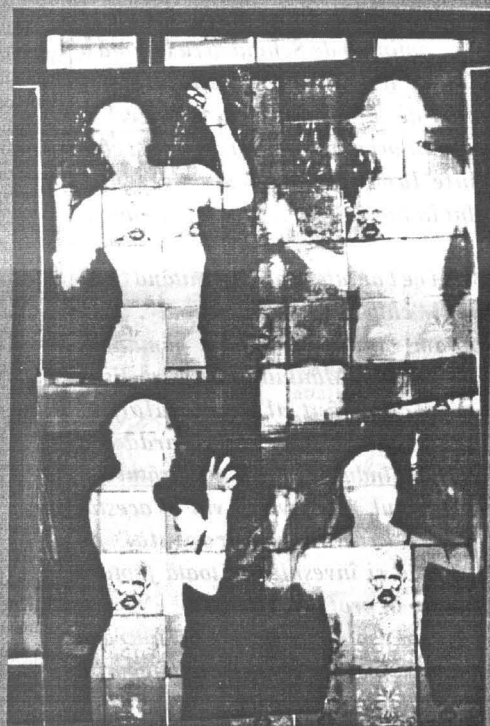
Caiete Silvane

Revistă de cultură a Sălajului editată de Centrul Culturii Tradiționale,
sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul II, Nr. 3 (15), aprilie 2006. Apare până în data de 15 a fiecărei luni. Preț: 2 lei noi (20.000 lei vechi)

Strângeri de mână

Zece poeți - Tíz költő
Poeme Versek

Caiete Silvane - 2006

Poesis

Editorial - Daniel Hoblea
Praznicul Învierii
• pag.2

Iluminatul în antichitate și în lumea romană - Cristian Aurel Roman
• pag.4-5

Influența fenomenelor cosmice asupra istoriei omenirii - Marin Pop
• pag.24

Editorial

Praznicul Învierii

Înfricoșată e taina Învierii! Cum să scrii despre ea? Ce să scrii despre ea? Să repeți cuvintele Scripturii în ceea ce o privește, e inutil. Oricine, credem, are în casă Sfânta Carte și poate citi oricând din ea. Toți vom participa la Sfânta Slujbă de Înviere, vom auzi sfintele slove și vom primi lumină...

Se spune că, la Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim, în fiecare an de Paști are loc o minune: un fulger supra-firesc aprinde lumânarea patriarhală și, preț de câteva minute, flacăra lumânărilor din mâinile credincioșilor capătă calități neobișnuite, devenind un foc ce nu te arde, lumină pură, nematerială. Ne amintim de Rugul aprins văzut de Moise, un tufiș ce ardea dar nu se mistuia; ne amintim de Schimbarea la Față a Domnului, de lumina slăvită ce-L învăluia; ne amintim de înfățișarea "ca de fulger" a îngerilor vestitori ai Învierii, și de câte și câte alte sfinte lumini, semne ale prezenței Domnului în lume. Dar, treji fiind cu inima, luăm aminte și la falsele "lumini" ale necuratului ce bântuie veacul, neuitând că el poate lua și "chip de înger de lumină".

"Foc am venit să arunc pe pământ!" spunea Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Focul sfânt al Adevărului, al Credinței și al Iubirii, care să ardă din temelii, primenindu-ne, tot răul și urâtul din noi. El, Domnul, este izvorul viu al acestui foc sfânt, "lumină neapropiată" ce transfigurează și înveșnicește toată făptura ce o primește în profunzimile sale.

Înfricoșată e taina Învierii! Căci întreaga noastră fire va fi smulsă din ghearele morții, nu doar sufletul (care poate intra încă de pe-acum, prin credință, în slava Învierii), ci și trupul, dar nu acesta, de carne trecătoare și bicsnică, ci acela de slavă pe care l-am avut la întemeierea lumii, înainte de a fi îmbrăcați în piei muritoare. Când Domnul era fântuit pe cruce ca om, El, ca Dumnezeu, elibera din lanțurile iadului sufletele dreptilor coborâte acolo prin neascultarea Protopărinților. Tot ca Dumnezeu, El a biruit moartea, spre a ne întări în nădejdea Învierii și în credința cea întru El. Și credem și mărturisim că, la a doua Lui venire, El, Atotstăpânul, ne va învia pe toți, de la Adam până la ultimul om ce va muri până atunci. Dar pentru a primi "răspuns bun" la Judecata Lui, înainte de a învia și în trup netrecător, avem a căuta învierea omului lăuntric, a sufletului și spiritului, regăsirea Eternului Prezent.

Daniel HOBLEA

Puterea și radicalul

Ridicarea la putere, aflăm din matematici, presupune înmulțirea unui număr cu el însuși. Dacă înmulțim de patru ori, ajungem la puterea a patra, care, după administrație, legislativ și justiție, este presa. Când puterea de care dispune mass-media este prea de temut, atunci stăpânirea recurge la operația inversă: extragerea radicalului. Scoțând când un radical, când altul, ziaristii se liniștesc, ori dau în ulcer sau boli de inimă și mor de moarte prematură, iar fiorosul codru jurnalistic se preschimbă într-o poiană luminată de un soare ca un ochi de sticlă, unde copiii vin neștiutori să culeagă păpădiile înflorite printre miile de maci roșii.

Înainte de 1989 circula bancul cu Napoleon, în care împăratul francez se minuna de articolele publicate în ziarele din "Epoca de Aur", de activității de partid școlii la Academia "Ștefan Gheorghiu":

- Ehe, să fi avut eu presa voastră, lumea n-ar fi aflat nici acum de catastrofa de la Waterloo.

În ultima perioadă a dictaturii, cenzura se stratificase pe mai multe nivele: instituție, municipiu, județ, București. După ce fuseseră oripilați de apariția drăgălașului motănel Arpagic, vajnicii mânuitori ai creionului roșu suflau și în iaurt, căutând semnificații ascunse în orice asociere de atribute.

În marea roșie a "Făcliiilor", "Luptelor", "Drumurilor noi", Sălajul era o zonă pacificată. În județ apărea un singur ziar, care nu merita să fie numit ca atare, deoarece era de fapt un săptămânal. Fusesse intitulat "Năzuința", dar era alintat de toată lumea cu porecla de "Neputința". Avea patru pagini, dintre care una cu "iubitul" Conducător, alta cu ședințele de partid și situația arăturilor, plus două cu anunțuri de mică publicitate. Fără reclame, cea aia de pe prima pagină nu conta ca atare. Publicație mică, cu apariție rară, era foarte solicitată de cei obligați să-și facă un abonament, pentru că scăpau ieftin, cu câțiva zeci de lei pe an. Cum sunt o fire mai rebelă, am preferat să mă abonez la "Scânteia tineretului".

"Homo Silagensis"¹ este un prim volum de publicistică ce cuprinde editoriale, articole, pamflete și eseuri scrise de Daniel Săuca. Mă bucură apariția lui, deoarece este o carte ce reflectă fidel schimbările de mentalitate petrecute în ultimii 16 ani, trecerea de la ziaristica emascualată, cu voie de la comitetul de Partid, la gazetăria de opinie. Care opinie, în general, e critică, pentru că un adevărat jurnalist observă întotdeauna petele din Soare și le descrie cu lux de amănunte, insistând cu tușe grotești pe distorsionările apărute, chiar dacă marea astru ne încălzește și ne luminează existența. Pentru că, deși el ne-a dat viață și o întreține, asta nu-l face cu nimic mai puțin pătat.

Deși în nota bibliografică de la sfârșit se face o referire la o obscură perioadă inițială, când a fost secretar de redacție la "Informația Sălajului", numele lui Daniel Săuca a devenit cunoscut în asociere cu "Gazeta de Duminică", unde a fost mai întâi redactor, iar apoi redactor-șef. A trecut apoi la cărma ediției locale a cotidianului "Transilvania Jurnal", într-o perioadă când în județ mai apăreau alte trei ziare: "Graiul Sălajului", "Sălaj Horizont" și "Magazin Sălajean". A menționat publicația pe linia de plutire, chiar când edițiile din alte județe au sucombat, transformându-l în cele din urmă în "Jurnalul Sălajului". În prezent, este redactor-șef la cotidianul "Sălajeanul" și la revista de cultură "Caiete Silvane".

Articolele selecționate au fost scrise zi de zi, sub amenințarea necruțătoarei "ghilotine", reprezentată de închiderea ediției. Unii i-au reproșat poetului "Dantrenelor" stilul "miștocăresc", preluat, chipurile, din presa bucureșteană. În gazetărie, e musai să fii din când în când

golan și să scrii măcar un articol precum "God Save The Bunicuța", pentru ca cititorii să se trezească din "somniale de moarte", knock-out-ul "realizat cu pricepere și simț de răspundere de «barbarii de tirani»", idee horror, aducând aminte de Dracula Park și de măcelăria ciobănașului

DANIEL SĂUCA
HOMO SILAGENSIS

VOLUMUL I

- EDITORIALE, ARTICOLE, PAMFLETE, ESEURI -

EDITURA
CAIETE SILVANE
ZALAU, 2006

mioritic. De ce să fie tabu să scrii despre Imnul de Stat? Dintr-un marș solemn și maiestuos, așa cum a fost intonat de corurile bărbătești până în 1989, el a fost transformat, postdecembrist într-o fugă cântată de fanfara militară de la Cotroceni. E din nou Postul Paștelui și iarăși trăim un scandal al comitetului și comisiei pentru studierea arhivelor securității. Și va tot fi fiind, până vor fi desconfirați precum turnători, care au călcat Sfânta Taină a spovedaniei, ca să dea fuga și să raporteze la organele de stat pentru treizeci de arginți neimpozitați. Desigur, șefilor le place să se scrie de bine despre ei, chiar dacă au tăiat frunza la câini și au frecat mangelul pe toată durata mandatului. "Patriotismul, așa cum bine s-a spus, trebuie să însemne tăcere și eficiență". Suntem țara care a pierdut aproape două milioane de cetățeni în doar zece ani, locul unde unul din doi oameni ar dori să plece în străinătate. "Să citiți bine, am înțeles! țara geme de plăcere. Poporul este într-un orgasm continuu după preluarea puterii de către Bănescu et comp". În intenția autorului, "Homo Silagensis" este o primă împlinire din cadrul unui proiect ce cuprinde încă două părți: o selecție de interviuri publicate în presa sălăjeană și un volum de memorialistică. Unii, dintr-o calofilie patologică sau dintr-un spirit de imitație snob, preferă povestea printrului levantin, plecat să doboare miștrețul cu colți de argint, fără să bage în seamă că pe urmele "Metamorfozei" lui Kafka în literatură s-a strecurat și un gândac cu cinci pene roz, pornit la vânătoare de ciclopi. Oricât de sfâșietor ar fi sunetul cornului (care sunăăăăă, însă foarte puțin), când citești editorialele lui Daniel Săuca, în urechile mele persistă un sunet ireal, precum bătaie inimii de... insectă, "prăfuite de liniștea umbrelor".

¹ Daniel Săuca, *Homo Silagensis*, Zalău, Editura "Caiete Silvane", 2006. GYORFI - DEAK György

Intenții frumoase

(...) Un tânăr ziarist din Zalău, Daniel Săuca, și-a însușit (probabil din presa bucureșteană) obiceiul regretabil de a face glume proaste pe seama oamenilor politici. Faptul că atacurile sale se îndreaptă împotriva unor lideri ai PSD, partid care a adus prejudicii României, nu constituie o scuză. Stilul grobian-miștocăresc îl descalifică până la urmă pe autor, nu pe oamenii politici vizați: "În timp ce în PSD tandemul Ionel & Bombonel provoacă din ce în ce mai multă iritare, în rândul membrilor de partid și a sondajelor, gașca de la Cluj, cu merțanul Rus în frunte, strigă tare, s-audă și miticii, că dacă nu se reformează partidul, au greșit adresa. Păi, cu Ionel cu potență ca la 45 de ani (puteți să-l încercați) și

cu Bombonel înfrânt și de iepuraș, și de Micul Titulescu, și de mai cine vreți voi, nu cred că PSD se va reforma pururi veci" etc. Cum adică "merțanul Rus"? Ce glumă-i asta: "puteți să-l încercați"? Citind asemenea grosolanii îți vine să roșești nu pentru Ioan Rus sau Ion Iliescu, ci pentru autor. Zecile de articole de acest fel, risipite în presa locală, au fost adunate cu pietate de Daniel Săuca și publicate sub formă de volum (*Homo Silagensis*, vol. I, editoriale, articole, pamflete, eseuri, Zalău, Ed. Caiete Silvane, 2006). Autorul dorește, după cum se vede, să le salveze de la uitare, deși în interesul lui ar fi ca toată lumea să le uite.

Alex. ȘTEFĂNESCU, "Ziarul de Duminică"

Strângeri de mână, poezie și vin

Totul a început acum mai bine de 10 ani, la Casa maghiară Emke din Zalău. Am participat atunci la un recital de poezie: *Poezii români din Zalău traduse în limba maghiară*. Au fost prezente, alături de un public select: Valentin Meseșan,

Contelui (V. Meseșan) și bancurile lui cu Mărie și Ianoș, cu Ion și Marika. În următorii ani, Centrul Cultural Tradițional Sălaj și Editura *Caiete Silvane* Zalău au editat volumul colectiv bilingv de poezie, în limbile română și

la Zalău, am întâlnit artiști și oameni de cultură care au îmbogățit spațiul cultural sălăjean și ne-au ajutat ca poeziile și vocile noastre să fie auzite și în Ungaria. Ne bucurăm că i-am cunoscut pe poezii: Devecseri Zoltan din Kapuvar, Guyas Martha din Szentendre, Hathazi Aaron din Gyor, Ujhazi Laszlo din Gyula; pe artiștii plastici Borbely Karoly din Gyor și Krisboi Tibor din Szentendre; pe Popper Ferencz, președintele Asociației Recitatorilor de poezie din Ungaria, pe Nagy Istvan, vicepreședinte al aceleiași asociații și sufletul întâlnirilor culturale româno-maghiare și, last but not least, Kiss Laszlo, director în Ministerul Culturii și Patrimoniului din Ungaria.

mulți poeți atunci, căm câți degetele de la două mâini... De aceea volumul de față cuprinde zece poeți: cinci poeți români din Sălaj și cinci poeți maghiari (doi din Sălaj, trei din Ungaria). Zece poeți - zece degete de la două mâini. Cinci poeți români și cinci poeți maghiari: o simbolică strângere de mână.

Au fost multe strângeri de mână, multe pahare de vin ciocnite între artiștii români și maghiari, multe poezii recitate în română și maghiară și ne dorim de-acum înainte și mai multe poezii, și mai mult vin și mai multe strângeri de mâini. Și pentru că poetul Valentin Meseșan nu mai este alături de noi, iar poezia sa e acum recitată doar de îngeri, voi cita aici o poezie de-a lui: "Noaptea se varsă prin geamuri/ ca un gând indecent/ în tavernă poezii/ cu luna înflorită-n piept/ cântăresc cuvinte/

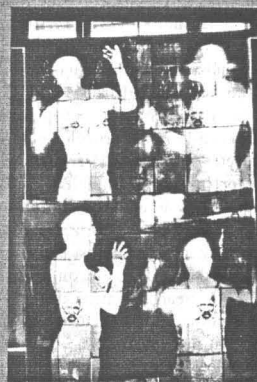
maghiară, ALB NEGRU/FEHER FEKETE, prezentat la Institutul Cultural Român din Budapesta în noiembrie 2003 și volumul de poezie trilingv, POEME VERSEK GEDICHTE, lansat la Institutul Cultural Român din Viena în iulie 2004, la Primăria Orașului Gyor în septembrie 2004 etc. Cu ocazie diferitelor ediții ale Festivalul *Primăvara Poeziei*, organizat în fiecare an de instituția noastră

Daniel Hoblea, Daniel Săuca, Marcel Lucaciu, Cristian Conraș și, din partea gazdelor, Kerekes Edith, Szabo Vilmos, bineînțeles Szabo K Istvan, traducătorul poeziilor noastre, în prezent regizor în Odorheiu Secuiesc.

După recital, prăjituri de casă, un vin foarte bun de șamșud, relaxare, voce bună, inconfundabile glume ale

Zece poeți - Tíz költő
Poeme Versek

Caiete Silvane - 2006

Poesis

crescute din pahare înstelate/ sub farduri își ascund foamea/ femei însământate/ cu dragoste de-o oră/ într-un colț cenușiu/ păianjeni meticuloși/ își numără picioarele/ un cerșetor/ își numără în pălărie/ soarele..." (*Tablou posibil*); LEHETSÉGES KÉP: "Az éjszaka abalkon becordúl/ akár egy illetlen gondolat/ kocsmában a költők/ keblükön a hold virágba hajt/ csillagpohárban nőtt/ szavakat mérnek/ arefesték alá rejtik az éhét/ megtermékenyített nők/ órányi szerelemmel/ szürke sarokban/ gondos pókok/ lábaikat számológatók/ egy koldus/ kalapjában számolja meg/ a napot..."

Cristian CONTRAȘ

Strângeri de mână româno-maghiare

În organizarea Consiliului Județean Sălaj și a Centrului Cultural Tradițional s-a desfășurat în perioada 31 martie - 2 aprilie a

șasea ediție a Festivalului "Primăvara poeziei" - 2006. Vineri, de la ora 17, la Galeria de Artă "Ioan Sima" din Zalău a avut loc

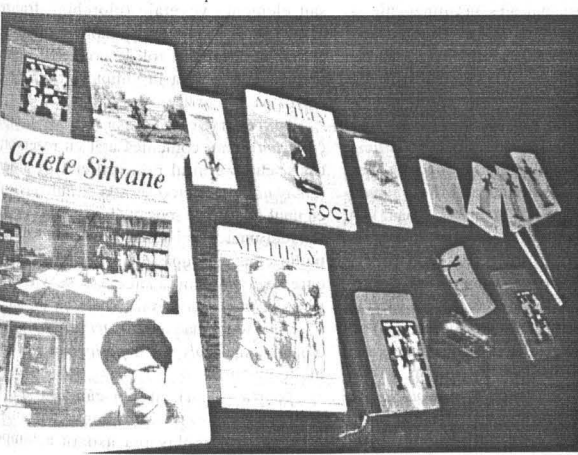
vernisajul expoziției de grafică a artistului plastic Kuresics László din Győr (Ungaria); lansarea volumului de poezie bilingv "Zece poeți - Tíz költő" (*Poeme - Versek*), întâlnirea poetilor români și maghiari și prezentarea revistelor de cultură "Caiete Silvane", "Hehehupa" din Zalău și "Műhely" din Győr. Sâmbătă, 1 aprilie, s-a desfășurat concursul de recitare în limba maghiară, iar duminică, 2 aprilie, la Casa Municipală de Cultură Zalău, a avut loc un spectacol de folclor. Cât privește lansarea volumului de poezie bilingv "Zece poeți - Tíz költő" (*Poeme - Versek*), să spunem că acesta a apărut la Editura "Caiete Silvane" și este prefăcut de Cristian Conraș, directorul Centrului Cultural Tradițional. Poezii prezente în

antologie: Daniel Hoblea, B. Simon György, Marcel Lucaciu, Devecseri Zoltán, Ion Pițoiu-Dragomir, Gujás Márta, Daniel Săuca, Simone Györfi, Viorel Tăutan și Újhazy

László. Traducător: Simone Györfi. La evenimentul de vineri, de la Galeria de Artă "Ioan Sima", au participat oameni de cultură români și maghiari, din Zalău, Jibou, Budapesta, Győr și Szentendre, Kiss Laszlo, director în Ministerul Culturii și Patrimoniului din Ungaria, deputatul Seres Dénes, senatorul Fekete András, vicepreședintele Consiliului Județean, Csoka Tiberiu, subprefectul Vegh Alexandru, noul director al Muzeului Județean, Elena Musca, un numeros public.

Red.

Iluminatul în antichitate și în lumea romană

Astăzi, când iluminatul face parte din categoria utilităților implicit necesare unui traicivilizat, abordarea acestui subiect poate părea lipsită de valoare, inutilă, sau greu de înțeles. Dar tocmai de aceea rememorarea unor aspecte ale procesului de iluminat cum sunt: originea, evoluția și proveniența acestora, este benefică.

Omul ca specie este un "animal diurn", forțat de barierele naturale să trăiască conform ciclului ziua - noapte. Activitățile sale încep la ivirea primelor gene de lumină și încetează odată cu lăsararea serii. Depășirea acestor limite și extinderea zilei în funcție de nevoile sale au fost posibile inițial doar cu ajutorul focului. Utilizarea și producerea conștientă a focului a fost poate una din cele mai mari realizări ale omului preistoric, alături de crearea primelor unelte. De la focul oferit de natură, la electricitate, omenirea a traversat mai multe etape ale acestui proces de modelare a mediului înconjurător și depășire a limitelor naturale.

Primul mijloc de iluminat a fost focul deschis, dobândit în urma "accidentelor naturii", sau produs în mod conștient. Cele mai vechi evidențe despre utilizarea focului datează de peste 750 000 ani și au fost descoperite în pesteră d'Escalé (Franța). În peștera de la Choukoutien (China), s-au păstrat urmele unui foc întreținut și păstrat aprins permanent timp de generații. Resturile acestui "rug" constau într-un strat de cenușă gros de circa 70 cm, datat în urmă cu 400 000 ani (E.White, *The First men, The emergence of Man*, New York 1973, p. 23-24).

Folosind focul, oamenii preistorici s-au putut proteja de prădătorii cu care împărțeau teritoriile, sursele de apă și hrană. Acum și-a început specia umană evoluția ca prădător și nu ca vânat cum era înainte. Focul a permis obținerea de hrană mai variată, ce putea fi gătită de acum înainte. Cu căldura sa s-au îndepărtat amenințările venite din partea climatei și a succesiunii anotimpurilor. Tot cu ajutorul focului oamenii au realizat arme mai eficiente și au creat primele vase pentru depozitat și prelucrat hrana. Nu în ultimul rând, focul a oferit lumina cu care omul și-a depășit barierele naturale și și-a "prelungit" ziua în funcție de necesități. De acum înainte, omul s-a manifestat ca entitate conștientă și inteligentă pe planetă.

Această "lumină caldă" a fost elementul care a îmbogățit spiritualitatea omenirii, fiind factorul care a dat naștere celor mai multe credințe și interpretări religioase. Nici nu e de mirare dacă ne gândim că doar cu ajutorul focului omul a reușit să învingă întunericul care ascundea atât prădătorul nemilos care-i pândea orice mișcare, cât și tenebrele și spaimile interioare.

Vatra de foc permitea doar iluminarea unei zone înconjurătoare restrânsă și nu putea fi transportată în locurile obscure. Lipsa aceasta a fost suplinită prin utilizarea celui mai simplu și mai vechi "instrument" de iluminat - torța (făclia).

Bătul de lemn (torța), aprins la un capăt, este cel mai simplu și în același timp cel mai vechi "instrument" de iluminat. Sub forme diferite va rămâne în uz timp de milenii, la toate populațiile globului. La fel ca mai toate instrumentele de iluminat ale lumii antice, întrebuintările torței nu s-au limitat strict la iluminat, ci au pătruns în practicile magice și religioase și chiar în îndeletnicirile războinice.

După remarcarea proprietăților capilare ale fibrelor vegetale sau animale, a fost creat opaițul cu fitil și combustibil lichid. Cele mai rudimentare forme de lămpi erau simple obiecte "luate" din natură și adaptate scopului dorit: scoici, carapace, fragmente de calotă craniană, etc. - orice putea păstra grăsimea animală sau uleiurile minerale în care ardea o meșă din fibre vegetale.

Primele opaițe paleolitice au fost realizate în rocă - simple pietre cu adâncituri în care ardea un fitil înmuiat în grăsime (e.g. - cele descoperite în pesterile La Mouthe, La Madeleine (Franța) (Ch. Darambreg, E.

Saglio, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, Paris 1877, III, 1320; G.Goury, *Origine et evolution de l'Homme*, I, Epoque Paléolithique, Paris, 1948, p. 348, fig. 107; M.L. Bernhardt, *Lampki starozyne. Museum Narodowe w Warszawie*, Warszawa, 1955, p. 89, fig. 9; H. Menzel, *Antike Lampen in Römisch-Germanischen Zentralmuseum zu Mainz*, Mainz 1969, p. 9; C. Doumas, *Die Ausgrabung von Akrotiri auf Thera*, *Antike Welt*, 2, 1980, 41-51, p. 46, Abb. 9; W. Radt, *Lampen und Beleuchtung in der Antike*, *Antike Welt*, 1986, 1, 40-58, p. 40).

Folosirea grăsimii de peste ori de animale ca și combustibil și a fibrelor vegetale sau animale pentru a forma fitilul, a constituit premiza apariției primelor lumânări în urmă cu circa 4 000 de ani.

La un moment dat a început folosirea lutului pentru crearea opaițelor. Acest material cu o plasticitate ridicată, disponibil în cantități imense pe tot cuprinsul globului, oferea posibilități de prelucrare multiple. Mai mult, după ardere căpăta o rezistență remarcabilă, ceea ce l-a impus ca materialul ideal pentru realizarea opaițelor.

După cum aminteam anterior forma cea mai simplă și prima apărută este lampa cu rezervor puțin adâncit, neacoperit, creată prin simpla modelare manuală, sau cu ajutorul roții olarului. Acest opaiț deschis avea forma unei străchini (farfurie, bîld) și a fost folosită intens încă din epoca bronzului târziu. O regăsim și în epoca romană ori mai târziu în Evul Mediu, ceea ce ne arată că acest model a fost cea mai "longevivă" formă de opaiț din istorie.

Autorii antici, cum sunt Herodot și Clement din Alexandria, au pus pe seama egiptenilor invenția și utilizarea acestor opaițe (Herodot VII, p. 215), însă descoperirile arheologice moderne au stabilit că fenicienii sunt cei care au realizat astfel de piese în epoca bronzului și le-au răspândit în bazinul mediteranean (Carthagina, Cipru, Palestina, Sardinia) (DA III, p. 1321; Walters H.B., *History of Ancient Pottery*, I, II, p. 393-429, London 1915, I, p. 106-107). Între secolele IX - VI a.Chr. în forma lor intervin unele modificări: apar unu - două plieri în buza vasului pentru plasarea fitilului, devine mai adânc, sau mai mult, pereții sunt uniți astfel încât opaițul ia forma unui cornet.

Se iniția atunci un proces de acoperire a rezervorului opaițului și de protejare a combustibilului care a dus într-un final la apariția lămpilor cunoscute ca și "clasice" (lămpile elenistice și romane). Procesul poate fi urmărit ușor la formele de opaițe grecești de secol VII - IV a.Chr. la care rezervorul se adâncea puternic, devenind circular. Pereții erau trași spre interior, pentru a într-un final să acopere complet cavitatea în care era ținut combustibilul.

Inovațiile tehnice au devenit din ce în ce mai dese în cazul acestor ustensile destinate iluminatului, accentuându-se când latura practică a opaițelor, când cea artistică, estetică. Rezervorului i se va atașa toarta, iar ciocul acoperit s-a lungit puternic. Orificiul de umplere din centru se reduce ca dimensiuni, iar în partea superioară a rezervorului s-a format un disc central ce variază ca dimensiune și diferă ca formă (plat, convex sau concav). Silueta rezervorului se modifică și ea, devenind lenticulară în secțiune. Atunci apare de asemenea un strat protector de fier negru aplicat pieselor pentru impermeabilizarea acestora.

Deși a utilizat puternic opaițul, lumea greacă s-a remarcat însă prin predilecția pentru alt instrument de iluminat - torța. Dacă la început s-a preferat torța realizată dintr-o singură "baghetă" de lemn rășinos (special pin), ulterior s-au folosit adesea piesele compuse din mai multe baghete fasonate de lemn de pin sau curpeni de viță de vie ori plută, legate mănunchi cu papirus și înmuiate în rășină (DA, II, p. 1025-1026; R. Cagnat, V. Chapot, *Manuel d'Archéologie romaine*, I-II, Paris 1916, II, p. 465. De acum vom cita Manuel). Forma a evoluat de la

baghetele scurte, lise, la cele cu aspect de secerpu, lungi cât un stat de om.

Din secolul IV a.Chr. și de-a lungul epocii elenistice s-au adoptat soluții practice pentru îmbunătățirea iluminatului - astfel a apărut torța cu flăcări multiple (*faces spicatae*) (DA, II, p. 1026) și apărători de mână în formă de talgere, montate pe mânerul torțelor.

Torța a fost folosită și de către etrusci și romani, dar era înlocuită de imitații realizate în metal, datorită preferinței acestora pentru arderea materiilor grase (ulei, seacă, smoală, etc.).

Utilizarea preponderentă în zona Peninsulei Italice a materiilor grase va determina folosirea intensivă a altui tip de ustensilă destinată iluminatului - lumânarea. Realizată din materii diferite va fi denumită în funcție de acestea: *cereus* (lumânarea din ceară de albine), *sebaceus* (din smoală), *candela* (din sulf) (DA II, p. 869). După cum menționa *Plinius Maior* în lucrarea sa *Historia Naturalis* (XIX, p. 17, XVI, p. 28, XXI, p. 114, XXIII, p. 84, XXV, p. 121), fitilul se obținea în mod obișnuit prin suprapunerea unor meșe de stof, papură, papirus sau alte fibre vegetale (*galla nigra*, *phlomos*, captalan negru, *verbascum thapsus*) care erau apoi răsucite sau împletite (DA III, p. 1322; *Manuel*, II, p. 465-466; D.M. Bailey, *Greek and Roman Pottery Lamps*, London 1972, p. 10; L. Chrzanoski, *Lumieres antiques, Les lampes à huile du Musée romain de Nyon*, Milano, 2000, p. 17). Acest instrument de iluminant va rămâne în uz în întreaga antichitate și epoca medievală fără a se modifica morfologic.

Similară oarecum cu torța este piesa cunoscută sub numele de *funalis*, compusă doar dintr-un "fitil" gros (funie, pară - *funis*) înmuiat la un capăt în smoală. Aceasta era probabil utilizată în special de cei săraci, în timp ce lumânările de ceară erau folosite cu precădere de cei avuți (DA, II, p. 1360-1361; *Manuel*, II, p. 465-466).

Piese de iluminat care s-au impus în întreg bazinul mediteranean au fost însă opaițele. La acestea se folosea ca și combustibili materii grase lichide, mai mult cele de origine vegetală (uleiuri), decât cel de origine animală (seu, grăsimi). Combustibilul folosit pentru alimentarea lămpilor a depins de cele mai multe ori de materiile disponibile în zonă, ori de puterea economică a consumatorului. După cum reiese din scrierile autorilor antici și din cercetările moderne, în lumea romană se folosea uleiul vegetal, *oleum* - uleiul de măsline ce se exporta din bazinul mediteranean. Zonele care importau acest ulei îl vor folosi mai ales în alimentație și vor utiliza pentru iluminat alte materii disponibile local: ulei de susan, nucii, alună, uleiuri minerale (bitum), etc. (Bailey 1972, p. 10). Astfel, uleiul de susan era utilizat în Mesopotamia, iar cel de în Egipt de către populația săracă. Se folosea și uleiul de ricin (Plinius, *Hist.Nat.*, XXIII, p. 84), grăsimea de castor, untura de pește, sau uleiul mineral (bitum lichid - numit și apă uleioasă) în Sicilia și Babilon (J. Ramin, *Les Hydrocarbures dans l'antiquité, Archeologie - Tresors des ages*, 64, 1974, p. 13.) Analizele moderne efectuate pe lămpile de la August (Elveția) și Köln (Germania) au arătat că se utilizau și uleiurile de alună, mac, fag, în și nici (Chrzanoski 2000, p. 16).

Cel care a dominat piața "combustibilul" a fost însă uleiul de măsline, produs masiv în Grecia, Hispania sau provinciile Asiei Mici. Prezența sau absența surselor de acest gen a fost determinantă în dezvoltarea sau dispariția centrelor producătoare de opaițe.

Tot de la autorii antici cunoaștem denumirile sau componentele folosite de romani pentru a realiza fitilul lămpilor sau lumânărilor. Se foloseau fibrele vegetale și fire de origine animală cum sunt: meșe de papirus, cânepă, în, ricin, stof, papură, captalan negru (*verbascum nigrum*), coada mielului (*verbascum phoeniceum*), *thryallis*, *verbascum thapsus*, azbest, lână, bucați de țesătură, etc. (DA III, p. 1322; *Manuel*, II, p.

465-466; Bailey 1972, p. 10; Chrzanoski 2000, p. 17).

De la apariția lor, opaițele au suferit variate schimbări morfologice determinate atât de imaginația meșterilor, cât și de procedee de realizare: cu mâna, la roata olarului și cu ajutorul tiparului. Fiecare dintre acestea au fost preferate într-o anumită perioadă, dar pe măsura utilizării lor au coexistat împreună cu celelalte, sau au revenit în atenția producătorilor ori a consumatorilor din motive estetice, de modă, din motive pur economice, etc.

Materialele folosite la realizarea lor au fost de asemenea variate: piatra, lutul, argila, alabastru, faianța, sticla, marmura, aurul, argintul, bronzul, fierul, plumbul (DA III, p. 1321; Ph. Bruneau, *Les Lampes. Exploration archéologique de Délos*, XXVI, Paris 1950, p. 151; D. Alicu, *Opaițe romane. Die Römischen Lampen - Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, București 1994, p. 6). Însă datorită abundenței în natură, a ușurinței cu care se prelucrau și datorită procedeelelor simple de producere, cel mai intens folosit la producerea opaițelor au fost luturile (argilele).

Formele "consacrate", care s-au bucurat de o răspândire fără precedent în antichitate, sunt cele apărute în epoca elenistică și dezvoltate în lumea romană - opaițele închise, opaițele "clasice". Realizarea lor cu ajutorul tiparului, începând din secolul IV a.Chr., a făcut posibilă producerea acestor artefacte la un nivel comparabil cu producția industrială a epocii moderne. Pentru prima dată în istorie, un obiect se răspândea în întreaga lume mediteraneană, la toate păturile sociale, indiferent de situația lor material - financiară.

La majoritatea lămpilor închise se pot individualiza câteva elemente componente comune: rezervor, disc, cioc și toarta.

Rezervorul (*infundibulum*) era recipientul, bazinul care ținea combustibilul (ulei vegetal, mineral sau grăsimi animale) și fitilul. Discul (*discus*) este partea centrală a lămpii care acoperă rezervorul. De cele mai multe ori era înconjurat de borduri ce delimitau clar. În acest câmp sunt practicate orificiile de umplere (*orificium, oculus*) și este realizat decorul format din reprezentări geometrice, antropo- sau zoomorfe. Rolul bordurilor înălțate sau a discului ușor concav era acela de a nu permite împrăștierea uleiului în timpul umplerii lămpii, sau a transportului acesteia. Între bordura ce delimitează discul și marginea pereților rezervorului se află umărul lămpii (*marginis*), în unele cazuri decorat cu motive geometrice sau elemente vegetale (ciocchini, franze, etc.). Uneori pe umărul lămpii se aflau 2-3 butoni perforați, cu rol de prindere, a căror formă va degenera în simple protuberanțe cu rol pur decorativ.

De rezervor se atașa ciocul lămpii (*rostrum*), care comunică atât cu rezervorul cât și cu exteriorul prin orificiul de ardere (*elychnium*). În cioc se afla fitilul (*nyctax*), cu unul din capete scos în afară pentru ardere. Bazinul unei lămpi putea avea unul sau mai multe ciocuri. După numărul de ciocuri pe care le avea lampa, aceasta se va numi *monolychnis*, *monomyxus* (cele cu un cioc), *bilychnis* (cu două ciocuri), *trilychnis* (cu trei ciocuri), sau *polychnis*, *polimyxus* (cu mai multe ciocuri).

Toarta (*ansa*), atunci când exista, se aplica tot pe rezervorul lămpii, permițând prinderea și deplasarea ușoară a lămpii. Formele sub care se prezintă sunt variate: de la cea inelară plină sau perforată, panglică, triunghiulară, semilună, nod, în puncte, până la cele realizate plastic (palmete, disc reflector, etc.).

Printre primele forme de opaițe închise au fost cele din Attica (Grecia), numite lămpi cu manta (Bruneau 1950, p. 43; R.H. Howland, *Greek Lamps and their Survivals. The Athenian Agora IV*, Princeton, New Jersey 1958, pl.50/6 74, pl.51/700, p.707, 736, 746; Radt 1986, p. 45). La acestea marginile rezervorului erau înălțate pentru a

impiedica împrăștierea uleiului.

Deosebite prin formă și mai ales prin elementele decorative au fost opaitele elenistice. Prin aceste opaite se impune practica decorării rezervorului. Erau preferate motivele geometrice, decorurile vegetale și măști dramatice (figuri antropomorfe), de o excepțională calitate estetică. Toarta apare de asemenea în variate forme decorative (frunze, palmete, semilună, etc.).

Variantele care au apărut în secolele următoare au adus mici modificări în morfologia pieselor fie la cioc, fie la rezervorul de combustibil. După aceste modificări, cercetătorii moderni le-au definit, numit și separat.

O mare categorie "opaite romane", își face apariția pe scena istoriei și se vor răspândi oriunde a ajuns civilizația romană și chiar mai departe. Producția masivă de opaite, a fost explicată prin folosirea lor intensă în ceremonii funerare, rituri și ritualuri, iluminat privat ori public, și datorită atracției manifestate de romani pentru decorațiile interioare.

Preuate în spațiul italic sub influența coloniilor grecești din sudul Peninsulei (*Magna Graecia*), lămpile produse în tipar vor suferi modificări ce vor determina apariția de noi forme, specific romane, sau "clasice" în accepțiunea actuală. Cele mai vechi lămpi romane descoperite în necropola de pe colina Esquilin (Roma) sunt piese campaniene de tip grecesc care nu apar înainte de 300 a.Chr. (DA, III 2, p. 1321). Începea atunci un episod al producției de piese de iluminat care impune pe scena istoriei centrele europene și mai ales cele italiene.

Într-o prima mare categorie, cea a lămpii cu imagini, intră lămpile cu rezervor circular și cioc rotunjit, sau în formă de nicovală (A. Provoost, *Les lampes antiques en terre cuite. Introduction et essai de typologie générale avec des détails concernant les lampes trouvées en Italie*, I. Antiquité Classique XLV, fasc. 1, p. 5-39; XLV, fasc. 2, p. 550-558, Louvain 1976, p. 550-552, specia IV, tip 1).

Discul rotund din centrul părții superioare a piesei este încadrat în general de mai multe cercuri incizate și o bordură. La fel ca și în cazul medalioanelor, discul este decorat în majoritatea cazurilor. Variantele acestei categorii sunt diferențiate de către cercetătorii după forma ciocului, după existența sau nu a torții (panglică, transversală perforată), după existența sau nu a unui canal pe cioc. Piesele cu ciocul în forma de nicovală sunt denumite "Vogelkopflampe" sau "lămpi cu capete de pasăre" datorită decorului ce reprezintă două capete de pasăre stilizate. Piesele au circulat de la sfârșitul sec. I a.Chr., până în sec. I p.Chr.

Opaitele "cu volute", au ca sursă de inspirație lămpile elenistice amintite, sunt caracterizate de ciocul scurt cu două volute laterale. Piesele au apărut în Italia augustică și vor circula până în secolul II p.Chr. în provinciile romane. Decorația discului convec este foarte diversă și acoperă un sector larg al reprezentărilor de viață cotidiană, privată, publică, de scene mitologice, legendare, de floră și faună, de motive geometrice, etc.

Alta categorie sunt cele cu ciocul rotunjit, care au avut o circulație începând din secolul I p.Chr., până în secolul IV p.Chr. (J. Deneauve, *Lampes de Carthage*, Paris, 1969, tip VII-VIII, p. 165-207; Provoost 1976, p. 555-557, specia IV, tip 2). Specific pentru ele este forma semicirculară a ciocului scurt.

După anul 75 p.Chr. a apărut o nouă categorie, opaite cu marcă de olar (S. Loeschke, *Lampen aus Vindonissa. Ein Beitrag zur Geschichte von Vindonissa und des antiken Beleuchtungswesens*, Zürich 1919, p. 269-270; Provoost 1976, p. 558-560, specia IV, tip 5). Acestea circulă până în secolul IV p.Chr. și vor fi cele mai folosite, cele mai mult produse, cele mai copiate sau imitate opaite din întregul Imperiului roman. Reprezentările decorative nu apar atât de des ca și în cazul lămpilor anterioare, ceea ce arată că interesul se mută pe latura practică a produselor lor. Opaitele au discul marcat de

o bordură înălțată, care fie se închide în jurul discului, fie înconjoară orificiul de ardere de pe cioc. Umărul are două, trei protuberanțe ce derivă din butonii perforați de suspendare, cu rol pur ornamental. Ciocul este în general alungit.

Marca (ștampila) de pe baza rezervorului este ceea ce le caracterizează. Mărcile sunt importante pentru că oferă posibilitatea stabilirii atelierului care le-a produs, a meșterului care deținea atelierul, a datei relative de producere a piesei.

În secolele III - IV p. Chr., când infrastructura Imperiului roman începea să se destrame, se dezvoltă puternic producția de opaite micro-asiatice și nord-africane. Atunci se impun centrele din Asia Mică, Siria, Palestina, Egipt, Bizanț, Grecia, în timp ce în provinciile occidentale lămpile dispar treptat, probabil datorită lipsei uleiului (Provoost 1976, p. 563).

Aceste opaite sunt produse mai bine de cinci secole (Provoost 1976, p. 565-577, specia V, tipurile 2-10). Față de formele anterioare se remarcă prin corpul piriform. Discul orizontal sau concav are un repertoriu de reprezentări mult sărac față de lămpile cu imagini: erau preferate motivele vegetale și geometrice.

Alte forme care se produc în acele timpuri sunt opaite în formă de pește (produsă din secolul I p.Chr. până în secolul VI - VII p.Chr.), sau cele "papuc" (din secolul III p.Chr. până în secolul VIII p.Chr.) (Provoost 1976, p. 578 -582, specia V, tipul 12). Toarta acestor piese putea avea forme plastice, iar rezervorul era decorat cu motive geometrice, cu inscripții incizate (arabe), cu incizii suprapuse ce creează un model de fileu, sau cu motive realizate prin tehnica barbotinei.

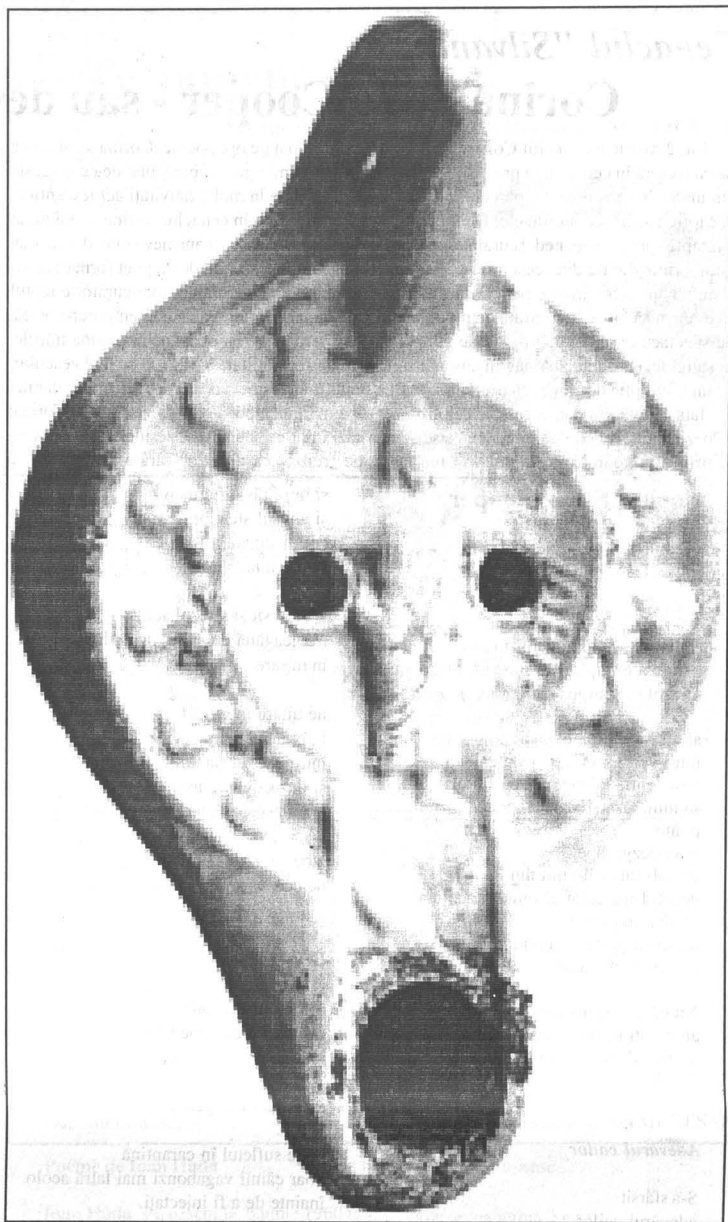
Lămpile deschise sunt o prezență continuă în toată epoca romană și mai apoi până în timpurile medievale, când se folosesc intens și deja amintitele torțe.

Piesele prezentate nu sunt singurele forme ale lămpilor de lut ars, ci doar cele mai reprezentative. Alături de opaite cu aspect "geometric", "standardizat", imaginația și priceperea meșterilor s-a manifestat creând piese plastice, atipice, în forme variate. Astfel au fost create opaite în formă de cap de divinități (Jupiter, Ammon), personaje mitice (Sileni, Pan, Faun), capete grotesci, negroide, în formă de picior uman, de animale (păsări, câini, cai, cămile, elefanți, broaște țestoase, șobolani), în formă de barcă, scoică, con de pin, cască de gladiator, corn al abundenței, aedicule cu coloane ionice, etc. Opaitele polimixos (mai multe arzătoare), puteau fi realizate în formă de coroană (tubulară), rectangulară, formă de navă, colonete, mici figurine umane, etc.

Alături de opaite de lut, din marea categorie a instrumentelor de iluminat fac parte și piesele realizate din metal. Cel mai des material folosit a fost bronzul, la care se alătura fierul, în cazuri mai rare aur, sau combinații ale acestora (bronz cu încrustații de aur).

Primele lămpi de bronz romane au apărut în secolul I p.Chr., ca imitație a lămpilor elenistice produse în Grecia, Egipt ori Asia Mică. Ele se încadrează într-un repertoriu de forme similar cu cel al lămpilor de lut ars, dar de cele mai multe ori sunt de o calitate decorativă mult superioară, deoarece vizau o categorie specială de consumatori - persoanele înstărite (Boube-Piccot 1975, p. 41), cu gusturi și pretenții aparte.

Nevoia continuă pentru mai multă lumină va conduce la crearea de noi forme în care "se combină" într-o singură piesă mai multe sfeșnice simple de lut ars plasate pe un suport înălțat. Astfel în epoca elenistică au apărut candelabrele (*candelabrum*) înalte pentru lumânări, din lut ars, formă rudimentară utilizată de cei mai puțin înstăriți (Manuel, p. 467, fig. 662). Candelabrele de lut vor fi realizate în forme care se modifică continuu și se îmbogățesc ca reprezentare artistică, până la insolitele lămpi suspendate pe un "corp-postament" modelat artistic în forme antropomorfe. Unele dintre aceste piese erau compuse din mai multe lămpi și un mic bol destinat arderii

esențelor parfumate (lămpile *rymiatheria*) (Bailey 1988, pl.81, Q2727).

Candelabrele de bronz au apărut în Etruria în secolele V-IV a.Chr. (Boube-Piccot 1975, p. 45), cu mai bine de o jumătate de mileniu înaintea lămpilor romane de bronz. Cele mai simple candelabre de bronz constau în general dintr-o tijă înaltă (60 - 80cm) (coloană canelată) care se sprijină la partea inferioară pe trei picioare, modelate artistic (labă de leu, copite de capră, etc.) (Boube-Piccot 1975, p. 45-54). La partea superioară unde era plasată "lumina" se remarcă o varietate de soluții tehnice ce variază de la simplul "platon" pe care se poziționa o lampă independentă (DA, I 2, p. 874, fig. 1093; H. Menzel, J. Elgavish, *Lucerna. Enciclopedia dell'Arte Antica Classica e Orientale*, Roma, 1961, vol. IV, p. 713, fig. 864), la caliciu (vas, cupă), capitel, figuri antropomorfe (sfinx, cap uman, etc.) (DA, I 2, p. 875, fig. 1097-1100; Manuel, p. 468, fig. 663, 664), sau brațe care permit suspendarea lămpilor prin intermediul unor lăntșoare. Fig. 35. Cf. *Pompeii*, 179-180, nr. 66

Des întâlnite erau și candelabre "sculpturale", de înălțime mai redusă (30 - 40 cm), a căror corp era în fapt o statuie, care includea unul sau mai multe suporturi pentru opaite.

Candelabrele de bronz au fost piese destinate unei piețe restrânsă compuse din înstăriții vremii. Ele veneau să răspundă nevoilor de lux și opulență ale celor bogați și s-au bucurat de o atenție și o îngrijire aparte. Nu trebuie uitat că valoarea unei piese de bronz, fie opaiți ori candelabru, era simțitor mai mare decât a celui mai fin opaiț de lut, fapt pentru care intră în categoria pieselor valoroase din inventarul casei, de unde și atenția deosebită în protejarea și protecția lor.

Lanternă (*lanterna, laterna*) este un instrument complex ce are ca și destinație principală protejarea "luminii" pe care o susține și o transportă. Realizată dintr-o incintă paralelipipedică sau cilindrică, în care era plasată lampa sau lumânarea, aceasta putea fi descoperită sau acoperită de un capac perforat ce permitea ventilația necesară flăcării (C. Bémont, F. Beck, *La lanterne de CALVVS. Etude typologique*, I. *Antiquités Nationales*, nr.21, 1989, p. 35-40). Incinta era formată dintr-o bază metalică care avea în centru un suport pentru lumânare sau lampă și un cadru metalic pe se care puneau pereții de pergament, con transparent, bășică întinsă, corn sau sticlă (DA, III 2, 924-925; Manuel, 474-475; C. Boube-Piccot, *Les bronzes antiques du Maroc*, II. *Le mobilier*, I-II, *Etudes et travaux d'Archeologie Marocaine*, V, Rabat 1975, p. 56-58; Bémont - Beck, p. 35-56, fig. 3-5). Lanterna era utilizată în special în spații deschise, în locuri în care era necesară protejarea contra vântului, în cazul deplasărilor nocturne, ori la bordul navelor (Brizzi 1988, scena 59).

Din cele de mai sus putem observa varietatea echipamentelor de iluminat utilizate în cea mai înfloritoare perioadă a antichității, epoca greco-romană. Avem de-a face cu o îmbinare reușită a formelor și metodelor originare cu noile tehnici și produse specifice epocii.

Cele expuse aici au fost animate de dorința de a prezenta o imagine succintă a iluminatului din epoca greco-romană și a legăturilor sale cu vremurile anterioare, de a rememora un aspect de civilizație, pentru a înțelege momentele prezente. Iluminatul a rămas unul din cele mai importante aspecte ale vieții "civilizate", doar că conștientizarea sa este mai dificilă.

Cristian Aurel ROMAN

Cenaclul "Silvania"

Corina Știrb Cooper - sau despre inocența ultimă a poeziei

Joi, 2 martie a.e., a citit Corina Știrb Cooper un grupaj de opt poeme. Corina se află la a șasea lectură în cenaclu. O prăpastie pare să despărțea primul grupaj prezentat de ea și acesta din urmă, în sensul că, pe parcurs, poeta a știut să renunțe la multe naivități adolescente, la capricii stilistice inutile etc. De fapt, de la o lectură la alta în cenaclu, Corina a mai urcat o treaptă spre poezie, nedescurajându-se pe acest drum plin de capcane nevăzute, dar nu mai puțin primejdioase din acest motiv... Putem vorbi acum, în cazul ei, de un poet format, ce și-a șlefuit suficient armele pentru a ieși în arena literară contemporană. Îmbucurător e faptul că a reușit să nu se lase furată de mode literare, de experimentalismele contemporane pe cât de spectaculoase, pe atât de facile și lipsite de substanță. Ea își deapănă în pagină trăirile, nostalgia, revoltele, în imagini născute dintr-o mare sensibilitate ultragiată de răul veacului, cu un firesc plin de grație, cu o autenticitate ce sunt semnele unei vocații poetice indiscutabile.

Iată câteva din considerațiile celor prezenți pe marginea poemelor prezentate de Corina: «Poezia citită concordă perfect cu ce se scrie astăzi în lirica actuală. Obsesiile creatoarei trec și prin următoarele exemple: "nu mă călca pe frunze/ că doare"; "tărâm zborul/ cruce

însângerat/ phoenix sub coaste"; "Noaptea/ mă îmbrac în rochia de mireasă a mamei și adorm/ măritată"; "Zborul nu-mi mai caută visele/ de când s-a vândut morții" etc. Cred că acest grupaj de poeme este - cum altfel? - parte aurită dintr-un viitor volum, pe care îl așteptăm și îl salutăm încă de acum!" (Ion Pitoiu-Dragomir); "Corina Știrb scrie poeme confesive, de o sensibilitate aparte, eminentamente feminină. Profundimea versurilor este dată de simplitate, de limpezime, de reveria duioasă. E o poezie remarcabilă, autentică prin intensitatea trăirilor și coerența sentimentelor" (Marcel Lucaciu); "Corina știrb ne oferă un grupaj de versuri omogene, bazat pe o perspectivă contemporană asupra motivelor poetice, într-un registru stilistic armonios, lipsit de asperități" (Iuliu Suciu).

Avem încredere în talentul Corinei și suntem convinși că volumul ei de debut va marca un eveniment editorial de excepție.

În numele frunzelor accedem, prin poemele Corinei Știrb Cooper, la inocența ultimă a poeziei.

Daniel HOBLEA

Corina Știrb Cooper

Paste

S-a făcut roșu pe caldarâm
câtiva corbi au înflorit
în alb și oranj
miezul se scurgea către abis

ai aprins câțiva copaci
între două lumi spintecate
peste carnea înnegrită cu fluturi
să lumineze și să încălzească
poate
și să dezgroape
de sub faldurile mitului
degetul imaculat al omului acela
cu răni în palme
încleștat peste secunda împietrită
în ochiul mielului

Nu ucide - spunea el -
amintești-ți, în această zi, să modelezi lutul
și împodobeste-ți coastele
cu pâine!

Adevărul cailor

S-a sfârșit
adevărul cailor

și între răsăritul meu
și apusul stelelor
copiii învață uneori
împărțirea la doi

s-a sfârșit și miezul acesta
mă leagănă crusta pământului
în mirare

ne uităm în inimi
la prânzul fiilor
între apusul tatălui
și dezordinea lumii
a douăsprezecea oră

izbește viața
de coasta ruptă

Gripa

Mă dureau aripile
am ucis toate lebedele
înainte de ultimul cântec.

Pe umăr două pietre reci

Mi-e sufletul în carantină
doar câinii vagabonzi mai latră acolo
înainte de a fi injectați.

Nu pot ignora atâta ploaie
nici cu ochii închiși.

Zborul nu-mi mai caută visele
de când s-a vândut morții.

În numele frunzelor

Trăiesc uneori
în numele frunzelor
le rătăcesc prin capilare
într-un dans furios
îmi ard ochii
închiși către tine

măinile nu-mi sunt destul de lungi
să îmbrățișeze
și să ascundă

am obosit alungându-te
pleacă acum
și iartă-mă
că nu-ți sunt măsura gândurilor

ascultă lătratul câinilor
și mergi cu atenție
nu mă călca pe frunze
că doare

Spaimă

Ard orele dimineților inutile
când nu ești aici să-mi încălzești
picioarele înghețate
îngenunchez și-mi las mâinile să rătăcesc
între biți colorați
în căutarea urmelor tale însiropate
mă strecur printre tufe aromatice
cu nume de poeme
în văluri organice
palmele mi se zgărie de pixeli portocalii
ascuțiți ca privirile mele
dezvelind trandafiri goi
atât de goi încât
spiniile au formă de săni
și spirale

zgării și eu

Numai când n-o să mai fiu două -
o străină și o altă străină -
femeia din mine va spune da,
răspunsesem
unei întrebări nepuse,
deși nu știam sigur
dacă spuneam adevărul

Noaptea
mă îmbrac în rochia de mireasă a mamei
și adorm
măritată

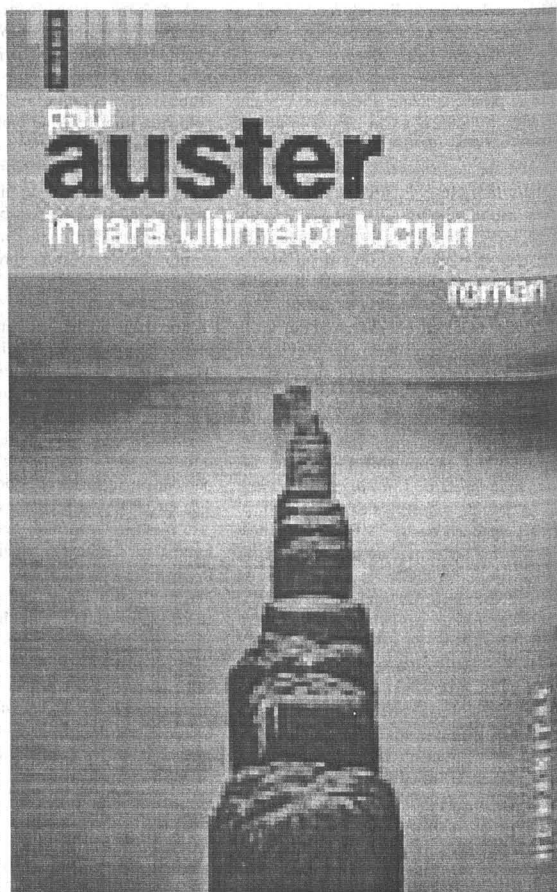
Paul Auster - În țara ultimelor lucruri

După ce ai terminat de citit "1984", romanul lui Orwell, îți spui că fiecare din restul zilelor care vor urma vei privi lumea în care trăiești cu alți ochi, împlânzit și recunoscător că variantele de ființare nu s-au oprit încă la universul livresc din care tocmai ai ieșit îngrozit sau cel puțin cu gândurile răvășite. Asta până ce descoperi că, deși ulterioară serierii lui Orwell, cartea lui Paul Auster are aceeași putere de a te reține halucinant în mijlocul unui univers la fel de posibil dar și la fel de terifiant. Apărută la editura Humanitas, în 2005, *În țara ultimelor lucruri* prezintă sub pretextul scrisorii Annei Blume o lume a vidului și a disperării, în care încet încet se pierd toate obiectele și toate cuvintele. Orașul, nenumitul oraș în care ajunge Anne Blume pentru a-și căuta fratele, va rămâne neidentificat, deși unele surse critice spun că autorul lasă să se înțeleagă că ar fi vorba despre New York. Situat într-un viitor apocaliptic, Orașul agonizează cheltuind ultimele resurse. Moartea devine doar un bun de consum, o sursă de energie prin incinerarea cadavrelor, dar și o afacere pentru serviciile specializate ale Clinicilor de Eutanasiere care sunt gata oricând să ofere variante ierarhizate: Călătoria de Întoarcere, Călătoria Minunilor, Călătoria de plăcere sau, de ce nu, Cluburile de Asasinate. Liberilor întreprinzători le este lăsată posibilitatea de a alege varianta Salturilor în gol sau de a se înscrie în rândul Alergătorilor, cei care încearcă prin acest procedeu să elibereze într-o ultimă efortare sufletul de trup. Întreg universul în care intri prin scrisoarea Annei e unul depimant, un univers al cuvintelor uitate care nu se mai asociază nici unui obiect material, al unor strigăte de disperare care știu de la bun început că vor cădea toropite sub plasa nepăsării. Văzut cu o

acuitate a simțurilor și un simț al microscopicului care amintește de vasele și vapoarele construite în interiorul sticlelor, episodul morții lui Isabel, prietena Annei, și a soțului acesteia e impresionant. Nu doar permanența morții în acest oraș, ci și senzația de fărâmițare a timpului și a lucrurilor va pune stăpânire pe tine de îndată ce începi să parcurgi rândurile acestei cărți. Și atunci, ce anume îl îndeamnă pe un posibil cititor să aleagă de pe raft tocmai această carte? Auster promite o lectură halucinantă, pe care vei dori s-o faci dintr-o răsuflare, o lectură în care pe lângă imaginile de o dezolare cumplită, lipsite de orice speranță, în care foamea devine stăpânul suprem, promite oaze de duioșie nebanuite și figuri precum cea a lui Boris Stepanovich, care, în mijlocul acestui oraș care se pierde fără urmă cu fără urmă, încearcă cu un ultim efort să păstreze noțiunile ce denumesc lucrurile prin istorisirii imaginate menite să mențină prin cuvânt amintirile. Nu întâmplător, înaintea marii evadări din noianul de planuri pentru viitor ale lui Boris, se desprinde fragil cel al punerii în scenă a unui spectacol de magie.

Prea puțin cunoscut la noi, chiar dacă pe plan internațional se bucură de o traducere în 23 de limbi, Auster e considerat unul dintre cei mai importanți scriitori americani în viață. Născut la 3 februarie 1947 în Newark, New Jersey, își începe activitatea scriitoricească prin publicarea "Trilogiei New Yorkului" în 1987, carte care, sub aparența povestirii cu detectivi, nu se sfiește să pună întrebări existențiale. Este de asemenea cunoscut și pentru *The Music of Chance* (1990), *Leviathan* (1992), *Mr. Vertigo* (1994) sau *The Book of Illusions* (2002).

—Simona ARDELEAN

Gabriel García Márquez - Testament spiritual

Gabriel García Márquez s-a retras din viața publică din motive de sănătate: cancer limfatic. În ultimul timp, boala lui s-a agravat. A trimis o scrisoare de rămas bun prietenilor, cititorilor și admiratorilor săi, difuzată acum pe Internet.

"Dacă pentru o clipă Dumnezeu ar uita că sunt o marionetă din cârpa și mi-ar dăruie o bucăciță de viață, probabil că n-aș spune tot ceea ce gândesc, însă în mod categoric aș gândi tot ceea ce spun. Aș da valoarea lucrurilor, dar nu pentru valoarea lor materială, ci pentru ceea ce semnifică. Aș dormi mai puțin, dar aș visa mai mult, înțelegând că pentru fiecare minut în care închidem ochii, pierdem șazeici de secunde de lumină. Am înțeles când ceilalți se opresc, m-aș trezi când ceilalți dorm. Aș asculta când ceilalți vorbesc și cât m-aș bucura de o înghețată cu ciocolată! Dacă Dumnezeu mi-ar face cadou o bucăciță de viață, m-aș îmbrăca foarte modest, m-aș întinde la soare, lăsând în văzul tuturor nu numai corpul, ci și sufletul meu. Doamne Dumnezeule meu, dacă aș avea inimă, aș grava ura mea peste gheață și aș aștepta până soarele răsare. Aș picta cu un vis al lui Van Gogh despre stele un poem al lui Benedetti, și un cântec al lui Serrat ar fi serenada pe care i-aș oferi-o lui. Aș uita că lacrimile mele trandafirii, pentru a simți durerea spinilor și sărutul încarnat al petalelor... Dumnezeu meu, dacă aș avea o bucăciță de viață... N-aș lăsa să treacă nici o zi fără să le spun oamenilor

pe care îi iubesc, că îi iubesc. Aș convinge pe fiecare femeie sau bărbat spunându-le că sunt favorii mei și aș trăi îndrăgostit de dragoste. Oamenilor le-aș demonstra cât se înșală crezând că nu se mai îndrăgostesc când îmbătrânesc, neștiind că îmbătrânesc când nu se mai îndrăgostesc! Unui copil i-aș da aripi, dar l-aș lăsa să învețe să zboare singur. Pe bătrâni i-aș învăța că moartea nu vine cu bătrânețea, ci cu uitarea. Atâtea lucruri am învățat de la voi, oameni... Am învățat că toată lumea vrea să trăiască pe vârful muntelui, însă fără să bașe de seamă că adevărata fericire stă în felul în care-l escaladează. Am învățat că atunci când un nou născut strânge cu pumnul lui micuț, pentru prima oară, degetul părintelui, l-a acaparat pentru todeauna. Am învățat că un om are dreptul să privească de sus la altul doar atunci când ar trebui să-l ajute să se ridice. Sunt atâtea lucruri pe care am putut să le învăț de la voi, dar de-acum nu-mi vor mai folosi, deoarece, atunci când o să fiu pus în interiorul acelei cutii, înseamnă că din nefericire voi fi deja mort. Spune întotdeauna ceea ce simți și fă ceea ce gândești. Dacă aș ști, iubita mea,

că asta ar fi ultima oară când te voi vedea dormind, te-aș îmbrățișa foarte strâns și l-aș ruga pe Dumnezeu să fie păzitorul sufletului tău. Dacă aș ști că asta ar fi ultima oară când te voi vedea ieșind pe ușă, ți-aș da o îmbrățișare, un sărut și te-aș chema înapoi să-ți dau mai multe. Dacă aș ști că asta ar fi ultima oară când voi auzi vocea ta, aș înregistra fiecare dintre cuvintele tale pentru a le putea asculta o dată și încă o dată, la infinit. Dacă aș ști că acestea ar fi ultimele minute în care te-aș vedea, aș spune "te iubesc" și nu mi-aș asuma, în mod prostesc, gândul ca deja știu asta. Întotdeauna există ziua de mâine și viața ne dă de fiecare dată noi ocazii pentru a face lucrurile bine, dar dacă greșesc cumva, și ziua de azi este tot ce ne rămâne, mi-ar face plăcere să-ți spun cât te iubesc, că niciodată nu te voi uita. Ziua de mâine nu-i este asigurată nimănui, tânăr sau bătrân. Azi poate să fie ultima zi când îți vezi pe cei pe care-i iubesti. De aceea, nu mai aștepta, întrucât dacă ziua de mâine nu va mai veni, în mod sigur vei regreta că nu ți-ai făcut timp pentru un surâs, o îmbrățișare, un sărut și că ai fost prea ocupat ca să le

încredinței celor dragi o ultimă dorință. Să-i menții pe cei pe care-i iubești aproape de tine, spune-le la ureche cât de multă nevoie ai de ei, iubește-i și tratează-i bine, fă-ți timp să le spui "imi pare rău", "iartă-mă", "te rog" și toate cuvintele de dragoste pe care le cunoști. Nimeni nu-și va aduce aminte de tine pentru gândurile tale secrete. Cere-i Domnului tăria și înțelepciunea pentru a le exprima. Arată-le prietenilor tăi cât de importanți sunt pentru tine".

Daniel Mureșan - Reflecții

Daniel Mureșan - născut la 24 mai 1942 în comuna Creaca, județul Sălaj. Doctor în filosofie (1984). Profesor la Agnita, Buciumi (Sălaj) și Baia Mare. Volume: *O suită de reflecții ilustrate (Cugetări)*, Ed. Gutinul, Baia Mare, 1995; *Cunoaștere și creație artistică cu referiri speciale la artele plastice*, Ed. Cybela, Baia Mare, 2000; *Incurșuni în filosofia vieții*, Editura Universității de Nord Baia Mare, 2002.

Oboseala

Viața se petrece cu nesfârșite învoielii la muncă, schimbări, alianțe. Pe cât nu îndreptătesc pe atât și îndreptătesc speranțe. A început să se sperie și lenea trezită de neputința placidă. Tolăneala se termină, dar tot în visări. Reaua voioșă, vînderea a tot ce nu-i al tău, adunările de averi, pentru unii ce scumpe însușiri. Pentru alții ele sunt de partea dracilor. Toți luciferii au fost neostoși în banchete la pomeni, în grațiile plăceri. Luciferii nu vor să plătească nimic fiindcă, cum altfel, au obosit, ori amănă pe mâine. În locul lor plata o fac cei ca mine și ca tine - ce-și cântăresc fiecare firicel de pâine.

Din convingere, din interes - se spune că de vină este lipsa de atenție, o delăsare prea mare. Că-i nevoie de alte ritmurii. Pe cele de azi nu le putem schimba fără America sau Europa, fără ajutoare.

Am vrea noi să iuțim pașii. Apatia ne oprește din nou. Deplasarea câștigă în lentoare.

Țigăncile de meserie ghicitoare ne arată, pe un câdran pe care își mișcă bobii, că timpurile ne-au fost programate fără potență și puse în dosare.

Și totuși, să nu fie alceva decât o simplă delăsare? Să fie de vină opacitatea în fața dregătorilor subtile ce ne absorb truda nedoveditoare? Să ne fi născut pentru toți vecii lipsiți de vigoare?

În timpul în care discutăm, liderii se foiesc în șezlonguri moi, se sprijină în mâini și coate, îndemnați de specialiști își caută ceva de negăsit pentru virilitate.

Își pocnesc degetele, cascade mereu și declară că de mâine li se arată spontaneitate.

Suntem meditativi?

Aproape toți din târgul nostru și din țară discută și iar analizează, nu pentru că sunt

născuți să cugete asupra vieții din conștiente puncte de vedere, nu pentru că ar fi naturi meditative, ci mai degrabă din teama de a începe ceva practic, din presentimentul că nu ar avea energia care să crească într-o faptă. Poate din frica de responsabilitate.

Și totuși de la o fragedă vârstă au înțeles eroii, acțiunea lor. Au văzut și văd pe atâția ceși preschimbă energia în tumultul plămăuirilor și se bucură însetați de glorie.

Cei cu amintitul "destin al meditației" își împacă mereu conștiința cu amânarea, cu îndeplinirea într-un moment ulterior.

Gândul că lui Dumnezeu este cugetător, că este om, le atenuează disconfortul, le lasă răgaz pentru a pune la cale reverii. Le mai vine în minte că și visarea este o preocupare serioasă.

Alt argument găsește că prudenta, fapta ce încropește și gândul ce ne definește fac parte, până la urmă, dintr-o ambianță ce ne este dată, ca să amănăm sau să grăbim fapta cu scop precis.

Nu putem uita pe marii poeți, filosofi, artiști ai omenirii, pentru care condiția umană a fost un vis, o acțiune și un univers propriu.

A clădi statornic

Știm să înălțăm durabil. Nu pentru veșnicie. Zidirile noastre se mai prăbușesc și ne intristează.

Cele mai multe rămân pentru a găzdui generații. Puține pentru exemple arheologice, să dea seama de gustul și puterea noastră.

Istoricii le vor pomeni curând. Aduare, prăbușire și iar ridicare se simt în toate câte sunt.

Urmașii vor lăuda și persifla stilurile trecute. Vor căuta, în momente găzduite de inspirație și oboseală, forme vii, ce ne depășesc timpul. Vor înțelege că durabilitatea le este măsura nouă - însă și țesătura cu mutilări și perisabilități.

Măinile noastre și simțirea au datorita să primească prietenii, să acopere o parte din pământ și din cer, să răsfăoiască și să noteze, să aducă ce n-a mai fost.

Credem în harul înălțării, în legământul că brațele și mintea și simțirea înseamnă permanentă.

Cât de mult vom ști să împărțim cutezanțele creatoare și constrângerile cu toți cei ce vor să înalțe statornic?

Esențele își așteaptă clăditorii în forme integrale.

Limite

Mintea nu poate cuprinde,
Nici înțelege, nici prinde
Concepte precum imensitatea cerului.
Mintea are limite.
Dar inima nu are.

Corpul nu poate opri îmbătrânirea,
Oasele ruperea
și mușchii durerea.
Corpul are limite.
Dar inima nu are.

Inima nu pune la îndoială imensitatea cerului;
Acceptă în tăcere conceptele tainice ale universului și, cu toate că se rupe și doare,
Nu îmbătrânește vreodată.

Când tot restul e limitat și tot restul e mort,
Numai inima e liberă și trăiește în veci.

Ariana Ananda MUREȘAN

Poeme de Ioan Hada

Ioan Hada s-a născut la 6 iunie 1960 în Zalău. A absolvit Liceul Militar "Ștefan cel Mare" din Câmpulung Moldovenesc și școala Militară de ofițeri activi de infanterie "N. Bălcescu" din Sibiu. Volume publicate: "Așteptându-l pe Marian Ilea" (Ed. Scriptorium, Baia Mare, 2002); "Poeme" (Ed. Scriptorium, 2004); "Pelerinaj la ruinele unor vechi iubiri" (Ed. Fundației Culturale "Zestrea", Baia Mare, 2005).

***
inima poetului
coborâtă în stradă
precum o cometă
ce-a rămas agățată
într-o pânză
de păianjen
nici mai mare
nici mai mică
decât patul
lui Procust

***
pe coală
gânduri și sentimente
în mișcare
dinspre lucruri
înspre numele lor
încep
treptat
să se vadă
ca urmele fiarelor
flămânde
pe zăpadă

***
aici
zac eu
în cartea închisă
ca un scriu
pe colile de hârtie

cuvintele foșnesc
măhnit
asemenea ierburilor
pe mormântul
soldatului necunoscut

***
singur
și
prin fereastra deschisă
ca o rană de spaimă
tenebrele nopții
năvălesc
însoțite îndeaproape
de logica hoardelor
lui Gînghis Han

***
viața mea
carte de iubire
din care
poemele țâșnesc
mai tare
decât sângele
dintr-o venă
țaiată

***
în iocana răstignită
pe inima poetului
ca pe o coală
mai albă
decât un giulgiu
o lacrimă de sânge
se prelinge
poemul de iubire
ca un psalm de candelă
încet
se naște

Cu "Limba română" - la "Vasile Breban", la "Lucian Blaga"...

Prima lansare a primei cărți a profesorului Iuliu Suciuc - "Limba română - exerciții și teste" (Editura "Silvania", Zalău, 2005) - a avut loc la Școala "Vasile Breban" din Crișeni, adică școala care poartă numele marelui lexicograf și lexicograf sălăjean Vasile Breban, omul care și-a dăruit întreaga viață... cuvântului, limbii române, dicționarele

sale însumând zeci de mii de pagini. Sala de clasă a fost arhiplină, însă de data aceasta nu de elevi, ci de dascăli de limba și literatura română din școlile gimnaziale, veniți aici pentru cercul pedagogic. Despre valoarea cărții, despre folosul pe care-l poate aduce în procesul de însușire a limbii române a vorbit d-na Eugenia Pop, profesor de limba și literatura română, mulți ani inspector de specialitate, o împătimită a gramaticii. Apreciind multiplele valențe ale textelor literare alese, multitudinea și diversitatea exercițiilor și testelor gradate ca dificultate, doamna Eugenia Pop a afirmat că această lucrare poate suplini foarte bine invazia de materiale auxiliare apărute în ultimii ani. Cu emoția unui... elev în fața primului său examen, profesorul Iuliu Suciuc a făcut câteva mărturisiri despre "drumul" acestei cărți călăuzită de un citat din Mihai Eminescu, ales drept moto: "Nici un om nu se întărește citind un text de gimnastică, ci făcând exerciții, nici un om nu se nvață a judeca citind judecățile scrise de alții, ci judecând singur și dându-și seama de natura lucrurilor". Este, de fapt, acesta un adevăr valabil pentru întreg procesul de învățământ modern și omul care și-a dedicat întreaga viață formării viitorilor dascăli a înțeles bine și a transmis mai departe acest mesaj.

Într-o cursă contra cronometru, de la Școala "Vasile Breban" din Crișeni am alergat spre Școala "Lucian Blaga" din Jibou, unde primul om pe care l-am întâlnit, purtând catalogul subsioară, a fost poetul Viorel Mureșan, încercat de emoții și el, pentru că tocmai încheiasă lecția demonstrativă din cadrul cercului pedagogic. În "pauza" dintre

lecții și discuții, dascălii au aflat informații despre Editura "Silvania" a Direcției pentru Cultură (...) Sălaj, care a avut onoarea să editeze și "monumentala lucrare" - cum a catalogat-o doamna Eugenia Pop - de *limba română* a profesorului și omului de cultură Iuliu Suciuc. Prezent la Jibou, după cum am aflat tot cu "treburile de carte", prof. univ.

Foto: Dorel Moraru

Vasile Felecan de la Universitatea din Baia Mare, el însuși autor de cărți și lucrări științifice, a participat la lansarea cărții d-lui Suciuc, apreciind atât cartea, cât și acțiunea de promovare a ei.

Continuând cursa noastră, am făcut ultimul popas la Liceul din Crasna, unde ne-au primit profesorii de limba și literatura română din licee, printre ei, desigur, prietenii noștri și-ai revistei "Caiete Silvane" Viorel Tăutan, Ion Pițoiu Dragomir, Octavian Guțu, Victor Becheanu, Dorina Tuduce, Traian Sârbe și mulți, mulți alții.

Cu revista "Caiete Silvane" la profesorii de română...

Am profitat de întâlnirile acestea cu cei peste 200 de dascăli de limba și literatura română din cele trei centre în care s-a desfășurat cercul pedagogic și pentru a promova revista județeană de cultură "Caiete Silvane". Prezentând și oferind școlilor gazdă ultimele două numere ale revistei, am fost surprins să aflu, din discuțiile cu profesorii, că de multe ori caută la chioșcuri și nu găsește revista și că doresc să-și facă abonamente, dar unii n-au știut că se poate... Se poate. Mai mult, le-am spus, fi așteptăm pe câți mai mulți profesori, din mediul urban și rural, cu opinii pertinente și colaborări valoroase din varii domenii ale culturii, deoarece această revistă aparține tuturor care au ceva de spus și nu numai celor câtorva nume din caseta redacțională...

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

2. Reîntoarcerea

(continuare a povestirii "Recucerirea" din seria "Țăranul interimar")

Ostachi Fanea zis a Spânului se scărpină în ceafă și învâluie cu privirea hotarul neprimitor. Cel mai vârstnic dintre copiii luați pe sus și răsfirați prin orfelinatele cele mai îndepărtate cu mai bine de un sfert de veac în urmă de către primarul crucenilor cobori din spatele catărului închiriat din Merenii din Vale și se miră cum de nu-l înghite țarina. Când îi împărtășise părintelui Lecca intenția sa de a reveni pe loturile părintești, acesta îl avertizase pe un ton decrepit de anii în care-l slujise pe Domnul după cum putuse și el, schimbând sutana pe costumul țișonat și pe II-ul cu ataș, mai potrivite unui director de cămin cultural, revenind apoi încet la cele sfinte, mai îngropând câte un mort, mai predicând la câte o slujbă duminică, pe paștea unde rămăsese doar fundația vechii biserici din lemn, după ce autoritățile o răvășiseră cu buldozerul, căutând prin pivnițe averile pitite cu siguranță de chiaburi, înainte de a fi trimiși spre a nu se mai întoarce... "Acela-i un loc blestemat, fiule", murmurase el cu vocea răgușită de ani. "Blestemat sau nu, e locul lui tata", răspunsese Ostachi și plecase urmărit din priviri de către mereneni, așa cum urmărești un cortegiu funerar. Acum însă, cu ochii la bălăriile ubice și desigur care ascundeau ruinele gospodăriilor odinioară înfloritoare, la fosta uliță principală pe care umbrele înșierării începuseră să înșinueze creaturi fantasmagorice, nu s-ar fi mirat prea tare nici să-l fi văzut pe moșu-său ivindu-se de după vreun ungher mai întunecat...

În câteva zile reuși să destelenească

fosta ogradă a Spânului și, ajuns la capătul proviziilor, porni la vale. Nu prea spera să găsească ajutoare în Mereni, localnicii păreau fermecați de legendele care mai de care mai deocheate, ar fi văzut vârcolaci după fiecare copac. Se postă în fața primăriei și proprii tăcut stăpului stației de autobus ore întregi, cu ochii la cotitura drumului.

Autobusul sosi cu întârzierea obișnuită, troncind din încheieturi sub greutatea muncitorilor cu ziuă în Hodina și a mai norocoșilor angajați la vreun patron ivit peste noapte. După ce pâlcul gălăgios și vesel se risipi, coborî și Petrea lui Chelement a lui Târnu, cu toată averea agonisită prin șantiere: nevasta, cei doi copii și lucrurile trebuincioase traiului de zi cu zi îndesate în două cutere încăpătoare și un număr nedefinit de plase care făceau publicitate la o firmă de băuturi răcoritoare. Copilul mai mic ducea în spate oale și crățiți înșirate pe o sfoară.

Ostachi îi măsură din ochi apoi se dezlipi de stâlp și porni în întâmpinarea lor.

- Ai ajuns, frate!

Peste noapte traseră la fostul cămin cultural, privatizat și amenajat casă de oaspeți în așteptarea agroturizilor dornici a descoperi frumusețile naturii plaurilor ardelenesti, nealterate prea mult de trecerea anilor ori de goana istoriei. Cel puțin așa îi informă, pompos, stăpânul casei, fost profesor universitar.

Iar în zori, mașina care venea după navetiștii cutumiari descărcă alte trei familii, de parcă ar fi convenit o anume dată calendaristică a reîntregirii crucenei.

Zilele următoare, pline de o activitate furibundă, culminară cu apariția - pe drumul de-acum curățat de bălării - a celui mai nevârstnic copil surghiunit de odinioară, Veniamin Harabagiu, la cărma unui tractoraș nou-nou. Marinar în anii societății socialiste multilateral dezvoltate, Veniamin aplicase înaintarea spre comunism ad literam. Doar timpul nefavorabil și vizibilitatea redusă purtau, pasă-mi-te, vina acestorii - în locul Cubei - în portul venezuelean Maiquetia. Chemarea strămoșilor îl readuse taman din Caracas, unde în ultimii ani cultivase cafea, portocale și mango.

Printr-un efort comun care aducea oarecum cu abruțele opinteli stahanoviste de odinioară, dereticată cot la cot de bărbați și de femei, adulți și copii, Crucea Merenilor începea să-și recapete identitatea. Casele se ridicau una după alta, rețeta fabricației cărămizilor era simplă, iar lutul, în spatele grădinilor, din belșug.

Ostachi se autofințase voluntar și cu hârțogăria, însă pentru chichițele judecătorești și-o alătură pe Raveca Iftode, nepoata Eulaliei Tripon, care avusese norocul de-a fi înfiată de o familie de magistrați tocmai din capitală. Laolaltă cu clientela părinților adoptivi, Raveca moștenise și o listă înimaginabilă de pile, cunoștințe și relații răsfirate pe întreg cuprinsul țării.

De altfel, satul nu prea ducea lipsă de meseriași. Ai fi spus că, instinctiv, copiii de odinioară își croiseră astfel viețile, încât, la o adică, să poată repune fără prea mare

întârziere în mișcare existența cotidiană a Crucii Merenilor. Aveau chiar și dascăli, iar Ostachi întocmi lista școlărilor și preșcolărilor pentru a o putea înainta ministerului. Spre deosebire de atâtea alte localități, unde numărul copiilor scădea direct proporțional cu averea părinților, noii cruceni își măsurau, cu siguranță, avuțiile prin numărul odraslelor. În afară de Ostachi, care-și lăsase soția sub molozurile cutremurului din '77 și de Veniamin, care, fidel etichetei marinărești: un port, o nevastă, rămăsese holtei, toți aveau de hrănit cel puțin două guri.

În ziua în care Veniamin se întoarse victorios de la târgul din Hodina cu tractorul încercat de puieti, toată suflarea ieși în hotarul satului. Ostachi plantă primul măr în colțul cel mai îndepărtat al cimitirului vechi, acolo, unde bănuia că se odihnește Petrea Târnu. Îl urmau ceilalți, tăcuți, de la cel mai bătrân la cel mai tânăr, purtându-și fiecare, solemn, puietele, ca pe o ofrandă. De parcă fiecare măr plantat ar fi fost o semnătură pe tratatul de pace oferit zeităților naturii.

În seara aceea se adunară în șura lui Spân, acolo, unde odinioară se înnoiau cele mai trainice legăminte ale firii, drămuite atent între dragoste de viață și dragoste de glie.

Și nimeni nu se miră atunci când, dinspre proaspăta livadă de meri, începură să se apropie, aidoma amintirilor săpate în inimile lor, părinți, unchi, veri și frați, cu pasul împăcat al gospodarului care se întoarce de la câmp...

Simone GYORFI

Învierea Domnului Iubirii

An de an, în dangănel clopotelor, ca o mărturisire că nădejdea și credința au învins, șosele zilele celei mai mari sărbători a creștinătății-Învierea.

Duminică dimineața, a treia zi de la punerea în mormânt, un mare cutremur a zguduit pământul. Îngerul Domnului s-a coborât din cer, a ridicat piatra de la ușa mormântului, a răsturnat-o la pământ și a scuzat deasupra ei. Avea înfățișarea ca fulgerul, iar îmbrăcămintea lui era albă ca zăpada.

Cea mai mare minune se petrecuse: Iisus biruise moartea și înviesc din morți! În aceeași zi, Maria Magdalena și alte femei credincioase au venit la mormânt, ca să ungă cu mireme trupul Său, dar au găsit mormântul gol. Îngerul le-a vestit că Iisus a înviat, poruncindu-le să ducă această veste ucenicilor Săi. Vestea Învierii Domnului s-a răspândit peste tot.

Învierea Domnului Iubirii este sărbătoarea de care se leagă cele mai înalte sentimente creștine: cuvintele: - *Hristos a înviat! Adevărat a înviat!* mărturisind credința că Mântuitorul, după ce a fost răstignit, a murit și a fost îngropat, iar a treia zi a înviat.

Dintre minunile Fiului lui Dumnezeu, Învierea este și rămâne cea

mai mare, având menirea de-a ne convinge de dumnezeirea și puterea Sa, pentru ca învățăturile Sale să fie primite ca porunci divine și cale de dobândire a mult doritei mântuirii.

Legenda spune că Maria Magdalena purta pe braț un coș cu ouă, pe care au ajuns picături din sângele sfânt al Mântuitorului, în amintirea acestei întâmplări, în primele faze ale creștinismului, acest obicei pascal limitându-se doar la roșirea ouălor. Ulterior, s-au conturat diferite tehnici de încondeiere, de mici inscripții (Hristos a înviat, Paște Luminos etc.)

Pentru creștini, oul este expresia vizuală a faptelor petrecute pe Golgota în urmă cu aproape două mii de ani. Oul roșu simbolizează transfigurarea și înnoirea omului renăscut la viața de sfințenie și de dreptate în Hristos.

HRISTOS A ÎNVIAT!

Bucuria Învierii Domnului să se sălăsluiască între noi. Hristos, Cel ce a biruit moartea, să reverse asupra noastră viață, pace, bucurii duhovnicești și întru toate bună sporire.

ADEVĂRAT A ÎNVIAT !

Pe trepti de biserică pășind înspre 'nalturi
Fiorul iubirii pătrunde-ne-n taină,
Altarul jertfirii, aduceri aminte
Când sorți aruncat-au pe-a patimii haină.

Prezent e Mesia în oricare gest
Gândul spre mâine adânc drămuț,
Drumul umblării spre locul regesc,
Atât cât se cade din tot ce am dorit.

Se-nalță troițe schimbând fața lumii
Sunt semne prin care Puterea veghează,
Trăim revărsarea, belșug al arvunii
Durerea și plânsul și inima trează.

Înclina-ne-vom iarăși; troița semeată
O punte-a divinei pe veci revărsări,
Hristos mai umbrește cu drag și povată,
Chemări spre-ale vieții, de veacuri chemări.

Meditând

De acolo, din fericirea necuprinsului Tău
Iradiază tainic și plin de mister,
Ecou de împlinire, fior de înalt
Către noi dor tainic de cer.

Cred și voiesc, neîncetat năzuiesc
Liniștea Ta pătrunzându-mi ființa,
Totul aici efemer, prea lumesc
Prin Tine însă meditănd biruința.

Slab uneori, povară a păcatelor ce m-apasă
Nu e firesc, totuși dorind prin iertare
Gândul de bine, harul în mine Tu varsă
Precum cea mai sfântă salvare.

Doamne ești, viez prin prețul iubirii,
Speri, eu doresc să primesc izbăvirea,
Dragoste ceri; caut ca simbol al firii
Să înnobileze întreagă-mi simțirea.

Rămâi ca licăr al veșniciei speranțe
Tu doar unică șansă - necuprins Dumnezeu,
Deși până la Tine par infinite distanțe,
Ești foarte aproape, aceea mereu.

Hristos a înviat!

Ne-nseninează iarăși divină bucurie
Ca niciodată parcă mai omenos zămbim,
Cum nesfârșiri ne poartă-n veșnicie
Prin vestea Învierii, eveniment sublim.

În bucurie cerul emană strălucirea
Vin îngeri să vestească: A înviat Hristos!
Iar omenirea-nțreagă azi gustă fericirea,
O, Doamne, totu-i mai sfânt, mai luminos.

Nu vremuri de-ntristare putea-vor să educe
Până acum ce-atăta mereu s-a încercat,
Și resemnați cu toții să ne-amintim de cruce
Mai buni roști-vom oameni: - **HRISTOS A ÎNVIAT!**

Se înalță troițe schimbând fața lumii

Se-nalță troițe schimbând fața lumii,
Iisus sângerează prin lacrima noastră,
Așa, pentru toate, de aceea străbunii
Viind peste timpuri spre liniștea voastră.

Totuși, în fața morții

Spunând că nu există Dumnezeu, omul își sacrifică Bunul Creator și Proniator în modul cel mai răutăcios posibil. Oare unde este pacea sufletească a unui asemenea om?

Ateismul a ajuns să creeze monștrii. Și iată că, în continuare, în această viață ne luptăm cu idei și fapte diabolice tocmai pentru ca binele să triumfe. Râniți de atâtea nedreptate, atâtea neadveră cât poate săvârși adesea omul, gândesc la Dumnezeu ce are o răbdare extraordinară. Întreg universul este amprenta puterii și a înțelepciunii Lui, noi înșine cele mai raționale creaturi înzestrate în chip deosebit.

Cât de limitat își mai poate concepe omul ateu locul veșniciei pe care Iisus Hristos l-a promis tuturor săvârșitorilor binelui. Totuși, în fața morții, neputincios, omul ateu devine asemenea tâlharului de pe cruce?

Nu voi să mă căiesc la greul vieții

Nu voi să mă căiesc la greul vieții
și crucea nu aș vrea să mă doboare;
Ușoară, grea s-o purtăm fiecare
Până-n sfârșit noi pământești drumetii.

Treziți încă o zi cu închinare
Mai răi, mai buni, mai triști sau fericți,
Să ridicăm spre ceruri, în cântări
Fierbinți dorințe de-a primi iertare.

Gândind mereu, mereu

Orbecăm adesea cuprinși de indiferență.
Uităm să iubim răsăritul soarelui într-o dimineață
dulce de vară, când fiorul răcoarei își dezvelește
sub geana unei noi zile minunăția a tot ce ne
înconjoară.

Uităm să ne închinăm adânc Atotputernicului

Dumnezeu mulțumind pentru un nou răsărit al vieții noastre. Treburile zilnice ne cheamă grăbiți în tumultul vieții acesteia cu atâtea și atâtea preocupări și griji. Suntem streșiți, nervoși, neângăduitori, reci, parcă neavând aproape nimic în comun unii cu alții. Dar totuși avem: chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Suntem revărsarea Trinității (Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt). O extraordinară întrepătrundere a divinului (sufletul) cu umanul (corpul ca materie). Părtașia vieții veșnice o avem asigurată prin Răscumpărătorul Hristos-Dumnezeu, prin jertfa Lui ca moment culminant.

Undeva, peste această frământare a zilei de ieri, de azi și de mâine rămâne în veghere Creatorul cerului și al pământului. A fi ateu este simplu: negi tot ce întrece puterile tale. Se întâmplă să negi de dragul de a te contrazice cu cineva, persistând în mod interminabil în această încăpățănare. Se întâmplă să ai tot ce îți dorești și totuși aceasta nu este suficient. Oare atunci când vei ajunge la pasul acela (poate îl numești neant) nu vei gândi la ceva salvator? Momentul acela trebuie să fie critic, înfrigorător chiar. Să vezi că ești cuprins de neputință, avuțiile tale nefiind de nici un ajutor, prietenii neputând să-ți întindă o mână. Cum concepți oare momentul acela? Chiar nu există o Putere salvatoare pentru acest proces existent? Pentru mine Aceasta este Dumnezeu. Dar pentru tine? Pentru mine, șansa de salvare este El, călăuză prin viață este El, scopul unei vieți eterne este El.

Viața proprie poate să-mi creeze o garanție veșnică, dar totodată și insucces prin necredință. Există însă și o forță a răului, pânditoare, meschină, de a cărei viclenie atârână soarta plății păcatului - aceasta este diavolul. Cel mai bun antidot împotriva lui este rugăciunea. Prin rugăciune câștigăm o conduită morală ireproșabilă, poruncile Decalogului, adevărat cod pentru a rămâne chip și asemănare a lui Dumnezeu.

Sunt un cod de legi prin care Dumnezeu caută să perfecționeze ființa umană până la desăvârșire. Aplicabilitatea lor...? Aici rămânem împărțiți. Unii mai cred în zei, pretinse puteri peste care însă a ajuns să se depună colbul învechit al timpului. Acestor neputincioși se închină, le cer ajutorul, în zadar. O parte din noi avem acest necuprins Dumnezeu alături de Salvatorul Iisus Hristos, care caută împăcarea cu noi oferindu-ne căldura păcii Sale, căutând însă, dependent de noi, un înnoitor proces de sfințire. Unii acceptă întru totul, alții într-o oarecare măsură. Dar, ori totul ori nimic: la Dumnezeu nu merge cu jumătăți de măsură! Iar totul înseamnă fericirea eternă. Iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele ar trebui să ne caracterizeze, ar trebui să excelăm în aceste direcții.

Când vom ajunge să iubim pe Dumnezeu cu tot ceea ce avem, iar pe aproapele ca pe noi înșine, vom fi foarte, foarte aproape de desăvârșire.

El Mântuitorul Preamilostiv

Zilnic este un nou început. De generații, oamenii se nasc, înfăptuiesc atâtea aici pe pământ și în cele din urmă alunecă în mister. Anotimpurile se succed greoi împletind în jurul lor istorii uneori necunoscute alteori de neînchipuit. Nutrim speranțe, făurim idealuri, și totul depinde de acest licăr de viață din noi. Dacă ne-am cunoaște apusul zilelor, haosul ar fi de nestăpănit.

Bucuriile înconjurătoare alături de încercări și tristeți fac parte din noi, dărâmă ori nutresc sentimente, apasă deosebit în trecerea noastră.

Nu faptul unui Apocalips iminent ne înfioară, ci consecințele lui. Ascultând sfatul Marelui Înțelept-Dumnezeu, modelându-ne viața, dând frâu liber binelui în noi, împărțiem întinericul și deznădejdea, iar moartea o vedem nemurire de fapt.

Orgoliul de nestăpănit al egoismului face acei monștrii cu chip de om: blândetea, răbdarea, lumina cerească, transformă în bine. Lumina Lumii - Hristos, nădejdea celor fără nădejde. Domnul cel fără de moarte, Împăratul cel mai dinaintea de veci aduce porunca de taină a iubirii răscumpărându-ne cu puterea-i nebiruită.

Îndreptându-ne astfel către acest liman de bucurie, întinericul din noi se va transforma în lumină prin El, Mântuitorul cel Preamilostiv-Lumina Lumii.

Lacrimi n-ajung să mă bucur de Tine

Fiindcă exist, mă rog de iubire și gând.

Privind cerul străbat prin răstimpuri,
Tu, Doamne, de-a pururi chivernisind.
În grija Ta, eu, noi prin
Legământul jertfei pe veci.

Lacrimi n-ajung să mă bucur de Tine
Divina lumină acoperind
Murmurul pașilor mei
Asemeni celui gârbovit se pleacă
genunchii
Puțină vreme de închinare,
Tot așteptând.

...
Ce-s fără Tine Bunule Domn?
Pulberea zilei în vânt,
O adiere înspre pământ
Gând fără noimă.

pr. iconom stavr.
Radu BOTIȘ,
Arduzel, Maramureș

Scritorul Ștefan Goanță în biroul de lucru
Foto: Dorel Moraru

de crezut, mai ales în cazul unui gânditor profesionist ca el. Abia mai are timp să-și silabisească în minte câteva constatări. "Doamne, când ai deschis raiul, cu mititei și molan l-ai deschis, așa e? Că altfel nu-ți călca nimeni pragul, și cu muștar." N-a avut încontro, din cauza grabei, ultimul cuvânt l-a tipat spre cârciumar. Acesta ia repede farfuriuora sferetisită și iese. Când revine, trebuie s-o ia pe cea mare goală, ca și sticla. Tânărul mai vrea. Mititeii cer molan, molanul cere mititei și tot așa. Pe la mijlocul despovărării celui de-al treilea blid. BB e cuprins subit de grija față de lume. Tot ridicând paharul a văzut cum atârână și se prelungesc spre el privirile celor doi vecini. Strigă: "Dă-le și lor!" "N-are bani." A auzit sau nu, tânărul le face semn hămesitilor să-și apropie scaunele de masa lui. Până când tartorul vine cu altă farfurie și cu două sticle, mătrășesc lupește ce era pe masă. În trei e mai ușor și mai plăcut. Cu huiduma de gazdă se fac patru. Se mănâncă și se bea în disperare și în frăție. Lui BB i-a plăcut întotdeauna

între prieteni, iar aceștia știu să-l prețuiască. Din când în când, dacă tot se oprese să răgăie, se reped și să-l pupe. De când se știe, fie într-un grup de trei, fie într-unul de treizeci, BB a fost șef. Șef e și acum. Numai el are dreptul să vorbească. De fapt, ceilalți încă nu-și îngăduie timp pentru vorbit, mai ales proprietarul care răspunde singur și de adusul la masă și de propria-i îndopare. Apar și primele semne de oboseală însoțite de lacrimi și lăălieli pe două și apoi pe trei guri, lucru care liderului nu-i e pe plac. Brusca, scoate din buzunar un splendid pumnal sicilian și îi înfinge lama în masă. Gestul curmă lălăiala și asigură cadrul propice unui discurs. "Mă, voi știți cine sunt eu?" Trebuie să le spună cine e el și să le explice și chestia cu mărul. Atât mai așteaptă, să-i cadă, iar pe urmă... Le explică și ce va fi pe urmă. O dată ce va ști cum să facă, nu se va mai opri din făcut. Întâi și-ntâi o să... "doamne, nu ai pe aici pe apropae un deal, un munte să mă odihnesc până le fac țărăna?" Le spune pe toate în ordine, prea s-a gândit mult la ele, deși toate sunt la punctul întâi și întâi. Unul dintre comenseni se

lasă într-o parte, alunecă și cade ghemotoc la picioarele mesei. Poate așa îi place lui să asculte. Nu întârzie nici celălalt să treacă la alte feluri de făcut. Își vomează pe piept și, cu siguranță, mai face și alteceva pe sub hainele lui. Namila de patron își aruncă în hruba de sub mustață cel din urmă mititel și se ridică să iasă lăsând un urmă un ochi deschis. Pe nesimțite sau pe nevăzute, a luat cu el și lumina. BB n-a trecut încă de întâi și-ntâi, a ajuns însă departe și n-a băgat de seamă că e întuneric pentru că își are lumina lui. La un moment dat simte că trebuie să ajungă neapărat până afară, dar nu-și poate lăsa vorbele fără el. "Eu voi aduce altă sămânță de oameni, mă, și de-aia rabd. De îndată ce-mi va cădea mărul..." Simte o lovitură năprasnică în creștet și imediat o lumină nămaipomenit de strălucitoare îl orbește. Un roi de steluțe, mai ales verzi, îi arată ce nu se vede: mărul! Numai mărul poate fi! În sfârșit, mărul a găsit capul căutat și a căzut pe el. Dacă l-a doborât înseamnă că e un măr pe cinste, mare și plin de idei. "Acum să vezi și să te ții tu, lume veche și lume viitoare!" Dar de ce

chiar în clipa următoare lumina și steluțele pier și iar îl năvălește din toate părțile întunericul? Băjbăie cu genunchii, cu mâinile nu poate. Cineva vrea să-i desurubeze degetele și altcineva îi răsucesce încheietura mâinii pe care-și poartă rolex-ul. Nu se lasă. Dă de masă, se sprijină, se ridică și întâlnește pumnalul. După gemete și după felul cum intră pumnalul își dă seama că nu împunge în negura goală. Dă în dreapta, în stânga, în sus și în jos și tot nimereste ceva. În măr? Mărul trebuie să fi rămas în cap. Așa e, jumătate e chiar deasupra creștetului, cu un cucui. A deschis și a intrat. BB simte asta și după ceva cleios ce i se prelinge printre degete. Se repede orbiș să caute ușa și, după repetate ciocniri cu mese și cu ziduri nevăzute, dă de ea. Dă chiar și de clanță. Se prăvălește pe scări, se ridică... Unde o fi pământul? Încotro o fi fugit? Și cine a stins toate luminile? De ce le-a stins? Simte în cap o mie de lovituri, ploaie de mere-pietre și o ia la fugă prin nimicul negru din jur. "Nu mai dați, nu mai dați cu mere! Nu mai daaai!"

Ștefan GOANȚĂ

Abonează-te la cultură!*

Cu numai 1,5 lei noi pe lună
pentru tot anul 2006!

Caiete Silvane

revistă de cultură a Sălajului

* prin Poștă, Rodipet, Damco și prin redacție, tel. 0260 - 612870

Daniel Săucea, Ioan Marchis, Flavius Lucăcel,
Cristian Conraș, Daniel Hobles sub protecția lui Aree
(Baia Mare - 2000, în atelierul artistului pictor Ioan Marchis)

Evreii în agricultura din nord-vestul României în perioada interbelică (II)

Scurtă incursiune istorică

Exilul a dus inevitabil la schimbări majore în comportamentul economic al evreilor și, implicit, la modificări în structura lor socio-profesională. Aceste schimbări au fost de multe ori dictate de factori externi, neputându-se vorbi de o "naștere naturală" a structurilor socio-economice evreiești. Acest lucru a fost valabil atât în lumea musulmană, cât și în Europa medievală creștină. Factorii religioși și politici au modelat profilul economic al evreului medieval european. Nu au făcut excepții de la regulă nici evreii din spațiul românesc. Într-o Europă esențialmente creștină, Biserica a dezvoltat treptat o concepție conform căreia evreilor trebuiau să li se refuze orice poziție de autoritate sau onoare. Acest lucru a dus la excluderea evreilor din structura feudală bazată pe proprietate asupra pământului. (14) Astfel, agricultura devine treptat o ocupație marginală pentru evreii europeni. Este vorba, în special, de zona Europei creștine, pentru că în partea musulmană, respectiv Spania, situația era puțin diferită. Evreilor le sunt rezervate doar anumite activități economice, preponderent în domeniul comerțului sau meșteșugurilor. (15)

Cu cât ne apropiem de epoca modernă, lucrurile încep să se schimbe. În Europa Centrală și de Est evreii expulzați din orașe se orientează spre mediul rural, așezându-se în satele de pe moșiile nobililor. Această reorientare înșpe sat era, se pare, și în legătură cu activitatea de producere și vânzare a vinului. (16)

În Imperiul Habsburgic barierele legale care împiedicau evreii să închirieze sau să dețină pământ au fost abolite treptat, de pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea. Primul pas a fost făcut prin decretul lui Iosif al II-lea din 1783 (*Systematica gentis Judaicae regulatio*), care permite evreilor să arendeze pământ dacă îl lucrează ei înșiși. (17)

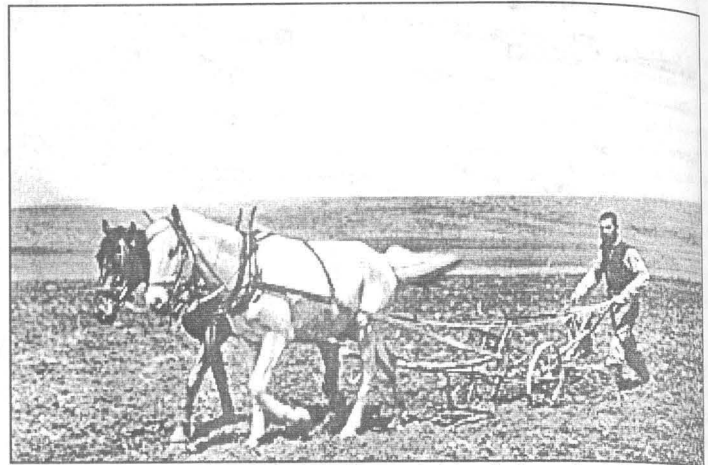
Este de reținut faptul că nobilii au început să angajeze supraveghetori și conducători evrei pe moșiile lor, iar închirierea așa-numitor "regali" (hanuri, măcelării) a fost preluată de către evrei; ocazional pământul era inclus alături de aceste arendări. (18) În Transilvania, conscripțiile fiscale înregistrau încă un număr redus de evrei agricultori și crescători de animale. Conscripția din 1813 menționa doar șapte evrei în acest sector economic (19), cele din 1835 și 1845 doar cinci. (20) O schimbare intervine la 1848, când în comitatele Crasna și Solnocul de Mijloc sunt menționați un număr de 40 agricultori evrei (6,1% din totalul populației evreiești a respectivelor comitate). (21) Această creștere numerică se datorează desființării relațiilor urbariale și circulației libere a bunurilor agricole. Sunt de evidențiat în această perioadă, premiile dobândite de crescătorii evrei de cai și vite din partea autorităților statului. (22) Conscripțiile fiscale din această primă jumătate a sec. al XIX-lea ne furnizează și o

serie de date în privința suprafețelor de pământ deținute de către evreii din Transilvania și în privința producțiilor realizate de aceștia. Astfel, în 1813 evreii dețineau 416 iugăre de pământ arabil și fânețe care produceau 38.443 măși de fân. Viile care aparțineau evreilor produceau 2537 vedre de vin. Conscripția din anul 1813 înregistra 829 familii evreiești (0,24% din totalul familiilor contribuabile din Transilvania). Aceste familii dețineau doar 0,06% din totalul suprafeței arabile, 1,15% din fânețe și 0,74% din vii. Se poate observa ponderea mai însemnată a evreilor în producția de fân și vin, produse destinate în special comerțului. În privința efectivelor de animale conscripția din 1819 înregistra 861 de vite ce aparțineau evreilor (0,25% din totalul efectivelor de vite din Transilvania supuse contribuției). Se mai înregistrau ca aparținând evreilor 249 de oi și 16 stupi. (23)

O orientare spre agricultură a avut loc și în rândul evreilor din *Basarabia*. Pe la mijlocul sec. XIX, creșterea populației și deteriorarea condițiilor economice din Rusia au forțat pe numeroși evrei să-și părăsească ocupațiile tradiționale și să se întoarcă la agricultură, în special cea de tip suburban. (24) Satele și fermele de pe cuprinsul Basarabiei au reunit un număr de aproximativ 5.500 de familii evreiești. (25) Evreii basarabeni s-au remarcat în cultivarea tutunului (90% din producția de tutun din Basarabia, înainte de 1914, era realizată de evrei), a viței de vie și a porumbului. (26)

În *Bucovina* existau, înainte de 1914, mici ferme agricole care numărau aproximativ 2000 de familii, multe fiind proprietate ale pământurilor lucrate. Suprafețele deținute de o familie era în jur de 10 ha. Au reușit să supraviețuiască în acest sector, după Primul Război Mondial doar 500 de astfel de familii, acestea fiind însă complet sărăcite. În anii 30 reconstrucția lor a fost organizată și finanțată de către Jewish Colonisation Association. S-a urmărit orientarea agriculturii evrei bucovinene înspre producția sfeclei de zahăr sau înspre înființarea de lăptării. (27)

În *Vechiul Regat*, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, evreii încep să se orienteze într-o anumită măsură înspre agricultură, fie ca proprietari (cei care dobândeau cetățenia), fie ca arendași. La începutul sec. XX, în Moldova, 2/3 din terenurile agricole erau administrate de mari arendași evrei, cum ar fi: Fischer, Juster, Guttmann, Rapaport, Feisterstein și alții. De exemplu, "Trustul Fischer" avea în arendă 237.863 hectare, iar "Trustul Juster" 30.000 hectare. (28) Deși, așa cum se știe, acești arendași evrei au fost adeseori blamați (răscoala din 1907 a avut accente antisemite tocmai pentru că țărani vedeau în respectivii arendași "adversarul"), nu trebuie uitat că ei au fost cei care au orientat agricultura românească, într-o bună măsură, înspre modelul capitalist,

caracterizat de producția pentru piață și pentru obținerea de profit.

În 1913, acțiunea în agricultură a 2.245 evrei, ceea ce reprezenta 2,5% din totalul evreilor activi și 0,1% din totalul celor activi în sectorul agricol. (29)

Perioada interbelică

Recensământul din 1930 vine cu date mult mai detaliate privind implicarea evreilor în sectorul agricol. Astfel, erau înregistrați în acel an, un total de 14.153 agricultori evrei, aceasta însemnând 5,35% din totalul populației active evreiești și 0,4% din totalul populației agricole din România. Este evidentă o sporire a ponderii agricultorilor în cadrul populației evreiești, comparativ cu anul 1913. Acest lucru se datorează în bună măsură aportului de populație agricolă evreiască din provinciile istorice integrate României în 1918. În ceea ce privește ponderea populației agricole evreiești în cadrul întregii populații agricole a țării aceasta rămâne în continuare mică, comparabilă doar cu cea a minorității grecești. (Anexa 1)

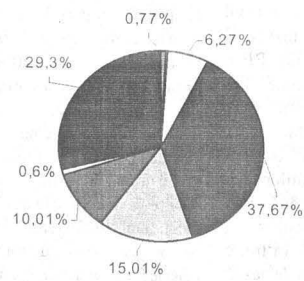
Urmărind repartitia populației agricole evreiești pe provincii istorice se observă

populației agricole evreiești din România. (30)

Care ar putea fi cauzele care au determinat o astfel de configurație? În primul rând, putem vorbi de rădăcinile istorice ale fenomenului. Acolo unde încă din sec. XVIII-XIX, autoritățile statale (austriece sau țariste) au încurajat într-un fel sau altul, orientarea evreilor spre ramurile productive, constatăm o prezență mai numeroasă a evreilor în agricultură. Acolo unde însă statul nu numai că nu a încurajat ci chiar s-a opus prezenței evreiești în mediul rural, ponderea agricultorilor evrei este mult mai redusă și după Primul Război Mondial. Un alt aspect ce trebuie să-l avem în vedere este cel referitor la factorii interni, specifice comunității evreiești din fiecare provincie. Este evidentă ponderea însemnată a agricultorilor în cadrul comunităților de evrei aschenazi, locuitori în provincii precum Basarabia, Bucovina sau Crișana-Maramureș. În zonele locuite cu evrei sefarzi, Muntenia, Oltenia sau Banat, ponderea agricultorilor evrei este foarte redusă.

Explicațiile de ordin socio-economic nu trebuie nici ele neglijate. Se

Repartitia populației agricole evreiești pe provinciile istorice (1930)

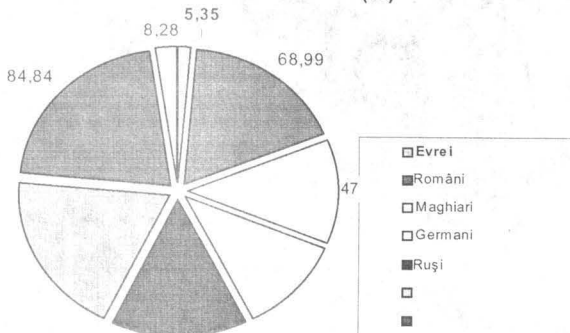
diferențe majore, în unele cazuri, față de situația înregistrată la nivelul întregii țări. (Anexa 2)

Observăm că există provincii precum Crișana-Maramureș, Basarabia sau Bucovina în care ponderea agricultorilor este destul de ridicată (între 15% și 37%). Practic, populația agricolă din provinciile amintite formează majoritatea populației agricole evreiești a României (81,98%) în timp ce ponderea populației active evreiești din aceste provincii este de doar 50,51% din totalul populației active evreiești din România. În Moldova, deși populația agricolă reprezintă doar 0,56% din totalul populației active evreiești a provinciei, ponderea agricultorilor evrei din această zonă, la nivel de țară este semnificativă (6,27%). O situație asemănătoare întâlnim și în Transilvania, a cărei populație agricolă evreiască reprezintă 10,01% din totalul

constată că în zonele mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic, cu mai puține oportunități în domeniul industriei, numărul agricultorilor evrei este mai mare. Practic evreii, la fel ca restul populației din regiunea unde trăiesc, se adaptează condițiilor economice specifice zonei.

Recensământul din 1930 include la capitolul "Exploatarea solului" atât ramurile efectiv agricole (agricultura, pomicultura, viticultura, legumicultura) cât și ramurile silviculturii, pisciculturii și a creșterii animalelor. În privința repartirii populației agricole evreiești pe aceste subramuri de activitate, se constată că la nivelul întregii țări majoritatea activau în domeniul agriculturii propriu-zise: 12.968 agricultori evrei (91,62% din totalul celor înregistrați la "Exploatarea

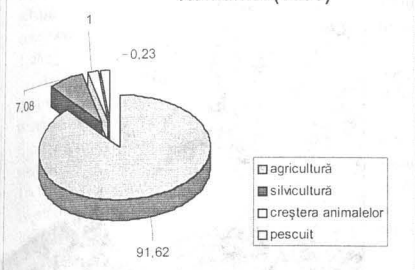
Ponderea populației agricole active din România, în cadrul populației active a fiecărei etnii (1930) (%)

solului"). Un număr de 1.003 evrei (7,08%) lucrau în domeniul silvic, 149 (1%) se ocupau cu creșterea animalelor, iar 33 (0,23%) cu pescuitul. (31)

Repartiția agricultorilor evrei pe subramuri de activitate la nivelul României (1930)

"Preferința" evreilor pentru una sau alta dintre activități ține seama, desigur, de profilul agricol al regiunii unde locuiesc. Aceasta nu exclude și alte posibile motivații. Așa, de exemplu, orientarea lor într-un număr destul de însemnat înspre sectorul silvic este determinată, existența fondului forestier și de oportunitatea de a realiza un comerț profitabil cu material lemnos (sub formă brută sau semifabricate).

Creșterea animalelor nu este o activitate foarte căutată de către evrei. Cei mai mulți dintre cei care aveau această îndelincire îi întâlnim în Crișana-Maramureș - 44, Transilvania - 27, Bucovina - 26, Basarabia - 21 și Moldova - 23. (32)

Un alt aspect important legat de agricultorii evrei în perioada interbelică este și cel referitor la sprijinul pe care Cooperativele de credit evreiești l-au acordat sectorului agricol, în special în Basarabia, Crișana-Maramureș și Transilvania. Acest ajutor coroborat cu cel acordat de către diferite organizații evreiești internaționale, cum ar fi Joint-ul american sau Jewish Colonisation Association, s-a dovedit a fi deosebit de util, permițând țăranilor evrei, unii împroprietăriți la 1921, să beneficieze în mai mare măsură de această reformă agrară. Spre exemplu, în Basarabia, 4.500 de țărani evrei au primit loturi între 4 și 6 hectare. Împrumuturile acordate de Cooperativele de credit evreiești către conaționali, în perioada 1924-1930, au fost de 73.000 lei, bani utilizați fie pentru achiziționarea de pământ, vite, vii și livezi, plantații de tutun, fie pentru cumpărarea de mașini agricole. (33)

În scurta prezentare de până acum am schițat cadrul general necesar pentru o analiză detaliată în regiunea de nord-vest a României. Trebuie precizat faptul că, deși zona respectivă este, în bună măsură, parte a provinciei Crișana-Maramureș, datele furnizate de Recensământul din 1930 nu sunt întru totul utile în cazul nostru. Faptul se datorează includerii în provincia amintită doar a județelor Arad, Satu Mare, Bihor și Maramureș, Sălajul fiind exclus. Oricum, scopul referatului este de a trata fiecare județ în parte, pentru a surprinde cât mai în detaliu aspectele referitoare la implicarea evreilor în sectorul agricol.

Evreii în agricultura județului Bihor

Județul Bihor era în perioada interbelică unul dintre cele mai mari județe ale țării, având o suprafață de 7.467 km² (746.700 ha). Suprafața arabilă era de 305.671 ha, aceasta însemnând 40,93% din suprafața județului și 1,04% din suprafața țării. Predominantă era mica proprietate agricolă care întrunea un total de 290.026 ha (94,88%), pe când marea proprietate cuprindea un total de 15.645 ha (5,12%). (34)

Populația județului la 1930, era de 510.318 locuitori. Evreii erau în număr de

21.982 loc., ceea ce reprezenta 4,3% din totalul populației județului. Populația activă evreiască era de 8.892 loc. (4,98% din totalul populației active a județului).

Participarea evreilor la activități economice legate de exploatarea solului nu era foarte însemnată. Existau 321 evrei activi în această ramură economică, număr ce reprezenta doar 0,29% din totalul populației județului, activă în acest sector. Pondereea agricultorilor evrei în cadrul populației active evreiești era de 3,6%. (35)

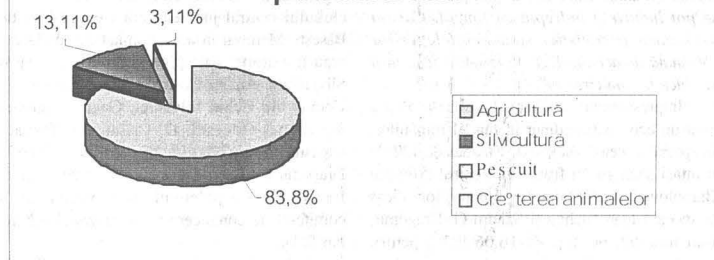
Repartiția pe etnii a agricultorilor bihoreni arăta astfel:

Români	75.944
Maghiari	29.624
Germani	281
Evrei	321
Ruși	33
Bulgari	46
Ruteni	20
Greci	0

Analizând repartiția agricultorilor evrei pe subramuri de activitate constatăm o orientare a acestora înspre agricultura propriu-zisă, situație apropiată de cea de la nivelul țării (ușor mai scăzută), pe cea în celelalte două ramuri, silvicultură și creșterea animalelor, se înregistrează valori superioare. Zonele de munte și existența unor suprafețe de pădure destul de mari au constituit un factor important în această direcție.

Subramura	Nr. activi	%
Agricultură	269	83,8
Silvicultură	42	13,08
Pescuit	-	-
Creșterea animalelor	10	3,11
Total	321	100

Repartiția agricultorilor evrei bihoreni pe subramuri

Din păcate, pentru acest județ nu dispunem încă de informații privind structura proprietății pe categorii etnice. Sperăm că cercetările de arhivă viitoare vor înlătura acest impediment. Făcând totuși o analogie cu situația din celelalte județe aflate în atenția noastră, putem presupune (deocamdată) că agricultorii evrei se regăseau în toate cele trei categorii de proprietate: mică, mijlocie și mare. În legătură cu prezența lor în cadrul mării proprietăți deținem unele informații furnizate de către un anuar publicat în 1931/1932. Din paginile acestei lucrări, luând ca și criteriu numele persoanelor menționate, am selectat următorii proprietari evrei:

Localitatea	Numele și prenumele	Suprafața
Balc	Pincas M. Iosif	900 ha (36)
Sălard	Bartsch Iosif	400 ha+60 ha pădure (37)
	Toperczer Tiberiu	400 ha+60 ha pădure
Tămașa	Neufeld Leopold	140 ha (38)
Tăutu	Rosenfeld Iacob	130 ha (39)
	Stern Francisc	150 ha
Uileacu de Munte	Ullman Rudolf	8 ha vie (40)

În mod sigur lista ar putea continua dar, așa cum am menționat, nesiguranța în privința etniei ne determină să ne rezumăm deocamdată la cele de mai sus, urmând ca cercetările viitoare să completeze tabloul,

cel puțin în privința marilor proprietari. Ca o concluzie temporară putem spune că din punct de vedere numeric importanța evreilor în agricultura bihoreană nu era foarte mare. Aceasta înseamnă că evreii de aici au optat pentru alte sectoare economice (asupra acestora ne vom îndrepta atenția într-o lucrare viitoare). În privința suprafețelor deținute de către proprietarii evrei, importanța acestora poate fi mult mai mare, ținând seama de faptul că marea proprietate agricolă este cea mai rentabilă din punct de vedere economic. Ar fi interesant de văzut modul de organizare și funcționare a unei astfel de mari ferme, tipul de producție realizată, forța de muncă utilizată etc.

Evreii în agricultura județului Satu Mare

Pentru acest județ informațiile de care dispunem sunt mult mai numeroase și mai

de numai 1,53%. (41)

Repartiția populației agricole pe categorii etnice în acest județ era următoarea:

Români	44.210
Maghiari	12.826
Germani	1.976
Evrei	945
Ruși	239
Bulgari	7
Ruteni	760
Greci	0

Situația întâlnită în acest județ poate fi explicată prin nivelul scăzut de dezvoltare din punct de vedere industrial și, în consecință, lipsa de oportunități în acest sector. Trebuie avute în vedere și în acest caz, posibilele cauze interne specifice comunității evreiești. Evreii din această zonă erau de tip estic clasic, evrei aschenazi cu puternice influențe hasidice.

GRIGORE BUDA

Note:

- (14) S. Baron, *op. cit.*, p. 107.
- (15) *Ibidem*, loc. cit.
- (16) *Ibidem*, p. 110.
- (17) Iuliana Puskas, *Jewish Leaseholders in the Course of Agricultural Development in Hungary, 1850-1930*, în "Jews in the Hungarian Economy, 1760-1945", p. 107.
- (18) *Ibidem*, p. 106.
- (19) Ladislau Gyémánt, *Evreii din Transilvania în epoca emancipării, 1790-1867*, Ed. Enciclopedică, București, 2000, p. 21.
- (20) *Ibidem*, p. 22.
- (21) *Ibidem*, p. 23.
- (22) *Ibidem*, loc. cit.
- (23) *Ibidem*, p. 25.
- (24) S. Baron, *op. cit.*, p. 117.
- (25) *Ibidem*, p. 118.
- (26) *Ibidem*, p. 119.
- (27) *Ibidem*, loc. cit.
- (28) Constantin Botoran, *Participarea populației evreiești la viața economică a României până la cel de-al doilea război mondial*, în "Revista istorică", 3, nr. 3-4, 1992, p. 348.
- (29) Carol Iancu, *Evreii din România. De la emancipare la marginalizare, 1919-1938*, Ed. Hasefer, București, 2000, p. 63.
- (30) *Recensământul general...*, vol. VII, p. X-XI, XVIII-XIX, XXVI-XXVIII, XXXIV-XXXV, XLII-XLIII, L-LI, LVIII-LIX, LXVI-LXVIII, LXXIV-LXXV, LXXXII-LXXXIII.
- (31) *Ibidem*, loc. cit.
- (32) *Ibidem*, loc. cit.
- (33) C. Iancu, *op. cit.*, p. 64.
- (34) *Enciclopedia României*, București, 1937-1943, vol. II, p. 59-66.
- (35) *Recensământul general...*, vol. VII, p. 50-51.
- (36) *Anuarul României pentru Comerț, Meserii și Agricultură*, Editura Rudolf Mosse S. A., București 1931/1932, p. 37.
- (37) *Ibidem*, p. 316.
- (38) *Ibidem*, p. 389.
- (39) *Ibidem*, p. 403.
- (40) *Ibidem*, p. 441.
- (41) *Recensământul general...*, vol. VII, p. 410-411.

Unificarea mișcării politice a românilor din Transilvania în anul 1881

Pe data de 12 mai 1881 începeau la Sibiu lucrările Conferinței naționale ale românilor transilvăneni. Acest eveniment istoric are o importanță deosebită, deoarece, la această conferință, s-a decis unificarea *Partidului Național Român din Transilvania* cu *Partidul Național Român din Banat și Ungaria* și s-a adoptat un singur program politic al românilor transilvăneni. Partidul unificat sub denumirea de *Partidul Național Român* a fost cel care a condus lupta pentru drepturile firești ale românilor transilvăneni. Finalul fericit al acestor lupte politice l-a constituit realizarea României Mari, la 1 Decembrie 1918. Nu este lipsit deloc de importanță faptul că acest partid și continuatorul său, *Partidul Național-Tărănesc*, a fost condus, cu mici intermitențe, de către marile personalități sălăjene, George Pop de Băsești, Iuliu Maniu și Corneliu Coposu.

Începuturile organizării politice ale românilor transilvăneni

Începuturile organizării politice moderne la românii transilvăneni își are sorginea în Revoluția din anul 1848. Atunci, la Marea Adunare Națională de la Blaj, din data de 16 mai 1848, s-a constituit *Comitetul Național Român*, ca instituție politică, care își înteaime autoritatea pe suveranitatea poporului român. Acest comitet și-a asumat, apoi conducerea politică și militară a revoluției române din Transilvania.

Așadar, Partidul Național Român din Transilvania a fost "inspirat din principiile democratice și revoluționare formulate de Simion Bărnuțiu pe Câmpia Blajului".

În urma înfrângerii revoluției, comitetul a fost silit să-și sisteze activitatea, dar el a rămas în conștiința populară a românilor ca instituție politică conducătoare.

Conferința națională de la Sibiu din luna ianuarie 1861 a reactivat acest comitet și l-a repus în fruntea vieții publice ale românilor transilvăneni. În anii constituționalismului liberal (1861-1867) el a ființat sub denumirea de *Comisiunea permanentă*, *Comitetul permanent* sau *Comisiunea națională de la Sibiu*.

În anul 1867, pe data de 8 iunie, are loc încoronarea lui Franz Josef ca rege "apostolic" al Ungariei, ceea ce însemna instaurarea oficială a dualismului austro-ungar. Începea prigoana împotriva populației românești din Transilvania.

Ca urmare a acestor acte de deznăționalizare se înstăpânește, tot mai mult, curentul de rezistență pasivă față de parlamentul de la Pesta. Lupta hotărâtoare între curentul activist și cel pasivist s-a desfășurat cu ocazia pregătirii alegerilor pentru dieta din Pesta, care au avut loc în primăvara anului 1869. Curentul pasivist, în mai toate adunările electorale, care trebuiau să delege, în conformitate cu prevederile legii, comitetele electorale din fiecare circumscripție, s-a declarat pentru neparticiparea la alegeri. Se socotea ca fiind nelegală hotărârea dietei din Cluj cu privire la Uniunea Transilvaniei cu Ungaria. O astfel de adunare s-a organizat și în circumscripția electorală a Solnocului de Mijloc.

Se simțea necesitatea unei organizări politice temeinice în Transilvania, concomitent cu strângerea legăturilor cu frații noștri din Vechiul Regat.

Pe data de 7 februarie 1869, românii din Banat și Ungaria (părțile de vest, Crișana și Maramureș) s-au întrunit la Timișoara într-o conferință națională. Acum i-a ființat *Partidul Național al Românilor din Banat și Ungaria*. În frunte acestui partid au fost aleși Alexandru Mocioni și Vincențiu Babeș.

În zilele de 7 și 8 martie 1869, Ilie Măcelariu a convocat o conferință națională la Miercurea Sibiului, la care participă 400 de reprezentanți ai românilor din Ardeal. Deoarece organizatorii se temeau ca adunarea să nu fie dizolvată de către autorități s-a luat în discuție, în primul rând, punctul al doilea de pe ordinea de zi, care prevedea adoptarea unei poziții comune față de alegerile care băteau la ușă. Dintre cei prezenți numai 4 persoane au fost pentru continuarea activismului parlamentar, restul fiind pentru pasivitate. S-a trecut, apoi la constituirea *Partidului Național Român din Transilvania*. În fruntea acestuia a fost ales Ilie Măcelariu, secondat de către Ioan Rațiu, George Barițiu și

Visarion Roman.

În concluzie, se poate afirma faptul că deși bănănenii au adoptat tactica activistă, iar ardelenii pasivismul parlamentar, programele celor două partide includeau obiectivele fundamentale ale românilor transilvăneni. Totuși se remarcă această lipsă de solidaritate. După cum afirma și istoricul Ioan Georgescu, sălăjenii sunt puși într-o situație dificilă, deoarece, spune el, "deși protestează întâiu împotriva anexării lor la Ungaria, totuși sunt siliți să meargă cu aceștia", adică cu activiștii și să se implice în viața parlamentară a Ungariei.

Sălăjenii reușesc, în anul 1869, "să se reculească și după secole de restrițe" s-a trimis primul deputat român, în parlamentul de la Pesta, în persoana lui Ioan Cucu. Însă, acesta moare și în locul lui este ales ca și candidat al românilor sălăjeni, George Pop de Băsești.

La data de 22.06.1872, George Pop este ales "cu nespas de mare însuflețire", ca deputat în circumscripția electorală Cehul Silvaniei. Este reales de 2 ori, în anul 1875 și 1878. Perioada parlamentară era de 3 ani.

Printre numeroasele inițiative parlamentare ale lui George Pop, amintim aici intervenția din 17.02.1873, când combate proiectul ministrului de comunicații de a favoriza căile ferate, în dauna șoselelor, afirmând că "bieții oameni din Sălaj, Cluj și Satu-Mare se înecă în noroi". De asemenea, la data de 12. 07. 1874 el amintește guvernărilor unguri de îndatorirea lor de a face o lege electorală, "cel puțin tot atât de largă și de liberală cum e cea din Ungaria".

Cea mai importantă intervenție parlamentară a lui George Pop, intervenție care reprezintă "un adevărat rechizițoriu al politicii de maghiarizare, a fost cea rostită în ședința Adunării Deputaților din 02.05. 1879, împotriva legii școlare. Prin această lege se dorea introducerea limbii maghiare în școlile profesionale românești. În intervenția sa, George Pop a rostit, printre altele, următoarele cuvinte, rămase memorabile în conștiința poporului român: "Dacă e păcat să atentezi la viața unui om, cu atât mai mare păcat e să tentezi - ca în cazul de față - la viața unui neam". Proiectul de lege, afirmă el, este "cea mai cumplită năpastă ce poate veni asupra țării. Ciurma, foamețea, seceta, grindina, chiar un războiu pierdut, toate se pot îndura și îndrepta cu timpul. Cucuta veninoasă a zavistiei și a neînțelegerilor sămănață de această lege, la însăși temelia țării va duce la nimicirea ei".

Impresionant discurs al lui George Pop a avut un ecou extraordinar în rândul românilor, în special al celor sălăjeni. Un număr de 122 de fruntași sălăjeni, în frunte cu vicarul Alimpiu Barbolovici, Ioan Maniu, protopopul Ion Vicaș și avocații Ioan Nichita și Sandru G. Dragomir, l-au felicitat, pe data de 16.06.1879, pentru impresionanta lui intervenție, în care a apărat, limba și poporul român. Ei subliniau faptul că Sălajul ar trebui să aibă 4 deputați români, alături de fruntașul lor, George Pop. Acesta constituia un model, nu numai pentru sălăjeni, ci pentru toți românii transilvăneni. "ca să văd fiecare Român, cum trebuie să se lupte, cu curaj, bărbăție, desinteresare și abnegațiune de sine, pentru drepturile reținute (răpite) ale națiunii sale".

Unificarea mișcării politice a românilor din Transilvania

În consfătuirea ce a avut loc la Turda, în anul 1880, după adunarea generală a Astei, George Pop de Băsești a propus intrarea românilor în pasivitate parlamentară. El presimțea, în acest fel, lovitura pe care Tizsa Kalman o pregătea vieții politice românești. Propunerea lui este primită cu entuziasm de către cei prezenți (Barițiu, Bologa, Cosma, Rațiu, Roman). De fapt ardelenii din interiorul arcului carpatic adoptaseră acest curent încă din anul 1869.

Această propunere a fost pusă în practică la conferința națională de la Sibiu din anul 1881. Lucrările acestei conferințe s-au desfășurat în perioada 12-14 mai 1881 și la ea au participat 153 de delegați, dintre care 103 erau din Transilvania și 50 din Banat. S-a decis unificarea celor două partide românești, cel din Banat, cu cel din Transilvania, sub denumirea de *Partidul*

Național Român din Transilvania, Banat și Ungaria, cu un program unic în 9 puncte.

Iată ce prevedea acest program politic stabilit la conferința națională de la Sibiu:

1. Autonomia Transilvaniei
2. Introducerea, prin lege, a limbii române în administrația și justiția ținuturilor locuite de Români.
3. Numirea de funcționari români sau cunoscători ai limbii și obiceiurilor poporului român
4. Revizuirea legii despre egală îndreptățire a naționalităților în favoarea acestora; leaful și reala executare a tuturor legilor.
5. Autonomie pentru bisericile românești și pentru școlile acestor biserici. Ajutor proporțional de la Stat pe seama școlilor și așezămintelor culturale românești.
6. Lege electorală, întemeiată pe votul universal.
7. Lupta împotriva tendințelor de maghiarizare, cauze de dezagregare a Statului.
8. Colaborarea frățească cu toți cei ce năzuiesc la înaintarea și bunăstarea poporului în general.
9. Asupra chestiunii dualismului, nefiind actuală, se va rosti a timpul său

Din comitetul de conducere al noului partid făcea parte și George Pop de Băsești. Partidul și-a creat organizații locale cunoscute sub denumirea de "cluburi naționale". Președinții acestor cluburi erau aleși de către populație din rândul celor mai energici intelectuali. Aceștia mențineau legătura cu Comitetul electoral din Sibiu. Pentru o mai bună coordonare în teritoriu, Comitetul central a înființat patru zone, fiecare având în frunte câte un membru marcant al mișcării naționale ale românilor transilvăneni: zona Banatului, unde coordonator era Vincențiu Babeș; zona Arad și Bihor, sub conducerea lui Partenie Cosma; zona Sălaj; Sătmăr și Maramureș, sub conducerea lui George Pop de Băsești și zona comitatelor ardeleni din interiorul arcului carpatic, care erau coordonate direct de către comitetul sibian.

La nivelul județului Sălaj, P.N.R. era organizat în "cluburi electorale". Președintele clubului central județean era George Pop de Băsești. Membrii în acest comitet de conducere erau următorii: Alimpiu Barbolovici, vicarul Silvaniei și Andrei Cosma din Șimleu; Florian Cocian din Cehul Silvaniei; Gavril Cherebeș din Someș-Odorhei; D. Crișan din Tășnad; avocatul Ioan Nichita din Zalău și Teofil Dragomir din Jibou. După cum se poate observa, fiecare plasă a județului era reprezentată în comitetul de conducere al organizației P.N.R. din Sălaj.

În luna iunie 1881 românii din Transilvania se găseau din nou în fața alegerilor pentru parlamentul maghiar. Pe data de 17.16. 1881 comitetul electoral permanent al P.N.R. din Sibiu îl înștiințează pe George Pop de Băsești că este însărcinat cu organizarea și buna desfășurare a alegerilor parlamentare din județele Sălaj, Satu-Mare și Maramureș. George Pop mai candida și la aceste alegeri. Dar unghiuri au concentrat în circumscripția electorală Cehul Silvaniei 120 de jandarmi din 5 județe vecine și astfel, "urma nu mai e mijlocul de manifestare liberă a voinței alegătorilor, ci un sângeos câmp de bătaie, cu morți și răniți". Prin aceasta, Tizsa Kalman, "sdrobitorul de naționalități", reușește ceea ce își propusese de mult timp, și anume, să distrugă și circumscripția electorală din Cehul Silvaniei, care reprezenta o adevărată "fortăreață a Românilor".

În urma acestei înfrângerii, George Pop nu va mai candida pentru parlament, până în anul 1905, când P.N.R. va adopta linia activismului politic. Din anul 1881, el a fost ales în comitetul de conducere al partidului, iar din anul 1892 în cea de vicepreședinte. În această calitate l-a secondat în toate acțiunile politice național-românești pe bunul său prieten și colaborator, Ioan Rațiu. După moartea acestuia din urmă, survenită în anul 1902, George Pop de Băsești a îndeplinit funcția de președinte al P.N.R. până în anul 1919 când, pe data de 23 februarie trece în eternitate.

George Pop de Băsești (1835 -1919)

Mișcarea memorandistă și realizarea Unitii din anul 1918

Înfrânți pe țărâm politic și sălăjenii vor începe să se organizeze mai bine pe plan social și cultural. De asemenea, vor adopta o serie de pețiții prin care s-a protestat față de politica de deznăționalizare dusă de către autoritățile austro-ungare.

Momentul memorandumului din anul 1892 rămâne cel mai important din întreaga istorie a Transilvaniei dintre 1848-1918. El constituie o adevărată sinteză a gândirii și acțiunii politice naționale românești. Este, în același timp, un document fundamental al istoriei Partidului Național Român.

Memorandul a fost redactat de către avocatul Iuliu Coroianu, fruntaș politic național-român, originar din Sălaj. El era fiul fostului vicar al Silvaniei, Demetriu Coroianu și fratele Clarei Coroianu, măritată Maniu, adică mama lui Iuliu Maniu. Din delegația de 300 de persoane care a prezentat memorandumul la Viena au făcut parte și 48 de sălăjeni.

Momentul de apogeu al P.N.R. la reprezentat anul 1918 când, pe data de 1 Decembrie, la Alba Iulia, se proclama unirea Transilvaniei cu România. Acest moment a reprezentat împlinirea obiectivelor sale politice, care de altfel erau visul de veacuri al tuturor românilor. El pășea în România întregită cu o vastă experiență, cu un considerabil prestigiu și cu un mare capital politic. În conducerea sa se aflau o serie de personalități cu un bogat trecut de luptă pentru cauza eliberării naționale a românilor transilvăneni: George Pop de Băsești, Iuliu Maniu, Ștefan Cicio Pop, Teodor Mihali, Vasile Goldiș, Octavian Goga, Alexandru Vaidă-Voevod, Aurel Lazăr și mulți alții. Dintre sălăjenii îi mai amintim aici pe Victor Deleu, Alexandru Aciu, vicarul Alexandru Gheție sau pe preotul Traian Trușăușu.

După Unirea partidul a adoptat ca program propriu Revoluția de la Alba Iulia, iar prin fuziunea cu Partidul Tărănesc, la data de 10 octombrie 1926 a devenit, cel mai mare partid de pe scena politică românească interbelică, asigurând, alături de Partidul Național Liberal, rotativa guvernamentală.

Marin POP

Surse documentare :

1. T. Pavel, *Partidul Național Român și acțiunea memorandistă. Corespondență politică (1887-1901)*. Edit. "Daco-Press", Cluj-Napoca, 1994.
2. I. Georgescu, *George Pop de Băsești, 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*. Oradea, Editura Astra, Oradea, 1935.
3. C. Coposu, *Confesiuni, dialoguri cu Doina Alexandru*. Edit. Anastasia, 1996, p. 17.
4. B. Surdu, *George Barițiu despre Conferința națională de la Miercurea (1869)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj*, nr. VI, Cluj, 1963.
5. *Idem*, *Conferința națională de la Miercurea (1869)*, în *Anuarul citat*, nr. VIII, Cluj, 1965.
6. T. V. Păcățianu, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. V, Sibiu, 1909.
7. I. Scutu, *Istoria Partidului Național-Tărănesc*. Edit. enciclopedică, Buc., 1994, p. 12-14.

Protejarea patrimoniului cultural național

Patrimoniul cultural național "este alcătuit din bunuri cu valoare deosebită sau excepțională, istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică, reprezentând mărturiile materiale ale evoluției mediului natural și ale relațiilor omului cu acesta, ale potențialului creator uman și ale contribuției românești la civilizația universală" (Legea 182/2000, Art. 1, alin. (2)).

Aceste bunuri prezintă o deosebită importanță pentru poporul nostru, deoarece ele stau drept mărturie a existenței noastre aici în decursul veacurilor, ne reprezintă și ne conferă personalitate proprie. Ele reprezintă cultura noastră. Marele nostru istoric, Nicolae Iorga, spunea că "un popor fără steag de cultură riscă să devină o gloată". Tocmai de aceea aceste valori culturale trebuie păstrate și protejate, asigurarea protecției lor făcând obiectul unor legi: *Legea 182 din 2000* privind protecția patrimoniului cultural național mobil, *Legea 422 din 2001* privind protecția monumentelor istorice, *Ordonanța 43 din 2000* privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri ca zone de interes național, aprobată cu modificări prin *Legea 462 din 2003*, iar în prezent se lucrează la o lege care să asigure protecția *patrimoniului cultural imaterial*, numit și patrimoniul intangibil, înțelegând prin acesta creațiile populare literare, muzicale, coregrafice, precum și meșteșugurile tradiționale.

Protejarea patrimoniului cultural național trebuie înțeleasă ca fiind un "ansamblu de măsuri cu caracter științific, juridic, administrativ, financiar, fiscal și tehnic menite să asigure identificarea, cercetarea, inventarierea, clasarea, evidența, conservarea, inclusiv paza și întreținerea, consolidarea, restaurarea, punerea în valoare" (Legea 422 din 2001, Art. 2, alin. (3)) a tuturor bunurilor culturale, fie că ele aparțin patrimoniului cultural național arheologic, mobil, imobil sau imaterial. Având în vedere faptul că legile amintite conțin o serie întreagă de termeni de strictă specialitate, vom încerca să-i lămurim, pentru a fi înțeleși corect și pentru a înlătura orice posibilitate de confuzie.

Măsurile cu caracter științific presupun elaborarea ansamblului de cunoștințe privitoare la identitatea unui monument (înțeles ca fiind o "construcție sau parte de construcție, împreună cu instalațiile, componentele artistice, elementele de mobilare interioară sau exterioră care fac parte integrantă din acesta, precum și lucrări artistice comemorative, funerare, de for public, împreună cu terenul aferent delimitat topografic, care constituie mărturia cultural-istorice semnificative din punct de vedere arheologic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific sau tehnic" - Legea 422 din 2001, Art. 3, lit. a), *ansamblu (monumental)* ("grup coerent din punct de vedere cultural, istoric, arheologic, urbanistic ori muzeistic de construcții urbane sau rurale care împreună cu terenul aferent formează o unitate delimitată topografic ce constituie o mărturie cultural-istorică semnificativă din punct de vedere arheologic, urbanistic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific sau tehnic" - Legea 422 din 2001, Art. 3, lit. b) sau *sit* ("teren delimitat topografic cuprinzând acele creații umane în cadrul natural care sunt mărturie cultural-istorice semnificative din punct de vedere arheologic, urbanistic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific, tehnic sau al peisajului cultural" - Legea 422 din 2001, Art. 3, lit. c).

Fiecare din aceste monumente, ansambluri monumentale și situri au o identitate proprie care trebuie să fie consensată într-o serie întreagă de documente. "Actul de identitate" al lor îl constituie Fișa analitică de evidență a monumentului istoric, Fișa minimală de evidență (Ordinul ministrului culturii Nr. 2682 din 2003) și **Obligația privind folosința monumentului istoric** (Ordinul ministrului culturii Nr. 2684 din 2003). În mod similar, pentru bunurile mobile se întocmește o **Fișă standard** care conține datele de identificare a bunului.

La Direcțiile de Cultură (...) se întocmește o bancă de date care cuprinde, pe lângă aceste documente, și arhiva imagistică a tuturor bunurilor aparținând patrimoniului cultural existente în județ.

Nu toate bunurile culturale au aceeași însemnătate. În actele normative se vorbește de bunuri clasate și de bunuri comune. Acțiunea de **clasare** constă într-o activitate de cercetare desfășurată de cercetători științifici, care, în urma acesteia, înaintază concluziile lor, însoțite de propunerea de clasare, Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor, Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice sau Comisiei Naționale de Arheologie, după caz. Aceste organisme își desfășoară activitatea pe lângă Ministerul Culturii și Cultelor, hotărâsc asupra propunerilor de clasare și emit (sau nu) hotărârea de clasare a bunului respectiv. Hotărârea este semnată de președintele respectivei comisii și înaintată Ministerului Culturii și Cultelor spre a fi aprobată prin ordin al ministrului culturii. Bunurile astfel clasate sunt cuprinse în Lista monumentelor istorice, deja publicată în Monitorul Oficial al României, urmând să se alcătuiască și Lista bunurilor aparținând patrimoniului cultural național mobil și Lista bunurilor aparținând patrimoniului cultural imaterial.

Bunurile care n-au fost supuse procedurii de clasare nu înseamnă că sunt lipsite de valoare, ele fac parte din patrimoniul cultural, putând fi supuse procedurii de clasare oricând.

Măsurile cu caracter juridic sunt cele care reglementează regimul juridic, atât al monumentelor, cât și al bunurilor mobile.

Monumentele istorice se pot găsi, unele, în **proprietatea publică a statului român** sau a altui stat sau a **unităților teritorial-administrative**, altele, în **proprietate privată a unor persoane juridice sau fizice**. Indiferent de regimul de proprietate, toate monumentele dispun de trei calități: sunt **inalienabile** (adică, nu pot fi înstrăinate), **imprescriptibile** (rămân valabile pentru todeauna) și **insesizabile** (nu pot fi urmărite de creditorii titularului bunului sau

dreptului) (Legea 422 din 2001, Art. 4, alin. (2)). Aceste monumente pot fi **date în administrare** instituțiilor publice, pot fi **concesionate** pentru maximum 49 de ani sau închinare, în condițiile legii, cu avizul, după caz, al Ministerului Culturii și Cultelor sau al Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național.

Monumentele istorice care aparțin domeniului privat pot intra în circuit civil, în condițiile stabilite de lege. **Cele care se află în proprietatea persoanelor fizice sau juridice de drept privat pot fi vândute**, dar cu condiția exercitării dreptului de preemțiune al statului român, prin Ministerul Culturii și Cultelor sau al unităților teritorial-administrative, după caz. Dacă nu se exercită acest drept, vânzarea este lovită de nulitate absolută. (Legea 422 din 2001, Art. 4, alin. (3) și (4)). Drept urmare, dacă un proprietar (fie el persoană fizică sau juridică) intenționează să vândă un monument istoric, trebuie să se adreseze în scris Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național, care transmite înștiințarea de vânzare, în termen de trei zile de la primirea acesteia, Ministerului Culturii și Cultelor. Acesta are la dispoziție 30 de zile, de la data înregistrării înștiințării, pentru a-și exercita dreptul de preemțiune. În cazul în care Ministerul Culturii și Cultelor nu-și exercită acest drept în cele 30 de zile, el se transferă autorităților publice locale, care îl pot exercita în termen de maximum 15 zile. Dacă nici autoritățile publice locale nu-și exercită dreptul de preemțiune, se poate proceda la declanșarea procedurii de organizare a licitației de vânzare, conform legislației în vigoare.

În cazuri extreme, când un monument este pus în pericol, în scopul protejării lui, acesta poate fi **strămutat**.

Monumentele istorice clasate sunt cuprinse în Lista Monumentelor Istorice care a fost deja publicată în Monitorul Oficial al României, Nr. 646 bis, Partea I, din 16 iulie 2004, aprobat prin Ordinul ministrului culturii, nr. 2314/2004. Monumentele din Sălaj le găsim în volumul III, la paginile 2001-2043. Ele sunt în număr de 518. Legea prevede ca pentru toate aceste monumente **să se instituie cadastrul monumentelor istorice** (Legea 422/2001, Art. 28, alin. (1), litera d). Orice lucrare sau intervenție, de orice natură ar fi ea, asupra unui monument cuprins în Listă se poate face numai după obținerea autorizației de construire și obținerea avizelor de specialitate, necesare în acest scop.

În jurul fiecărui monument se instituie o zonă de protecție care se întinde pe o rază de 100 m în localități urbane, 200 m în localități rurale și 500 m în afara localităților, în extravilan, măsurată de la limita exterioră, de jur-împrejur monumentului istoric (Legea 422/2001, Art. 59). Pentru a se respecta prevederile legale, M.C.C. are în mod direct sau prin instituțiile subordonate (în cazul de față, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj -DJCCPCN), atribuții de a emite avizele de specialitate în vederea eliberării autorizațiilor de construire pentru lucrările și intervențiile de orice natură asupra monumentelor istorice, de a emite avizul de specialitate privind regulamentele de construcție din zonele de protecție a monumentelor istorice, de a colabora la elaborarea secțiunilor Planului de amenajare a teritoriului național care au ca obiect monumentele istorice și de a emite avizele de specialitate privind planurile de amenajare a teritoriului județean. De asemenea, orice lucrare de construire sau desființare a unor imobile aflate în zona de protecție a monumentelor istorice sau în ansambluri și situri istorice se poate face numai în baza unei documentații de urbanism pentru întreaga zonă respectivă, care are nevoie și de avizul de specialitate al DJCCPCN. Acest aviz este necesar și pentru planurile urbanistice generale ale localităților care cuprind monumente istorice, pentru planurile urbanistice zonale pentru zonele protejate care cuprind monumente istorice, precum și pentru planurile urbanistice de detalii care au ca obiect monumente istorice sau imobile din zona lor de protecție.

Și bunurile culturale mobile clasate posedă, potrivit legii, cele trei calități: sunt **inalienabile, insesizabile și imprescriptibile**. Ele pot fi **împrumutate** de către proprietarii unor instituții publice sau persoane juridice de drept privat din țară pentru organizarea unor expoziții sau pentru realizarea unor proiecte culturale, în condițiile dreptului comun, dar cu avizul Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor și cu aprobarea Ministerului Culturii și Cultelor. De asemenea, și bunurile culturale mobile clasate aparținând cultelor religioase pot fi împrumutate instituțiilor specializate, în condițiile arătate mai sus, dar cu aprobarea șefilor de cult (Legea 182 din 2000, Art. 33, alin. (1), (2) și (3)).

Organizatorii expoziției sau inițiatorul/autorul proiectului cultural răspunde civil, material, disciplinar, contravențional sau penal, după caz, de integritatea bunurilor expuse, luând toate măsurile necesare pentru înlăturarea oricărui risc, în condițiile de securitate, de conservare, de asigurare și de stabilire a cotelor valorice respective.

Bunurile culturale mobile proprietate publică se pot găsi și în proprietatea unor societăți comerciale cu capital integral sau majoritar de stat care se privatizează. Înainte de privatizare, aceste societăți au obligația de a anunța, în scris, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național, în raza căreia se găsește, despre înscrierea pe lista de privatizare, în termen de 5 zile de la data înscrierii. Direcția este obligată prin lege să verifice bunurile culturale mobile susceptibile a fi clasate în termen de 10 zile de la data anunțării și să declanșeze procedura de clasare. Bunurile culturale mobile clasate astfel vor fi date în administrarea unei instituții publice specializate, desemnată de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor.

Vânzarea bunurilor culturale mobile. Și bunurile culturale mobile clasate pot face obiectul **vânzării publice**. Vânzarea lor trebuie avizată de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor și autorizată de Ministerul Culturii și Cultelor, cu respectarea normelor privind comerțul cu bunuri culturale mobile. Vânzarea oricăror bunuri culturale mobile, fie ele clasate sau neclasate, se efectuează numai prin agenți

economici autorizați, cu respectarea prevederilor Legii 182 din 2000. Agenții economici autorizați să comercializeze bunuri culturale mobile au obligația legală să afișeze la loc vizibil normele privind comerțul cu bunuri culturale mobile, să dețină un registru în care să menționeze, corect și complet, numele ofertanților, descrierea și prețul fiecărui bun. Registrul respectiv are caracter confidențial.

În situația în care sunt oferite spre vânzare bunuri susceptibile de a fi clasate, agenții economici au obligația de a înștiința în scris, în termen de 5 zile de la data ofertei, Direcția Județeană pentru Cultură (...) despre existența acestora și, tot în termen de 5 zile, să informeze în scris proprietarul bunului cu privire la posibilitatea declanșării procedurii de clasare.

Punerea în vânzare a unor bunuri culturale mobile clasate în teaur trebuie anunțată Direcției Județene pentru Cultură (...) în termen de 3 zile de la data înregistrării în registrul propriu, deoarece acestea pot face obiectul unei vânzări publice numai în condițiile exercitării dreptului de preemțiune de către statul român, prin Ministerul Culturii și Cultelor. În acest scop, Direcția pentru Cultură (...) este obligată să transmită Ministerului Culturii și Cultelor, în termen de 3 zile de la primirea comunicării scrise a agentului economic autorizat, înregistrarea privind punerea în vânzare a unui bun cultural mobil clasat în teaur. Termenul de exercitare a dreptului de preemțiune al statului este de maximum 30 de zile, calculat de la data înregistrării comunicării primite de la Direcția pentru Cultură (...) Valoarea de achiziționare este cea negociată cu vânzătorul sau cu agentul economic autorizat, ori cea rezultată din licitația publică.

Exportul bunurilor culturale mobile. Scoaterea peste graniță a acestor bunuri constituie operațiune de export, care poate fi temporară sau definitivă. În acest scop este nevoie de eliberarea unui certificat de export, eliberat de Direcția pentru Cultură (...). Dacă bunul cultural este clasat în teaur, certificatul de export trebuie avizat de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor și aprobat de ministrul culturii. Dacă bunurile sunt scoase din țară fără certificat de export, temporar sau definitiv, constituie operațiune de export ilegal și intră sub incidența legii.

Măsuri cu caracter administrativ. Aici sunt cuprinse toate măsurile care privesc gospodărirea monumentului istoric: întreținerea, repararea, restaurarea, delimitarea zonei de protecție, împrejurirea, asigurarea pazii, semnalezarea corespunzătoare (rutieră și cea proprie monumentului), cuprinderea lor în planurile urbanistice, în planurile cadastrale și în hărțile cadastrale. Toate condițiile și regulile de utilizare sau de exploatare și încheierea a bunului imobil sunt prevăzute într-un document numit **Obligația privind folosința monumentului istoric**, întocmit de specialistul DJCCPCN (Legea 422/2001, Art. 16). Acest document însoțește actele de proprietate, de concesiune sau de închiriere pe tot parcursul existenței imobilului în cauză, el reprezentând situația (sarcină care grevează asupra unui bun imobil), izvorând din situația naturală a bunului sau dintr-o convenție, care are ca scop să servească utilitatea publică sau particulară, constituită în folosul imobilului și care se înscrie în cartea funciară de către proprietar în termen de 30 de zile de la data comunicării ei.

Trebuie să amintim aici faptul că, prin lege, **proprietarii de monumente și autoritățile administrației publice locale** au o serie întreagă de responsabilități. Ei sunt obligați:

- să întretină, să folosească și să exploateze imobilul numai cu respectarea prevederilor legale și a Obligației privind folosința monumentului istoric;
- să asigure paza monumentului și să ia măsuri de apărare împotriva incendiilor;
- să înștiințeze de urgență, în scris, DJCCPCN și pe primarul municipiului, orașului sau comunei respective despre descoperirea întâmplătoare a oricăror construcții, elemente de construcții, a unor piese de inventar fix ori mobile sau a unui vestigiu arheologic necunoscut anterior, asigurând păstrarea descoperirilor în condițiile legii, până la sosirea delegatului instituției de specialitate, dar nu mai mult de 15 zile;
- să asigure, în condițiile legii, accesul specialiștilor desemnați de MCC sau DJCCPCN, în vederea constatării stării de conservare sau pentru efectuarea de cercetări inclusiv arheologice, de expertizare a monumentelor istorice și pentru operațiunile de evidență;
- în cazul în care solicită descărcarea imobilului de sarcină arheologică, să finanțeze săpătura și cercetarea arheologică aferente;
- să obțină avizele prevăzute de lege pentru toate intervențiile asupra monumentului;
- să asigure efectuarea lucrărilor de conservare, consolidare, restaurare, precum și a oricăror alte lucrări, conform prevederilor legale, numai de către persoane fizice sau juridice atestate în acest sens și să prevadă în contracte condițiile și termenii de execuție cuprinse în avizul de specialitate;
- să respecte toate condițiile și termenii de execuție cuprinse în avizul de specialitate atunci când execută ei înșiși lucrări de întreținere curentă sau orice alte intervenții, conform prevederilor Legii 422/2001;
- să permită montarea și să întretină însemnul și sigla "Monument istoric";
- să obțină avizul DJCCPCN și să asigure, pe propria răspundere, condiții corespunzătoare de vizitare, fotografiere, filmare, reproducere și de publicitate în cazul în care, la solicitarea lor, proprietarii introduc monumentele istorice în circuitul public;
- să comunice DJCCPCN orice schimbare a titularului dreptului de proprietate, de administrare sau a altor drepturi reale, după caz, asupra monumentelor istorice.

Gheorghe CHENDE - ROMAN

(urmăre în numărul viitor)

Colinda mioritică *Fata de Maior* - unele probleme de poetică-

În cele ce urmează ne propunem să discutăm câteva elemente de poetică folclorică a genului colindei, pe care le considerăm potrivite și colindei *Fata de Maior*.

1. *Compoziția*. Analizând această problemă, Monica Brădulescu scrie: "Se poate face constatarea preliminară că orice colindă are o construcție bipartită: A (dezvoltarea unuia sau mai multor motive) și B (formula de urare)." (2, p. 75).

Luând drept criteriu porțiunea A, autoarea distinge patru clase de texte specifice colindei în general. Colinda *Fata de Maior* face parte din a treia clasă: "Texte care cuprind convențe narative, motive de mit sau teme comune baladei sau legendei (v. de ex. tipurile nr. 23 *Facerea lumii*, nr. 36 *Miorița*, nr. 69 *Crăciunul și Crăciunea*)". (Ibidem).

Urarea finală (porțiunea B) "trebuie considerată drept elementul prim, condiție sine qua non a genului", deoarece ea constituia "un mijloc de influențare a realității în consens cu dorințele enunțate." (Idem, p. 76). Porțiunea A. "Descrierile și micronarațiunile colindei oferă exemplificări ale unui model de perfecțiune profesională, ceremonială, fizică, morală sau socială." (Ibidem).

Constatarea cercetătoarei privitoare la construcția bipartită a oricărei colinde corespunde, probabil, unei realități de demult, când colindatul și colindele își îndeplineau încă funcția magico-rituală primară. Se acceptă părerea că înainte de a se fi început culegerea și publicarea textelor, abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, obiceiul a fost supus dezagrării și deci pierderii funcției lui străvechi. Ca urmare a acestui fapt greu de analizat, fiindcă datele ne lipsesc, cântarea colindelor a căpătat caracter ceremonial. În această nouă etapă a evoluției, urarea finală nu și-a mai probat rostul: în unele zone ea a dispărut, iar în altele, cum este aria Codru - Valea Sălajului, i-au luat locul urările de mulțumire, texte separate de colinde, mai dezvoltate și mai complexe decât urările finale, având structură proprie și fiind independente de colinde. Din cele 193 de variante ale colindei *Fata de Maior*, câte au ajuns la noi până în decembrie 2005, numai cinci au urări finale. Ele sunt scurte, de 1-3 versuri și au ca unic motiv sănătatea: "Ș-o hi sănătos/ Gazdă jupăneasă/ Cu cât ai în casă" (n. 102); "Trandafir floare frumoasă, / Rămâi gazdă sănătoasă" (n. 159); "Și noi ne-o-nchinăm/ D-alba-i sănătate" (n. 160).

Suntem de părere că lipsa aproape totală a urărilor finale din variantele colindei în discuție are mai multe cauze, între care amintim:

- Culegerea târzie a textelor, începând din 1885, a celor mai multe după 1950.

- E posibil ca unii performeri să fi crezut ca nepotrivite urările după cântări cu final trist și de aceea să le fi lăsat la o parte, mai ales că ele se declamau, nu se cântau ca și colindele.

- S-ar putea să fie și neajunsul unor culegători, care au notat numai ceea ce s-a cântat, nu și ce s-a spus. Același lucru s-a petrecut destul de des refrenele, care se încadrau dintr-un corpus de texte și unele, de multă vreme erau desemantate.

- E cu puțință ca în zona Codru - Valea Sălajului, urările finale să fi fost înlocuite în timp de urările de mulțumire, care aici cunosc o mare bogăție și varietate față de alte arii folclorice și se declamă până azi.

2. *Descrierea*. În procesul evoluției colindei, odată cu concentrarea epicului și descrierea s-a restrâns. În textele ajunse până la noi, rolul descrierii se limitează la prezentarea generală a mediului geografic și

Măsurisul de la Pria

Foto: Dorel Moraru

la închegarea câtorva schițe de portrete, de asemenea, în termeni generali. Funcția peisajului este de a sugera cadrul acțiunii. Aspectele principale ale realității descrise în colinde sunt puține (strict necesar) și apar neindividualizate, pentru că poetul popular nu simte nevoia de a detalia și colora. Prin termeni de bază se redă întregul: când zice *munte* evocă universul montan; când pronunță *Făt-Frumos* spune totul despre bărbatul ideal în viziunea folclorică. Sunt prezente elementele definitorii ale lumii muntelui: *sus la munte, pe picior de munte, plai de munte, vârf de munte, fețele munților, pe munții cei mari* etc. Și apoi vin: *dealul, valea și câmpul*, date destul pentru a așeza evenimentele *acasă la noi*, în natura montană și submontană a spațiului național românesc.

Elementele dinamice ale naturii: vântul, ploaia și ninsoarea apar umanizate. În această colindă astrele nu sunt prezente.

Personajele nu au nume proprii, ci poartă denumiri cu înțelesuri simbolice: "O zână din soare", Sora Soarelui și a Pământului, Fata de Maior etc. Aceste nume vorbesc de originea mitologică a purtătoarelor. Substituitele și urmașele lor: fata cea strină, fata fecioară, fata frumoasă și fata de păstor sunt făpturi obișnuite. Descendența mitologică a Fetei de Maior se vedește prin atributul solar *galben*, semn definitoriu prin care se detașează clar de celelalte "fete" și se înalță în altă lume.

Dintre păcurarii, numai cel excepțional, al treilea, este caracterizat prin câteva diminutive adjectivale la superlativ: *cel mai mitel, cel mai frumușel, cel mai tinerel, cel mai sprintenel, cel mai strănel* etc, ceilalți doi sunt păcurării și nimic mai mult.

3. *Narațiunea*. Funcția socială a colindei și practica obiceiului nu permit cântarea unor texte lungi. Concentrat la maximum, epicul este eliberat de orice amănunt neesențial și devine epic pur. Trăind, personajele acționează. Aceasta este esența narațiunii în colinda noastră. Se povestește direct, mereu dialogat, o singură întâmplare: întâlnirea păcurărilor cu *fata* și urmările acestui eveniment.

Pentru evocarea vremii faptelor narate de colindă, poetul popular preferă prezentul

etern. Utilizarea preferențială a prezentului etern arată că întâmplarea se repetă din veac: aici este, deci, vorba de o caracteristică a timpului mitic, repetabilitatea. Iată cum acest timp verbal demonstrează că opera de care ne ocupăm ne aduce în față o imagine din lumea miturilor noastre ancestrale.

4. *Dialogul*. Dramatismul vieții ce pulsează în fiecare variantă a colindei impune construirea textelor prin dialog. În felul acesta, piesele devin micronarațiuni dialogate. Versurile de început, prin care se face introducerea în subiect, sunt spuse de către un narator apoi totul este construit din replici. Există două secvențe dialogate: una între păcurari (cei doi mai mari și cel mic) e obligatorie pentru că ultima replică conține testamentul păcurarului, motiv definitoriu pentru orice text mioritic, și alta între păcurari și fată, care răspunde întrebării privitoare la alegerea celui preferat, e prezentă într-un însemnat număr de texte.

5. *Diminutivele*. Prezente în multe piese ale colindei, diminutivele își îndeplinesc funcția stilistică fără a obose prin aglomerare sau a da naștere unor dulcegării plictisitoare. Monica Brădulescu afirmă că diminutivele susțin atmosfera armonioasă din colinde, unde "chiar și tragicul devine sursa unor imagini senine" (2, p. 91). "Prin intermediul diminutivelor se atenuează duritatea conflictelor și se imprimă o tonalitate afectivă colindei" (Ibidem). Când păstorii cei mari îl amenință cu omorul pe cel mic, acesta li se adresează ca unor frați iubitori: "Frății mei/De mi-ți omorî" (n. 161). Aceeași formă este folosită și de mioară: "Eu mi-am auzit/ Că frății tăi. / În apus de soare, / Vor să te omoare" (n. 157).

Diminutivele, cele mai multe și mai frecvent utilizate, se referă la păcurarii-frați, la chipul păstorului ales și la zestrea acestuia:

a. *Păcurarii-frați* sunt numiți: păcurării, păcurărași, ciobănei, ciobănași, frățuic, frățuț, frățiori, frățioarei (după păcurării), frățășori.

b. *Portretul păstorului ales* este construit din diminutive adjectivale la superlativ, prin care se dezvoltă trăsăturile neobișnuite ale lui, dragostea și simpatia cu care este înconjurat deopotrivă de *fată*, de

mama sa și de actorii colindatului: oficianții și adresații. El este considerat Făt-Frumos din colindă: *Cel mai mitel, Cel mai frumușel, Cel mai tinerel, Cel mai sprintenel, Cel mai dragășel, Cel mai docisel (ochisel) și Cel mai strănel*.

Mare efect artistic au și diminutivele: *gâlbior, sușior* utilizate la închegarea sumarului portret al Fetei de Maior: "Fată de maior / Cu trup subțior, / Cu păr gâlbior" (n. 120).

c. *Zestrea păcurarului* este numită prin cuvinte ca: fluieraș, fluierice, fluierică, fluierită; boticuță, botuliță, botuță; turmulică, turmulice, turmulică, turmuță; sumănaș, sumănel, sumăneș; toporaș, topelel.

Această abundență de termeni derivați demonstrează capacitatea extraordinară a limbii române de a se înnoi și îmbogăți din resurse proprii, creând o mare diversitate de forme de la aceeași rădăcină și prin același procedeu.

Este o dovadă de mare artă faptul că păcurărele, care este legat sufletește de obiectele ce-i aparțin, le numește prin diminutive, pe când frații săi, fiind indiferenți, utilizează pentru aceleași lucruri denumirile obișnuite. Dăm câteva exemple paralele: fluieraș/ fluier, boticuță/ botă, sumăneș/ suman, topelel/ topor, turmuță/ turmă etc. Împreună cu Monica Brădulescu credem că în colindă diminutivul și-a păstrat funcția estetică și "sensul său primar de frăgezime frustă" (2, p. 91).

6. *Epitetul*. În poezia orală din Transilvania, epitetul are o frecvență redusă.

La crearea atmosferei specifice lumii ideale a colindelor, un rol important îl revine epitetului *encomiastic* (laudativ). Acesta, prin forța lui expresivă, redă însușirile deosebite ale obiectelor, animalelor și oamenilor, proiectându-i: "Sus în lumea cea înaltă" (5, n. 153).

Din *alb*, notație de culoare, derivă *dalb*, epitet cu nuanță de superlativ, care exprimă frumosul excepțional și atotcuprinzător: *dalba cruce, dalba fluierice și chiar dalba-i sănătate*.

Epitetul *galben*, termen cu puternice implicații magice și rituale, se repetă obsesiv de la o variantă la alta, subliniind și întărind

mereu semnificația atributului solar al obiectului purtat de fată ca semn al obârșiei sale ideale și al puterii tainice pe care o posedă. Galbenul, identificat aici cu lumina cerească a razelor soarelui și cu strălucirea unică a aurului, are funcție de simbol și indică neprihănirea fetei care vine din lumea miturilor și este asemenea unei zâne - "O zână din soare/ Făr-de-asemănare" (n. 12/b, 12/c) și Sora Soarelui și a Pământului. Acest epitet este repetat de mai multe ori în următoarele construcții: *galben* baior, *brâu gălbior*, *păr gălbior*, *galben guler*, *focat* baior, *brâu de aur*. Se poate observa că formele diminutive dispun de mai mare vigoare expresivă decât cele obișnuite.

Participând la formarea unor paralelisme cu motivul *plângerea oilor* și *jocul mieilor*, epitetul *mândru* se bucură de o frecvență ridicată. Având funcția sintactică de complement circumstanțial de mod și înțelesul de: *solemn*, *onorant*, *frumos* (estetic), *cum se cuvine*, el este sinonim cu *frumos* și cu *bine*, termeni cu care poate fi substituit în structuri sintactice identice. Din mulțimea de cazuri, am luat două edificatoare: "Mieii-or tropoti, / *Mândru* m-or jeli; / Uăile-or zbiera, / *Mândru* m-or cânta" (n. 55) // "Mieii-or tropoti, / *Bine* m-or jeli; / Uăile-or zbiera, / *Bine* m-or cânta" (n. 53); "Uăile-or vini, / *Mândru* m-or jeli; / Mieii or zbiera, / *Mândru* m-or cânta" (n. 60) // "Uăile-or vini, / *Frumos* m-or jeli; / *Mieluță* și-or zbură, / *Frumos* m-or cânta" (n. 24).

Importante prin frecvența ridicată și prin semnificația sunt: *drag*, *dulce* și *luce*, epitete morale asociate unor termeni care exprimă realități fizice: *fluierul*, instrument păcurăresc nelipsit și *bota*, căreia i se substituie ici-colo: *lancea*, *toporul*, *campăul* și, rar, *pușca*.

Fluierul este însoțit aproape exclusiv de *drag*, cuvânt încărcat, parcă, de afecțiune, cu sensul de plăcut inimii și sufletului, iubit, scump, neprețuit. Realizarea legăturii dintre determinant și determinat prin intermediul articolului hotărât și adjectival *cel* saltă epitetul, scoțându-l în relief și mărindu-i puterea expresivă. Deși avem în față un termen des utilizat în relațiile formale dintre persoane, în contextul din colindă el își păstrează vigoarea originală și impresionează puternic.

Substantivele *bota* și *lancea* sunt prezente alternative, căci se înlocuiesc reciproc. Ele și-au atras și împărțit epitetele: *dulce* și *luce* (lucie). *Bota* este mai ales *luce*, iar *lancea* e mai degrabă *dulce*. Alternanța celor două substantive și a epitetelor însoțitoare a putut fi generată de două asemănări: una între substantive, care s-au înlocuit reciproc pe baza sensului apropiat, și alta între adjective, care, de asemenea, se pot substitui pornind de la fondul lor sonor comun, asonanța - *ucl* - *ulce*, schimbare favorizată și de poziția pe care cele două adjective o dețin în cadrul versului, cea

finală, cu posibilități de atracție reciprocă.

Dulce este întrebunțat cu sensul de *plăcut*, *iubit*, *apropiat* *sufletește*, cu același înțeles cu *drag*, de aceea versul *Fluierul cel drag* poate deveni *Fluierul cel dulce* fără ca schimbarea să pară supărătoare.

Pentru a evidenția caracteralele unei clase de ființe sau obiecte se utilizează epitetele ornate. Iată câteva: oi *cornute*, oi *bălai*, oi *seine*, oi *ochișele*; berbeci *bălțați*; munții cei *mari*, *vânturi reci*.

Un mic număr de epitete intră în categoria celor individuale sau eficiente al căror rost este de a releva o însușire neobișnuită a unui "obiect": *păr gălbior*, trup *subțior*, inimă *amară*, fântână *lină*, vale *sacă* etc.

7. *Repetiția*. "Repetiția joacă un rol enorm în creația folclorică" (1, p. 195). În textele colindei în discuție am identificat mai multe forme de repetiție.

a. *Repetarea cuvintelor la începutul colindei* este un procedeu de introducere în temă și de impunere a ideii dominante. Prin acest fel de repetiție se evocă ființele, locurile și atmosfera ce urmează a fi prezentate în micronarațiunile colindate. Exemple de astfel de incipit-uri: *Trei păcurărei*, *Mieluță*, *mieluță* (n. 145), *Întorcu*, *se-ntorc* (n. 166).

O repetiție lexicală în alt loc decât la începutul pieselor stârnește interesul asupra apariției unui eveniment nou și de mare importanță în desfășurarea ulterioară a subiectului. De exemplu: repetarea imediată a formei verbale *văzură* face din întâlnirea păcurarilor cu Fata de Maior un fapt semnificativ și determinant pentru tot ce va urma. Reluarea apare în două construcții aproape identice: *Văzură*, *văzură* și *Văzură-și*, *văzură*. Cea de a doua parte este superioară din punct de vedere artistic și impresionează mai puternic. De acest adevăr ne convingem comparând structurile de mai jos: "*Văzură-și*, *văzură* Fată de maior..." (n. 35); "*Văzură*, *văzură* Fată de maior..." (n. 27); "*Ș-acolo văzură* Fată de maior..." (n. 39).

b. *Anafora* presupune repetarea începutului unui vers în cel care urmează, adăugând aspecte noi sau asigurând trecerea la alt motiv. Exemple: "*Doi păcurărei*, / *Doi frățioarei*" (n. 154); "*Pe min să mă-ngroape* / *Tot aici pe-aproape* / *Tot în dosul stâni* / *Să-mi aud și câinii*" (n. 157); "*Oile-mi plecare* / *Cele lăi pe văi*, / *Cele mai cornute* / *Pe vărfuri de munte*, / *Cele ochișele* / *Peste mărginele*" (n. 154); "*Și-oftă vedeau*, / *Fată de maior*" (n. 153).

c. *Paralelismul* este o formă deosebită de repetiție caracteristică poeziei populare, care se bazează pe succesiunea unor sintagme identice sau asemănătoare ca structură sintactică, având ca dimensiune versul. Efectul stilistic al paralelismului este întărirea sau intensificarea ideii sau a sentimentului exprimat. În colinda *Fata de Maior*, paralelismul sinonimic are cea mai mare frecvență (4, p. 49). El se caracterizează prin alternarea la sfârșitul versurilor a unor cuvinte sau expresii sinonime. Structura unei astfel de repetiții are forma: versul 1 este paralel și sinonim cu versul 3, iar versul 2, cu 4, ca în exemplele: "1. Oile-or veni, / 2. *Mândru* m-or jeli; / 3. Oile-or înturna, / 4. *Mândru* m-or cânta" (n. 14); "1. Mieii și-or juca, / 2. Pe tin or cânta; / 3. Mieii și-or sări, / 4. Pe tin te-or jeli" (n. 65); "1. Fluierul cel drag / 2. Mi-l pune-ți de steag. / 3. Fluierul cel dulce / 4. Mi-l puneți de cruce" (n. 13).

8. *Despre refren**

9. *Versificația*.

Măsura. Catalecticul de cinci silabe, lungit uneori la șase, este versul caracteristic acestei colinde. În nici o variantă cunoscută de noi, numărul versurilor de șase silabe nu-l egalează pe al celor de cinci. Acest tip de stih este, probabil, cel mai vechi model de vers, născut chiar la începutul creației textelor românești în versuri, fiindcă îl întâlnim mai ales în producțiuni cu substrat

mitologic și magico-ritual. Aici intră în primul rând textele rituale de înmormântare: *Cântecul zorilor* și *Cântecul bradului*, pe care C. Brăiloiu le consideră a fi "poate cele mai arhaice din literatura noastră populară", apoi vin o seamă de colinde ca *Mă luai, luai*, *Pomul rămurat* și *Izvor*, *izvorăș* dar și marile noastre balade: *Miorița* și *Meșterul Manole*. O altă dovadă a vechimii versului de cinci silabe este faptul că acesta a stat la baza formării catalecticului cu șapte silabe. Se observă ușor cum serii de versuri de cinci silabe din colinda *Fata de Maior* apar dezvoltate la șapte silabe în alte categorii de colinde mioritice. Dăm mai multe exemple paralele, grupate pe motive:

Versuri de cinci silabe

Tri păcurărei,
Tri turme de uăi...
(5, n. 87)

Voi de mi-ți pușca,
Voi mi-ți și-ngropa.
(5, n. 87)

În staur de uăi,
Unde-i joc de miei.
(5, n. 87)
În staur de uăi,
În țăruc de miei
(5, n. 89)

Fluieru cel drag
Mi-l puneți de steag;
Bota me ce luce
Mi-o puneți de cruce.
(5, n. 87)

Ritmul. La baza versificației populare românești stă ritmul bisilabic trohaic. Schema ritmică a pentasilabicului colindei noastre este: Datorită sincronismului dintre melodie și cuvânt se întâmplă ca ritmul versurilor să nu corespundă cu accentuarea cuvintelor în vorbirea obișnuită, fiindcă accentele se mută după cum cere melodia. În timpul cântării, această nepotrivire nu se observă (3, p. 335).

Rima este armonia sonoră ce ia naștere ca urmare a omofoniei a două sau mai multe versuri, începând cu ultima silabă accentuată. În poezia populară, rima apare ca omofonie parțială sau asonantă. Aceasta constă numai în identitatea vocalei accentuate sau a silabei neaccentuate, în cazul rimei trohaice (feminine), și în omofonia vocalei accentuate, în cazul rimei iambice (masculine). Câteva exemple:

a. asonanță trohaică rezultată din identitatea vocalei accentuate: "Lancea me ce dulce / Mi-o puneți de cruce" (n. 12/b) sau "O zână din soare / Făr-de-asemănare" (n. 12/b).

b. asonanță trohaică realizată prin omofonia silabei neaccentuate: "La fântâna lină / C-acolo-i apa bună" (n. 164).

c. Asonanță iambică formată din potrivirea vocalei accentuate: "Fluierul cel drag / Mi-l puneți la cap" (n. 97).

Versuri de șapte silabe

Păcurării cu turmele

Sântuși tri păcurărei
La tri turmuță de uăi...
(5, n. 93)

Reacția păcurarului amenințat

Voi, fărtați, de mi-ți pușca,
Voi, fărtați, mi-ți și-ngropa.
(5, n. 97)

Locul îngropării

În stauru uăilor.
În jocuți mieilor.
(5, n. 97)
În stauru uăilor.
În țăruciu mieilor.
(5, n. 91)

Obiectele îngropării

Fluierașu mel cel drag
Mni-l puneți, fărtați, de steag;
Și botuca me ce luce
Mni-o puneți, fărtați, de cruce.
(5, n. 97)

În textele colindei noastre, rima internă, menită să dea un spor de cantabilitate pieselor, este mai rar întâlnită din cauza scurtimii versurilor. Totuși am identificat:

a. rime interne realizate din cuvinte diferite: "*Trei păcurărei*"; "Su trei buhășei"; "Câte uăi bălăi"; "Un șuer fluier"; "Cei doi mari primari"; "Frați, nu mă-mpușcați".

b. Rime interne obținute prin repetiție lexicală simplă: "S-aude, s-aude" (n. 125); "Văzură, văzură" (n. 32); "În văi, păstă văi" (n. 97); "De multe nu-s multe" (n. 154).

Augustin MOCANU

Bibliografie

1. Bârlea Ovidiu, *Poetică folclorică*, Editura Univers, București, 1979.
2. Brătulescu Monica, *Colinda românească. The Romanian Colinda* (Winter-Solstice Song), Editura Minerva, București, 1981.
3. Fochi Adrian, *Miorița. Tipologie, circulație, texte*. Cu un studiu introductiv de Pavel Apostol, Editura Academiei R.P.R., București, 1964.
4. Ionescu Liliana, *Paralelismul în lirica populară*, în "Studii de poezie și stilistică", Editura pentru Literatură, București, 1966, pp. 48-68).
5. Mocanu Augustin, *Pe cel deal cu dorurile - folclor poetic din județele Maramureș și Sălaj*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2001.
6. Mocanu Augustin, *Colinda Fata de Maior*. Introducere, bibliografie, corpus de texte și glosar (în curs de apariție la Editura Caiete Silvane).

Meister Eckhart: Cetatea sufletului

Meister Eckhart, născut în Turingia în anul 1260, este fără îndoială un mare maestru spiritual, atingând prin înțelepciunea sa atât Tărâm al "luminii neamestecate" dincolo de formele particulare și temporale, opera sa fiind de aceeași esență cu învățătura transmisă de Shankara sau Ibn Arabi. Meister Eckhart este un maestru în înțelesul islamic de *nabi*, dobândind o înaltă stație spirituală în urma unei realizări inițiatice și nicidecum mistice. Nu este de mirare că Meister Eckhart a fost acuzat la Cologne în 1326 de erezie, căci exoterismul creștin (unde se încadrează misticii) nu putea pricepe nici starea "dincolo de Dumnezeu", când inițial "este" Dumnezeu, nici acea unire în care distincțiile și multiplicitatea dispar, nici acea realizare spirituală a beatitudinii, a conștientizării Identității Supreme. Acuzția de erezie este o dovadă limpede că Meister Eckhart obținuse cheia cetății interioare a Sf. Ioan, depășind incomensurabil regatul exterior al Sf. Petru.

Iată mai jos un exemplu din înțelepciunea sa. Predică Meister Eckhart:

«Citim în Sf. Evanghelie că Domnul nostru a intrat în Templu și a izgonit pe cei care cumpărau și vindeau și a spus atunci care ofereau porumbii: "Ridicați acestea de aici!" Lumina și tenebrele nu pot rămâne împreună. Dumnezeu este adevărul și lumina în el însuși. Deci când Dumnezeu a intrat în acel templu, el a izgonit ignoranța, tenebrele și s-a revelat el însuși ca lumină și adevăr. Dumnezeu nu caută binele său propriu; în toate operele sale el este degajat și liber și le îndeplinește din dragoste curată. Tot așa face omul care este unit cu Dumnezeu; el este, de asemenea, degajat și liber în toate faptele sale, el le îndeplinește numai pentru slava lui Dumnezeu, fără a căuta binele său propriu, degajat de orice negustorie. Omul care vrea să dobândească cel mai înalt adevăr trebuie să fie liber și degajat de obstacole, să trăiască fără înainte și după, fără a fi împiedecat de faptele sale și de toate imaginile pe care le-a cunoscut, primind fără încetare în veșnicul prezent darul divin.

Astfel, îndepărtarea porumbelor din templu înseamnă îndepărtarea obstacolelor și atașamentului de binele propriu, în toate faptele,

chiar cele bune. Trei sunt obstacolele-pentru om ce-l împiedecă să-l recunoască pe Dumnezeu: temporalitatea, corporalitatea, multiplicitatea. Alături de aceste obstacole sunt în mine, Dumnezeu nu este în mine. Sf. Augustin spune că este mercantilizmul sufletului să dorească să posedă multe lucruri. Dar cel mai înalt obstacol este însuși Dumnezeu. De aceea, cea mai înaltă și extremă renunțare este renunțarea la Dumnezeu pentru Dumnezeu. Sf. Pavel a renunțat la Dumnezeu pentru Dumnezeu; el a renunțat la toate ce puteau fi luate drept Dumnezeu, el a renunțat la tot ce îi putea da Dumnezeu și la tot ce ar fi putut primi de la Dumnezeu. Atunci când a renunțat, el a renunțat la Dumnezeu pentru Dumnezeu, și Dumnezeu i-a rămas, prezent i-a rămas, prezent în cetatea sufletului, nu primit, nu obținut, ci în ființa pură care este Dumnezeu în el însuși. Nu a dat nimic vreodată lui Dumnezeu, nu a primit nimic vreodată de la Dumnezeu, este un "un" și o uniune pură. Aici, omul este om veritabil.

Dacă omul s-a eliberat de toate creaturile și de Dumnezeu și de el însuși, dacă are încă un loc în cetatea sufletului unde Dumnezeu poate să opereze, spunem atunci: atât timp cât există un astfel de loc, acel om nu este sărac, căci în operațiunile sale Dumnezeu nu visează un loc în om pentru a opera; sărac cu duhul înseamnă că omul este liber de Dumnezeu și de toate operele lui Dumnezeu. Când omul este cu adevărat sărac cu duhul, atunci locul unde operează Dumnezeu este chiar Dumnezeu, Dumnezeu operând în el însuși și omul regăsește ființa veșnică.

De aceea mă rog lui Dumnezeu să mă elibereze de "Dumnezeu", căci ființa mea esențială e deasupra de "Dumnezeu". Când templul se eliberează de toate obstacolele, de atașamentul față de "eu" și de ignoranță, strălucirea sa este atât de frumoasă, el luminează cu atâtă puritate și claritate deasupra de tot ce a creat Dumnezeu și dincolo de tot ce a creat Dumnezeu, încât nimic nu poate lumina așa, ci numai Dumnezeu încreștat.

Odată ce Iisus a alungat negustorii din templu și chiar porumbii, nu mai era nimeni acolo, numai Hristos era singur și a început să

vorbească în templu. Vedeți, aflați adevărul! Dacă oricine altul decât Iisus vrea să vorbească în templu, adică în suflet, Iisus tece și cu cum nu ar fi la el acasă, și el nu mai este la el acasă, în suflet, fiindcă are oaspeți străini. Dar dacă Iisus vorbește în suflet, acesta trebuie să fie singur, și însuși sufletul trebuie să tacă dacă vrea să înțeleagă ce spune Iisus. Când sufletul ajunge la lumina neamestecată, el pătrunde în abisul său și nu poate reveni fără ajutorul lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu este cunoscut Dumnezeu în suflet. Atunci, cu această înțelepciune, sufletul se cunoaște el însuși și toate lucrurile și el cunoaște această înțelepciune cu însuși Dumnezeu. Atunci omul exterior ascultă de omul interior până la moartea sa și este mereu într-o pace constantă în serviciul lui Dumnezeu.

Sufletul trece în Dumnezeu prin patru pași. Primul pas este că teama, speranța și dorința cresc în el. Al doilea pas: teama, speranța și dorința sunt definitiv sfărâmate. Al treilea pas: sufletul înaintează în uitarea tuturor lucrurilor temporale. Pentru al patrulea pas: sufletul înaintează în Dumnezeu unde rămâne veșnic, domnind cu Dumnezeu în veșii vecilor. El nu se mai gândește la cele temporale, nici la el însuși, ci se topește în Dumnezeu și Dumnezeu în el; și tot ce face, face într-o Domnul.

Se spune în Evanghelie că Domnul nostru a urcat la un mic castel fortificat (*in quoddam castellum*). Am spus adesea că există în suflet o putere ce nu atinge nici timpul, nici lumea corporală. Ea izvorăște din spirit și rămâne în spirit, ea este pe deplin spirituală. În această putere, Dumnezeu înverzește și înfloreste cu întreaga bucurie. Este așa o bucurie a inimii, o bucurie inefabil de mare, încât nu poate fi exprimată în limbaj uman. Căci Tatăl cel veșnic produce fără încetare pe Fiul său veșnic în această putere, astfel că această putere participă în nașterea Fiului din Tatăl și din ea însăși. Dacă un om ar poseda toate bunurile de pe pământ sau un regat și le-ar abandona pentru Dumnezeu devenind unul dintre cei mai săraci oameni de pe pământ, dacă Dumnezeu i-ar da atât de mult de suferit, ca la nimeni altul, și dacă Dumnezeu l-ar lăsa să arunce o singură privire asupra a ceea ce este această putere, bucuria sa ar fi atât de mare că întreaga suferință și toată sărăcia ar fi încă prea puțin. Dar chiar dacă Dumnezeu nu i-ar permite accesul în ceruri, el totuși ar fi primit o recompensă imensă pentru tot ce a suferit; căci Dumnezeu este în această putere ca și în clipa veșnică. Dacă spiritul ar fi tot timpul unit cu Dumnezeu în această putere, omul nu ar mai îmbătrâni, căci clipa când Dumnezeu a creat primul om, clipa când ultimul om s-ar sfârși și clipa când eu vă vorbesc sunt egale în Dumnezeu, și nu sunt decât una și aceeași clipă. Or, vedeți, acest om rămâne cu Dumnezeu într-o aceeași lumină, de aceea nu are în el nici suferință, nici succesiune, ci o aceeași veșnicie.

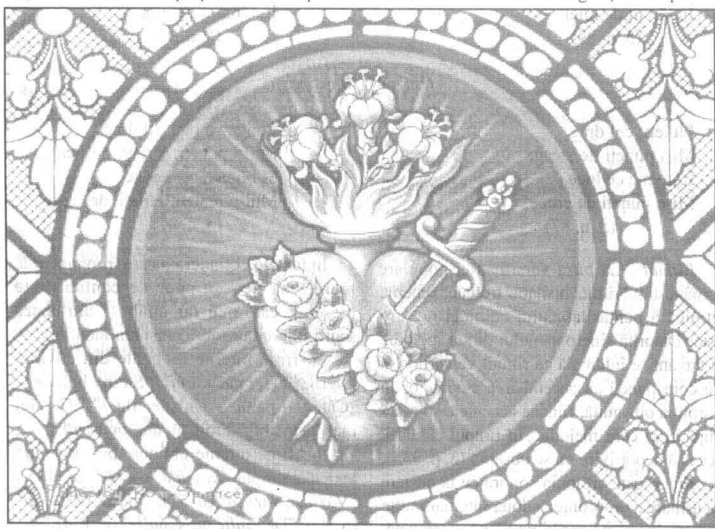
Mai există o putere, de asemenea necorporală, pe deplin spirituală, în care Dumnezeu arde fără încetare, cu toată bogăția sa, cu toată dulceața sa și cu toate deliciile sale; dacă cineva ar contempla aceasta, cu intelectul său, conform adevărului, tot ce ar putea suferi, totul ar fi un pur nimic. Am spus uneori că există

în spirit o putere ce numai ea este liberă. Uneori am spus că este un paznic al spiritului, uneori că este o lumină a spiritului, iar alteori că este o mică scânteie, dar acum spun: nu este nici aceasta, nici aceasta, totuși este ceva mai presus decât toate acestea. Ea este liberă de orice nume, dincolo de forme, absolut degajată și liberă, așa cum Dumnezeu este liber și degajat în el însuși. Este, de asemenea, simplă și unică, așa cum Dumnezeu este unu și simplu. În această putere Tatăl dă naștere Fiului său unic și spiritul dă naștere în același timp cu Tatăl Fiului unic; și este același Fiul în această lumină și El este adevărul. Dacă ați putea recunoaște cu inima mea; ați înțelege că ceea ce spun este adevărul adevărat.

Dacă unul și simplu, dincolo de orice modalitate, este acest mic castel fortificat în suflet, la care eu mă gândesc, atunci această nobilă putere despre care am vorbit nu este deținută de a arunca, nici măcar o clipă, o privire în acest castel fortificat, și nici cealaltă putere în care Dumnezeu arde. Dacă într-adevăr unu și simplu este acest mic castel fortificat, atât de înălțat deasupra tuturor modalităților și tuturor puterilor este acest unu și unic, încât niciodată vreo putere sau vreun mod, sau Dumnezeu însuși nu îl poate privi. Într-adevăr, Dumnezeu însuși nu îl va pătrunde vreodată pentru o clipă, posedând modalitatea și proprietatea Persoanelor sale. Se poate înțelege cu ușurință, căci acest unu și unic este fără modalitate și fără proprietate. De aceea, dacă Dumnezeu vrea să îl pătrundă cu privirea sa, aceasta îl va costa abandonarea tuturor numerelor divine și proprietatea Persoanelor sale. El trebuie să le lase toate în exterior, pentru ca privirea sa să pătrundă. El trebuie să fie Unul în simplitatea sa, fără modalitate sau proprietate, acolo unde El nu este nici Tatăl, nici Fiul, nici Sfântul Duh, și unde totuși El este ceva ce nu este nici aceasta, nici aceea. Dacă este Unul și simplu, va intra în acest unu și unic, pe care îl numesc un mic castel fortificat în suflet. În acest fel sufletul este asemenea lui Dumnezeu și nu altfel.

Dumnezeu nu este niciunde atât de real și adevărat ca în suflet, în interiorul cel mai interior al sufletului și în înălțurile cele mai înalte ale sufletului, și când spun interior vreau să spun înalturi, și când spun înalturi vreau să spun interior. Această este orașul Ierusalim, ce înseamnă atât pace internă, cât și înalturi. Orașul este sufletul care este bine organizat și fortificat contra slăbiciunilor, excluzând toată multiplicitatea. Acest oraș nu are casă de rugăciune, Dumnezeu este templul. Nu are nevoie de lumina soarelui și lunii, claritatea Domnului îl luminează. Acest oraș este sufletul spiritual. Pacea domnește în el, de aceea se numește Ierusalim. Îl rugăm pe iubiul nostru Domn să locuiască cu noi în Ierusalim, pentru ca noi să putem trăi veșnic în el. Amin.

Mireea A. TĂMAS

Iluzia fricii

Frica se naște din egoism, din iubirea de sine. Din narcisismul acesta afectat se naște furia și frica. Frica pentru altul nu are o altă natură decât cea dinainte. Suntem într-atât de protejați în fiecare moment al vieții noastre pămâtenne încât numai o orbire specifică mentalității moderne poate să ne conducă spre această permanentă nesiguranță, și de aici pornesc toate chingile cu care ne legăm ca să trăim în "siguranță". Impulsul de autoconservare specific animalelor, omul nu-l avea la început. A trebuit să cadă ca să înceapă să se iubească. Starea adamică e isihie pură și nu pentru că în principio Adamah se află în Paradis, ci tocmai pentru că Paradisul se află în el. Cu cât ne legăm mai mult de ceea ce e în jurul nostru, cu atât suntem mai grei, mai grosieri, mai îmbăcșiți. Trebuie să ne desprindem de orice sprijin - care oricum nu există în mod real - și să curgem odată cu apa - să lăsăm râul să ne ducă în mare. Rânilor nu sunt - în ciuda

Edvard Munch - Strigatul (litografie-1895)

Serie nouă, Anul II, Nr. 3 (15), aprilie 2006

aparenței - leziuni distrugătoare, și spintecări prin care intră lumina. Omul vremurilor noastre șubre și un om gâb, merge aplecat și simte nevoia să posedă. Nimic din ceea ce are el impresia că îl ține în viață nu servește acestui scop. Omul din Vârsta de Fier și ca și Nabucodonosor al lui Blake - animalizat (nu e de mirare că crede despre el însuși că are o astfel de descendență). Comunismul - ca și orânduirea condusă de moji - a fost într-atât de odios și satanic încât și-a permis să caricaturizeze și să desacralizeze ceea ce înseamnă cu adevărat comunitate. Pierderea de sine (flosism ca și Coomaraswamy termenul "sine" pentru ego pentru facilitarea discursului; veritabilul Sine va fi grafiat întotdeauna cu majusculă) centura de siguranță și să ne izbim de zid trecând prin parbriz, suntem liberi și putem fi siguri că izbitorul nu se va produce, fiindcă deja tot ce era de izbim s-a ars complet.

Mihnea CĂPRUȚĂ

Caiete Silvane

Culoarea diavolului

"Îmbrăcați-vă cu toată armătura lui Dumnezeu, ca să puteți ține pept împotriva uneltirilor diavolului..."

(Ap. Pavel, Efeseni 6:11)

PROLOG

"Femeia a văzut că pomul e bun de mâncat și plăcut de privit."

(Geneza 3:6)

Cuvântul "Satan" derivă din rădăcina ebraică "STN", care înseamnă "a fi dușman", "a dușmăni". Mitul Satanei este legat de păcatul cuplului edenic și de revolta îngerilor.

Termenul grecesc "daimonion" apare în Evangheliile de cincizeci și două de ori și este purtătorul mitic al răului. Diavolul, "cel care se pune de-a curmezișul", este numele grecesc folosit pentru Satana; el ispitește pe oameni și încearcă să le facă rău; este părintele păcătoșilor și pentru el, ca și pentru îngerii rebeli, a fost pregătit Infernul.

Diavolul, luând înfățișarea șarpelui, i-a ispitit pe Adam și Eva. Să citim cu atenție capitolul "Ispitirea femeii" din Geneza: "Hotărât lucrul, că nu veți muri: dar Dumnezeu știe că, în ziua când veți mânca din el, vi se vor deschide ochii, și veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul."

Imediata ispășire nu vine din spusele șarpelui. Cuplul edenic nu avea încă rațiune. Pentru a ispiți, diavolul a dat "pomului" culoarea roșie, "plăcut de privit". Culoare excitantă și, în același timp, iritantă. La început, Adam și Eva aveau dezvoltate în creier numai organele de simț: nervul aferent senzorial și zona de proiecție. Dar numai Evei i s-au mișcat ochii și a văzut "că pomul e bun de mâncat și plăcut de privit", lui Adam nu. Un ochi nemișcat e aproape orb. Femeia a fost prima ființă care a interpretat forțele naturii. Adam s-a trezit ca dintr-un lung leșin, a contemplat făptura de dinaintea lui și i-a țintit miezul roșu împădurit. Eva și-a desfacut arpioarele, iar Adam s-a pierdut în el ca în craterul unui vulcan.

Comuniștii, ca să excite și să irite, în același timp, eul colectiv, mulțimea gregară, și-au ales drept simbol, punându-se de-a curmezișul istoriei, ROȘUL: drapelul roșii, cravate de pionier roșii, cămăși roșii, pereți roșii, ochii roșii de ură. Diavolul comunist i-a mișcat printr-o imensă UTOPIE - utopia generalizată - a societății fără clase, a bunăstării generalizate, a egalității totale. O jumătate de secol, o parte din omenire a trăit sub povara acestei utopii îmbrăcate în roșu.

Și astăzi, după cincisprezece ani de la "evaporarea" acestui utopii, trezindu-mă în sfârșit, trăiesc într-o țară ca o imensă groță, cu oameni captivi, mereu încovoiați, ducând în spate povara grea a UTOPIEI. O cunosc, știu ce rău le face, dar nu doresc să scape de ea, având prostescă mândrie de a avea mereu deasupra capului. Aici, în această groță cu pereți roșii, lumea buimacă se prăbușește mișelnic. Își face mereu somnul ("Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte"), somn care e un fel de moarte fără de saț, unde adormitul, trezit pe jumătate, își caută plăcerile pieirii.

Pentru mine ROȘU - CULOAREA DIAVOLULUI - a fost "argonie și extaz": urcare și decădere; cale a robilor, serășnire a dișilor.

Capitolul I

DE CE NU POARTĂ TATA CRAVATĂ
"Am cravata mea, / Sunt pionier,
și mă mândresc cu ea, / Sunt pionier..."

REVELAȚIA

"Cine seamănă la firea lui pământescă, va secera din firea pământescă putrezirea..."

(Ap. Pavel, Galateni, 6:8)

În momentele cruciale ale vieții, de ruptură, când "nodurile" se desfac, iar "semnele" devin înfricoșătoare oglinzi, amintirile ies din matcă asemenea firavelor izvoare de munte după ploii scurte, dar abundente, iar faptele măturisesc și urlă mai puternic decât erupția unui vulcan. Atunci, memoria amplifică toate detaliile, toate evenimentele care au trecut peste tine ca grindina, îți sunt din ce în ce mai clare, mai bine conturate.

Văzduhul era gori. Căldura a jefuit cerul și are temperatura din cazanele iadului. Soarele, asemenea unui piroman, incendia totul. Cer mortal, abătut, încovoiat. Sicriul fusese așezat de sură. Cei ai casei s-au așezat în jurul lui. Broboade de sudoare marceau parcă leșinul timpurilor. Praporii străjuiau intrarea. În față, pe perete, o icoană înfățișând "Cina cea de taină"; la masă, preotul și diaconul, șterguri împodobeau praporii, icoana, covoarele țărănești. Lumânările par undiri de ființe neajutorate. Lucruri, prea multe lucruri pentru trecerea în putrezire.

"Trecut-au anii ca norii lungi pe șesuri" și fiul - devenit bărbat - s-a întors acasă după treizeci de ani. Am fost dus multă vreme și, în sat, acasă, nu s-a știut nimic de mine. Am străbătut viața ca un cruciat, abandonat de ai săi în deșert, la poalele muntelui Sinai. Auzeam mereu chemarea: "Urcă muntele, muntele din suflet, ca să poți vedea splendoarea lumii!" Treizeci de ani am mărșăluit prin deșert, mă apropiam de munte, dar cădeam la poalele lui epuizat. Fata Morgana mă chema la ea și iar mă îndepărtam de munte. Acum sunt aici și ochii mei rugători privesc mortul: e tatăl meu. Nu-l recunosc. Câteva trăsături doar: figura dură cu o cremene, buzele lipite, fața acoperită de bezna. Sunt epuizat. Cu o noapte înainte de a sosi, băusem mult vin roșu ca să pot face față trupului nesătul al unei țigănci. Stau ca o statuie abandonată de sculptor. Glasul preotului se amestecă cu dangățul clopotului.

"Adormitul în Domnul își ia rămas bun de la soția... Dragă soție, să mă ierți că..."

O țin de mână după atâta timp. Ființa întreagă îi era secerată de tristețe. Sufletul ei se năruia încet în singurătate. A izbucnit într-un plâns surd, înecat. S-a obișnuit să plângă așa și n-o audă vecinii, când răposatul ne bătea. Îi simțeam corpul zbătându-se sub povara deznădejdiei. I-am strâns tare mâna, făcând-o să înțeleagă că-i voi fi alături de acum înainte, că nu voi mai pleca pe drumuri pavate cu iluzii. Cuvintele preotului sunt capcane pentru pășări.

"Adormitul în Domnul își ia rămas bun de la fiul său, Doru. Dragă fiule, să mă ierți că..."

Privesc cu ochi rugători mortul, așteptând să-și ceară el iertare, nu prin preot. Știu că nu se poate, dar poate printr-o minune glasul lui... Dar glasul lui răsună amenințător: "Ce bagabond! Ce bagabond! Ce bagabond!" Ochiul injectat cu vinișoare roșii, deși erau închiși, mă fixau. Focul roșu al mâniei, după atâția ani, se aprinsese din nou în creier. Alt glas mă întreba cu insistență: "De ce nu porți, tată, cravată?" Era vocea fiului meu, din prima căsătorie, pe care nu l-am văzut de douăzeci și cinci de ani. Așteptam iertarea, ca să pot da răspunsul. Acum, aici, în fața sicriului, faptele mele au înconjurat Muntele, s-au întors într-o lumină nouă și-au închis cercul.

BĂTAIA

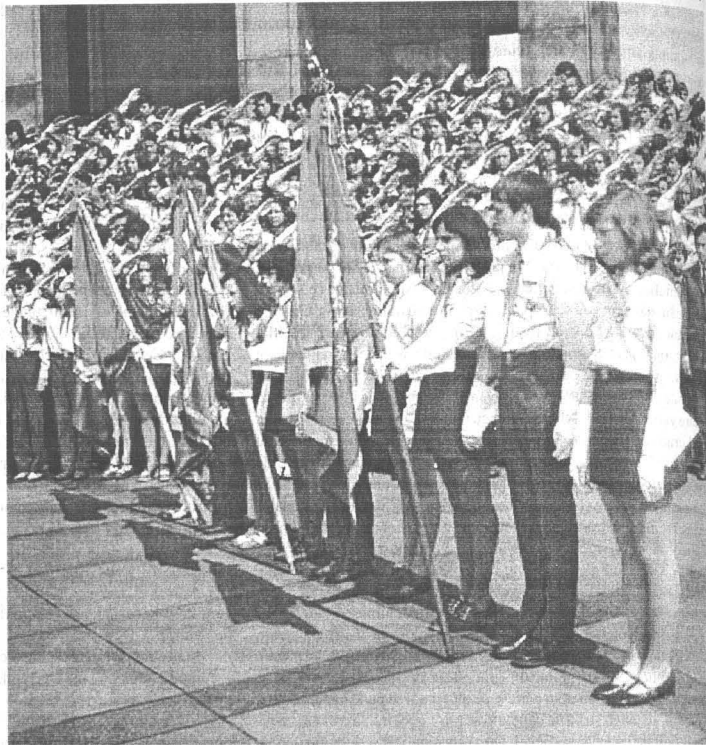
"Și voi, părinților, nu întârâtați la mânie pe copiii voștri, ci creșteți-i, în mustrarea și învățătura Domnului."

(Apostolul Pavel, Efeseni, 6:4)

Oare de unde provine violența? Întrebare care m-a frământat mulți ani. Cum unii oameni au devenit bătuși de profesie? Acum voi încerca să explic, folosind două proverbe de mare circulație prin satele românești din acea vreme.

"Bătaia e ruptă din răi!" Cum au ajuns oamenii tradiționali să asocieze raiul cu bătaia?

Dumnezeul vechilor israelieni avea trei însușiri: "mânia", "focul

mistuitor", "înverșunarea", "Frica de Dumnezeu" era generată de "mânia lui Dumnezeu". Caracterul straniu al "mâniei lui Dumnezeu" a frapat totdeauna. În Vechiul Testament, această "mânie" nu are, la origine, nimic de-a face cu însușirile morale. Ea "arde" și se manifestă misterios, "ca o forță ascunsă a naturii", ce se descarcă asupra celui ce se apropie de ea. Ea este incalculabilă, arbitrară. "Mânia", în Vechiul Testament, apare ca o expresie firească și ca un element al "sacralității", ca un element ce nu poate fi suprimat. În "Cartea lui Iov", Elohim se justifică: "Căile Mele sunt mai înalte decât căile voastre. Faptele și puterea Mea au un scop pe care nu-l înțelegeți". Este exprimată aici clar "voiața arbitrară" a divinității. Irraționalul prevalează mult prea mult asupra raționalului. Procesul de raționalizare, de moralizare și umanizare a ideii de Dumnezeu, început de profeți, s-a desăvârșit în Evanghelii. În slujbele din biserica creștină, "frica" este o înfiorare care cuprinde cu întreaga-i forță sufletul atunci când se rostesc cuvintele: "Sfânt, Sfânt, Sfânt e Domnul Savaot; plin este cerul și pământul de măria Lui; Osana, întru cei de sus... și voi, părinților, nu întârâtați la mânie pe copiii voștri, ci creșteți-i, în mustrarea și învățătura Domnului..." Este o frică pozitivă, ce apare când sufletul creștinului se apropie de "taina înfricoșătoare". Preoții, mai ales cei de la sate, pentru a disciplina masa (turma) de credincioși, folosind o pedagogie medievală, îi amenință pe "neascultători" cu "mânia lui Dumnezeu": "Bătă-vă Dumnezeu să vă bată!" Pentru orice nepotrivire, pentru orice calamitate naturală, acești oameni sunt convinși că: "Dumnezeu a vrut să ne bată, deoarece suntem păcătoși!" Astfel, Dumnezeu "responsabil pentru toate relele" a ajuns: Dumnezeu - meteorolog, Dumnezeu - provocator de boli, de certuri, de divorțuri...

Țăranul, ascultător și copiator desăvârșit a tot ceea ce-i vine, aplică spusele preotului, făcând pe "dumnezeul familiei": toți cei neascultători: copii, nevastă, soacră, trebuie pedepsiți prin bătaie.

Al doilea proverb: "Când țăranul are interes să-și înșee cănela, începe să se convingă din ce în ce mai mult că e turbat." Vina cea mare nu se reduce neapărat la clipa când ridică palma sau un obiect să te lovească. Vina există dinainte, în sufletul lor sterp. Violența e înrădăcinată în mintea oamenilor, și nu în pumni. "La origini, inteligenta n-a fost decât un mod practic, un instrument de adaptare la mediu, un mijloc de apărare a intereselor" (Bergson). La țărani, inteligenta a rămas în același stadiu primitiv. Ei nu pricep decât ceea ce au interes să priceapă. Ei nu reflectă, nu gândesc, ci își amintesc. Au o memorie foarte dezvoltată, dar le lipsește gândirea logică. Stăpânesc forța vitală a naturii ("Românul e frate cu codrul"). Acești oameni care se manifestă prin violență au suflet sterp. Demonul cutreieră

bucurosi locurile sterpe.

Dumnezeu a părăsit demult aceste meleaguri sterpe.

Pentru mie (ca pentru Nică din "Amintiri") intrarea la școală a însemnat o grea lovitură, se terminase era de vreme "ce era copilăresc". Învățătorul era un om exigent și dur. Se trăgea din Munții Apuseni și-l poreclisem Moțu. Ne pretindea două lucruri: carte și disciplină. Aplica trei feluri de pedepse. Folosea la tras liniile pe tablă un liniar lung, lat, din fag. Pentru greșeli mărunte, primea lovitură cu liniarul peste palma deschisă; pentru indisciplină gravă, îi aplica lovituri peste buricele degetelor; pentru teme nerezolvate și lecție neînțeleasă, te pune pe grăunte, în genunchi, în genunchi, în dreapta tablei. În primii doi ani de școală, palma se obișnuise cu loviturile. Am stat de câteva ori și cu genunchii pe grăunțele din dreapta tablei. Mă străduiam să fiu un elev cuminte.

Și această "ce era copilăresc" s-a terminat brusc. Nu mai eram privit ca un copil, care vorbește, simte, gândește ca atare, ci ca un școlar neascultător, lenș, pe cale de a ajunge "bagabond". (Acești clișeu lingvistic folosit de tata m-a urmărit multă vreme). Dintre toate obiectele de învățământ, matematica a fost o povară. Știam bine cele patru operații. Din clasa a treia a apărut regula de trei simplă. O știam, dar n-o puteam aplica. Tata a știut matematică. Făcuse șapte clase, dar sărăcia l-a ținut acasă. "Ca să nu stau cu genunchii pe grăunțele din dreapta tablei, îi ceream ajutorul. La noi, în sat, se împleteau coșuri. Era o sursă bună de câștig. Nuiielele nu lipseau de la casa omului. Le adunau vara, de pe malurile apelor (floră spontană), iar iarna confecționau coșuri, pe care le vindeau prin târguri. Mai târziu, prin C.A.P. și cooperative meșteșugărești, lucrau pentru export. Nuiiele pentru confecționat fundul coșului erau cele mai groase. Acestea s-au făcut simțite din ce în ce mai mult peste moalele capului. Înainte de a-mi arăta sau de a-mi rezolva problema la matematică, ridică nuiua și-mi aplica câteva lovituri, încât pe capul meu apăruseră niște dungi ca dunele de nisip într-un deșert în formare. Într-o zi, învățătorul, mângâindu-mă pe cap, s-a mirat. M-a întrebat dacă nu m-am născut așa, dar mi-a fost rușine să-i spun adevărul. Am tăcut. Mă obișnuisem cu tăcerea. Vorbeam mai mult cu mine. Mă temeam că și cuvintele mele o să stărnească furia celor din jur.

Durerea implică trei lucruri: una e, bineînțeles, suferința, alta e frica, iar cealaltă mânia. Mânia apare în cazul în care cele două devin insuportabile. Oare, cei care ne bătău nu știau aceste lucruri? Aceștia le-aș tătua pe creier un citat din Epistola întâi către Corinteni, 13-11: "Când eram copil, vorbeam ca un copil, simțeam ca un copil, gândeam ca un copil; când m-am făcut om mare, am lepădat ce era

copilăresc". Aici găsim treptele cunoașterii, peste care nu poți sări, deoarece te prăbușești. E absurd ca un om matur să-i ceară unui copil să vorbească, să simtă, să gândească precum el - e moartea copilăriei. Ei doreau să devii matur, folosind bătaia, deși vârsta nu permite acest lucru. Dar trauma? Nimic n-ar exploda în noi, dacă nu s-ar afla deja în noi. Totul se acumulează în inconștient: reușite, nereușite, frustrări, bucurii. Ele rămân într-o stare de latență, dar unele vor fi actualizate frecvent, mai ales nereușitele, frustrările.

În clasa a treia, de Ziua Marii Revoluții din Octombrie, în curtea școlii, s-a organizat ceremonialul de primire în organizația de pionieri. Detașamentul clasei a patra a defilat prin fața noastră cu drapelul roșu în frunte. Comandantul de detașament a dat raportul, drapelul s-a ridicat pe cântec, iar corul cânta: "Mulțumesc din inimă partidului./ Mulțumesc din inimă partidului./ Că-nt-o zi de sărbătoare/ Mi-a croit drum nou de pionier." Un invitat de la centru ne-a legat de gât cravata de pionier, apoi toți am cântat: "Am cravata mea./ Sunt pionier./ Și mă mândresc cu ea./ Sunt pionier./ Flutură în vânt/ Zălog de legământ/ Întăiul meu cuvânt." Ne-am angajat să primim mereu spre Răsărit, spre marea Uniune Sovietică; să ne iubim conducătorii, clasa muncitoare și țărâna. (Despre intelectuali, nici o vorbă.)

Dumnezeu a părăsit demult aceste meleaguri șterpe.

Curtea școlii din satul V. era străjuită de trei falnici și de pomi fructiferi: meri și peri de toamnă. Ne uitam la ele ca Eva la fructul oprit. Acasă nu aveam, fiindcă era un loc mlăștinos. Dacă ceva mi-a lipsit în copilărie, au fost fructele. În pauza mare, curtea școlii se însuflețea. Fetele se jucau "coțca", țopăiau prin căsuțele desenate. Noi, băieții, ne jucam "de-a partizanii" (joc inspirat de filmele nesești în care partizanii ruși ucidau pe capete soldați nemii). Și noi formam două tabere: partizanii ruși și nemii. Ne ascundeam pe după gard, după pomi și trăgeam. Cel care ieșea din ascunzătoare, fiind văzut, îl împușcai și ieșea din joc. Din tabăra partizanilor ruși făceau parte colegii cei mai bătaioși,

neînfricați, curajoși; în tabăra nemților eram noi, tăcuții, fricoșii, neputincoșii. Bineînțeles, rușii atacau în câmp deschis. Noi trăgeam de după pomi în ei, nu se dădeau bătuți, nu respectau regula jocului și totdeauna învingeau. Dacă comentam, ne băteau. Rușii erau conduși de Valentinul Roșului, un coleg care băga spaima în noi, ori de câte ori nu ne supuneam lui. Deși era dintr-o familie foarte săracă, avea o putere care-ți stărnea frica. Dacă nu-i dădeai din mâncarea la, în pauza mare, te bătea. De câteva ori am încercat să mă opun. Ne-am luat la bătaie, dar a învins. Căutam momentul potrivit să mă răzbum. Într-o zi, stăteam după tei și așteptam atacul inamicului. În buzunar mi-am pregătit o piatră. Eram bun țintaș, lăseam primul la aruncatul pietrei la țintă. Spre mine se îndrepta un soldat rus, era Valentinul Roșului. Am tras, dar n-a căzut. N-a ieșit din joc, venea cu repeziune către mine. Știam că așa o să se întâmple. Așteptam să se apropie. Am aruncat piatra la țintă, înspre cap. A căzut jos. Ne-am apropiat de el. Atunci îmi apărură creier focul roșu al mâniei. Cu toate că i se prelingea sânge pe frunte, l-am lovit cu picioarele peste cap, peste coaste, pe unde apucam. Nu m-a putut opri nici un coleg. Furia, mânia pusese stăpânire pe mine, încât eram în stare să-i bat și pe ei. Aveam o deosebită satisfacție să-l aud cum geme, cum se văicărește. Prea de multe ori mi-a mâncat merindea, prea de multe ori m-a bătut. Acum, trebuia să-l învăț să-mi poarte de frică. Îl loveam cu putere și-i strigam: "Dacă te mai ating de mine, am să-ți găuresc tot capul cu piatră!"

Anunțat de fete, învățătorul a întrerupt bătaia. În loc să intrăm la ore, a făcut careu cu detașamentele de pionieri ale claselor a patra și a treia. Am fost chemat în față, am primit douăzeci de lovituri peste buricele degetelor. Mult, foarte mult. Degetele frigeau, parcă ieșea foc din ele. Dar n-am plâns. Încă nu se stinsese din mine focul roșu al mâniei. Închideam ochii, strângeam din dinți, dar nici o lacrimă n-am vărsat, spre uimirea colegilor. Speram să scap cu atâta. Mă întrebam, totuși, de ce n-a adunat în careu, pe noi, pionierii? Răspunsul a venit imediat după ce loviturile au încetat. Eram pedepsit

Пioneer преден Родине, партии, коммунизму.

în fața pionierilor, cu o pedeapsă simbolică: mi s-a luat cravata de pionier, pe timp de o lună. Sincer vorbind, atunci simțeam durerea din degete. Nu conștientizam a doua pedeapsă, de altfel, foarte importantă, legată de "mândria de a fi pionier". De-abia, în drum spre casă, mă gândeam ce-o să le spun alor mei când mă vor întreba: "Unde-i cravata?" Îi și vedeam pe tata cu figura dură ca o cremene, cu buzele lipite, privirea de pasăre de pradă, cu fața învâluită mereu de bezna, tunând și fulgerând: "Ce bagabond! Ce bagabond! Ce bagabond!" O spaimă jalnică îmi rotunjea ochii. Căutam un mijloc de salvare, în timp ce norii de furtună se adunau deasupra-mi. Speram să am parte numai de lovituri cu nuiaua peste moalele capului. Speram... Acasă, m-am purtat cât se poate de firesc, ca să nu trezesc bănuiele. N-au sesizat lipsa cravatei de pionier.

Poveștile bătrânilor din sat erau pline de strigoi. Chiar erau convinși că există. Îmi amintesc relatarea vecinului nostru, Gheler (porecla), care spunea că a fost purtat de un strigoi toată noaptea prin pădure, iar spre ziua s-a trezit sâmbondu în Grădina Zmeilor, foarte departe de satul nostru.

În noaptea aceea, m-am simțit atins de o ființă misterioasă. Era Strigoiul, strigoiul lui Gheler. Mic, gol, cu capul turtit, ochi fără gene, o gură rotundă și alungită sub formă de goarnă, picioare scurte și mâini foarte, foarte lungi. M-a purtat prin păduri nestăruite cu bolți rarefiate, cu cascade de lumină căzând printre frunzele transparente, până la Grădina Zmeilor. Acolo, m-a prins de mână și amândoi am intrat într-o imensă grotă. În interior, aer închis, lipsit de viață, dar agitație mare. Se trase bine delimitate, grupuri de oameni în salopete, cu părul electricizat, strigau: "Stalin și poporul rus/ Libertate ne-au adus"; tineri utecești cu lopeți și târnăcoape erau gata de plecare pe șantierele de muncă patriotică ale patriei; pionieri culegând spicele de grâu după combine hodorigite. Fiecare grup trecea prin fața unei ființe enorme. Utopia scria pe fruntea ei. Avea pielea roșie, pe piept un tatuaj cu scerera și ciocanul, în dreapta ținea un drapel roșu, în stânga, portretele conducătorilor ruși, la picioarele ei, femei goale și oameni beți luptându-se, trântindu-se într-o apă mocirloasă. După ce treceau prin fața ei, binecuvântându-i parca, se îndreptau spre ieșire, cântând: "Porniți înainte, tovarășii..." Aveau fețe resemnate, încovoiați, ducând în spate o imensă povară, numai de ei știută.

Strigoiul îmi șopti, avea un glas blând, dar convingător: "Păzește-te, fiule, de această fiară care o să te mănânce, o să te înghițită, o să te ucidă când va dori!" Apoi, peste o apă albă, liniștită, dispărură într-un nor alb, strălucitor. Simții asprimea cearecafului de cânepă.

Dumnezeu a părăsit demult aceste meleaguri șterpe.

Înmormântările, la țară, sunt lungi și plicticoase. "Punctul culminant" sunt iertăciunile. "Adormitul întru Domnul își ia rămas bun de la soție (sot), fii, mătuși, vecini..." Astfel preotul reușește să creeze o atmosferă grotescă: strigăte și strigăte ieșite din toate extremitățile trupului. Și acum mă întreb: "De unde știe popa ce vrea să spună «Adormitul în Domnul»? Poate soțul (sau soția) decedat ar vrea pentru ultima oară să se scoale din sicriu și să-i dea două palme neveste-si! Căința trebuie să o ai înainte de a muri. După moarte e neavenită. De fiecare dată când asist la o înmormântare trebuie să îndur acest spectacol grotesc. Ieșirea din curtea mortului și drumul până la cimitir cu o serie de "stări" sunt mult mai dramatice. Mergeam încet în spatele sicriului, cu ochii mai mult închiși. Privirile celor

din jur, care mimau milă, mă stânjeneau. Parcă îmi aruncau întrebări otrăvitoare: "Unde-ai fost până acum? De ce ți-ai părăsit părinții?" și amintirile vociferau în mine: "Ce bagabond!"; "Am cravata mea/ Sunt pionier..."

Dimineața, mama mă întreba de cravată. I-am răspuns, cu un fel de nepăsare, că trebuie să fie prin casă. Până am venit de la școală a căutat-o peste tot. Nu mi-am putut imagina (nici chiar când scriu aceste rânduri) cât dezastru a putut să producă lipsa cravatei de pionier în sânul familiei. O săptămână a răvășit casa. A golit și strujacurile cu paie din paturi, dar cravata niciăieri. Colegii mei, vecini, treceau prin fața casei cu cravata la gât spre disperarea mamei. Tata împletea coșuri, tăcut, posomorât și încruntat. Privirea lui fixă trecea prin mine ca un fulger, căutând răspunsul. Până într-o zi.

Colegii și vecina mea, Rozalia, i-a povestit mamei întâmplarea și cum am fost pedepsit. Relatarea binevoitoare a kolegei a fost auzită și de tata. Acum avea dovada vinovăției. M-a așteptat la poartă. Mama, presimțind dezastrul, a fugit la vecini. De departe, furia lui m-a blocat. Mă gândeam să fug, dar n-aveam nici o șansă. Știam ce-o să mă ajungă. M-am apropiat cu teamă. Durerea și frica au pus stăpânire pe întreaga ființa mea. Căutam în ochii lui pătrunzător, uciagitor, un reflex al vinovăției. Departe de a părea afectat, tata arbora aceeași expresie demonică. Glasul lui tuna și fulgera: "Unde-i cravata, bagabondule?" Pentru prima dată i-am cerut iertare. Vedeam buzele lipite, fruntea acoperită de bezna și ochii fișei. Acești ochi nu erau capabili de a citi frica și suferința, ci îi înghetau spiritul. Am închis ochii. Loviturile peste cap cu nuiaua erau adevărate trăsnete. Capul se prefăcuse într-un clopot, iar dangătul lui încerca să alunge norii aducători de grindină. M-a prins apoi de urechi și m-a izbit cu capul de perete. Atunci m-am prăbușit. Au urmat loviturile cu picioarele. Câteva coaste au cedat. Am făcut pe mine. Simții o ardere pe creier, apărură iar flacăra roșie a mâniei. Guri lacome îl devorau pe tata cu pe o imensă friptură. O ființă albă se desprinsese din mine. O urmăream cu ochii rugători. A ajuns la o apă albă, liniștită. S-a urcat într-o barcă, văslind cu putere, domiecă să atingă un alt țărm.

Într-un târziu a apărut mama, a strigat ca o turbată, văzându-mă zăcând într-o baltă de sânge. Am stat internat două săptămâni. Până la terminarea liceului, acasă, m-am simțit închis ca într-o cușcă. Noptile, pe lângă mine se așeza ființa din grotă care-mi șoptea mereu: "Fii rebel! Numai așa vei uita trecutul!"

Dumnezeu a părăsit demult aceste meleaguri șterpe.

Văzduhul era gol. Căldura a jefuit cerul. Cruci căzute peste morminte năpădite de spini. Putreziri lente. Sicriul fusese așezat la marginea gropii. Amintirile vociferază: "Ce bagabond!" "Am cravata mea/ Sunt pionier..." Fiul, cu fața imatură, mă întreabă: "De ce nu porți, tată, cravată?" Închid ochii parcă așteptând ca mortul să se scoale, să strige: "Ce bagabond!" și să mă lovească cu nuiaua peste cap. Acum, aici, totul se întoarce la matcă. Cuvintele, faptele își au traiectoria lor. Se rotește, se rotește, apoi deschid un cerc. Uneori întâmplările devin palide ca fotografiile foarte vechi. Eu le-am răsucit, ca lumina să cadă pe ele într-un unghi favorabil. Și iată ce-a ieșit!

Preotul a spus ultima rugăciune. Toți: "Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!" Sicriul a dispărut în groapă. Am aruncat peste el un pumn de pământ; pământ cu tristețile, pasiunile, fericirile și sărbătorile lui. L-AM IERTAT.

Zaharia PRODAN

Пioneer — честный и верный товарищ, всегда смело стоит за правду.

Infinitul cu clopoței

Costel Baboș este nepotul de frate al celebrului Petre Baboș al șoitului din Cizer, unul dintre ultimii inventatori populari, un fel de I. C. Vissarion din Ardeal, creatorul unui nemeipomenit model de antenă de televiziune, capabilă să prindă Belgradul și suedezi în mijlocul Sălajului, doar de-aia l-au dat la "Viața satului" și au scris despre el în revista "România pitorească" pe vremea lui Ceaușescu. După revoluție, omul a ajuns chiar primar, deoarece, supărat de politica distructivă din ultimii ani ai dictaturii comuniste, i-a scris Cărmaciului și l-a făcut măgar, un gest lămurit de disidență, în urma căruia s-a ales cu o bătaie soră cu moartea și un dosar la Securitate. "Nomen est omen", ziceau latinii, vrând să spună că numele dat unei persoane îi predestinează viața. În cazul de față le putem da dreptate. "Șoit" vine din ungureșul "saj", care nu înseamnă "brânză", cum a crezut Iorgu Iordan (v. "Dicționar al numelor de familie românești"), ci "tobă, caș presat, cașcaval", cuvânt din care derivă "sajtoló", adică "teasc, presă", denumire ce cuprinde atât neastâmpărul tehnic al unchiului, ceasornicarul satului și constructorul primului generator eolian

sălăjean, cât și înclinațiile scrijtoricești ale nepotului său. Din dicționarul "Oameni de seamă ai Sălajului", întocmit de Lucia Bălaș și Bódis Otília, aflăm că prozatorul nostru s-a născut în Mal, în 27 iunie 1962. A devenit inginer chimist, absolvind Institutul Politehnic "Traian Vuia" din Timișoara, apoi a emigrat, întâi în Anglia, apoi peste ocean, în Canada, la Windsor (Ontario), unde locuiește în prezent. Costel Baboș a debutat în 1994, cu volumul "Un om din Wayfalua", apărut la Editura Marineasa din Timișoara. Evenimentul a fost consemnat în revistele "Orizont", "Arca", "Convorbiri literare", "Helion", "Jurnalul SF". În mod paradoxal, cartea a avut parte de o primire pompos-favorabilă din partea presei literare oficiale, în vreme ce vocile critice colegiale din fandom au fost reținute sau dureros de sincere. A fost comparat cu Daniil Harms de către Daniela Litoiu și cu Gabriel Garcia Marquez de către Radu Andriescu. În "Anticipația românească" (ediția a doua, 2004), Mircea Oprea i-a trecut în rândul autorilor promițători, plasându-l în zona crepusculară unde "decanțarea literară a materialului generic este încă deficitară, reușitele având de suportat vecinătatea unor

texte nedesprișe de convențiile curente, de aventurosul comun, în dubla sa ipostază: gravă și mimată ironic". Personal, subscriem la opinia lui Lucian Vasile Szabo, care, în articolul "O pisică neagră și un volum grăbit" (Helion, nr. 4/ noiembrie-decembrie 1994), a identificat cu precizie resorturile lăuntrice ale mecanismelor narative proprii autorului și a concluzionat: "Cu mai multă atenție și, poate, dacă ar fi așteptat încă un an, doi, Costel Baboș ar fi putut da un volum de debut extraordinar. Așa el ne propune un volum bun, însă inegal."

Cea de-a doua carte, intitulată "Probleme bărbătești" a apărut la zece ani după debut, de asemenea la Editura Marineasa din Timișoara. Prefața, scrisă de Eugen Dorcescu, marșează pe ideea că nepotul lui Petrea

șoitului ar face parte din "marea și complicata familie a absurdului, a comicului deziluzionat, chiar dureros și tragic pe alocuri", fiind, în literatură, un descendent al lui Urmuș. Nu vom nega existența unor fragmente ce sugerează o înrudire cu germinatorul lui Stamate, precum cel "Despre iertare": "Iertarea e cam bună. Dar nu prea se găsește. Eu am căutat iertare și am întreat pe la toate magazinele și nimeni nu vindea așa ceva".

Însă Costel Baboș nu este nici citadin, nici abscons, nici absent, nici abstract. Absurdul este o chestie radicală, un pumn intelectual în plenitudinea cerebelului. Prozatorul nostru are mai degrabă o fire vegetală, iar drept coloană vertebrală o vână noduroasă desprinsă din lemnul pomilor cu ramurile acoperite de licheni verzicenușii din livezile de la poalele Meseșului. Vivacitatea stilului narativ, personajele desprinse din mediul sătesc, caracterul preponderent oral al povestirilor, sfătoșenia, singurătatea cercetătoare din momentele de meditație profundă, hazul nebun, înclinația către fantasticul popular îl apropie mai degrabă de Ion Creangă. Ca diferență specifică, deslușim o serie de accente sămănătoriste, idilizante, exprimate în clar sau sugerate prin negarea programatică a unor modele literare consacrate, precum Ilie Moromete sau Ion al Glanetașului.

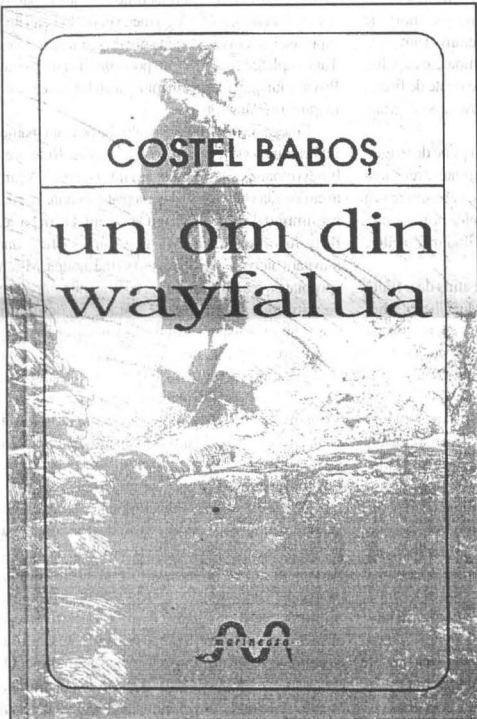
Noul volum este, în esență, o "carte de buzunar", o succesiune de schițe, fragmente autobiografice scrise chipurile de DoDu (Dorian Duma), un alter-ego căruia Costel Baboș i-a rezervat o secțiune separată pe situl său: <http://costel.bbabos.com>. Șirul de episoade comice ce alcătuiesc "saga" personajului-narator este fragmentat de corespondența electronică cu Vladimir Carusso, redactorul-șef de departament al editurii Caritas, căruia i se propune mai întâi publicarea lucrării, apoi este amenințat că pe copertă se va trece: "CARTE REFUZATĂ DE EDITURA CARITAS!". Aflăm că șeful de departament este sociolog de meserie și că tirajul este principala condiție a

succesului unei cărți: "că dacă scot tiraj mic, ies în pierdere și mă omoară draga de nevastă-mea". Iar dacă tirajul e prea mare, iar e bai, deoarece autorul riscă să se îmbogățească pe spinarea cititorilor. Când tăcerea lui Carusso se prelungeste, este anunțat cu o "bucurie nedescrribibilă" că la revizuirea volumului a reieșit un număr par de texte, par bun și pentru altoi. În final, DoDu renunță la multiplele atașamente la e-mail, pentru că a studiat ofertele din România și a ajuns la concluzia că poate să-și susțină financiar aventura editorială, numai să fie sfătuit în privința promovării și distribuției.

Prin continuă schimbare de mesaje, "Probleme bărbătești" capătă un ritm, dinamism, se transformă de la prima la ultima pagină, cunoaște o evoluție oarecum asemănătoare lui Charlie din "Flori pentru Algernon" de Daniel Keyes, adică își trăiește propria înălțare și decădere, devine romanul unui pseudoroman. Totuși, recomandăm cititorului să nu se lase derutat de aparențe. Vorba autorului: "Capul și capătul sunt lucruri diferite, chiar dacă la plural sunt capete și reprezintă marginile infinitului de necuprins."

GYORFI-DEAK György

Femeia și realitatea SF

Ne aflăm în fața unui fapt paradoxal: deși proza SF este o proză cu Subiect Feminin, lucru lesne demonstrat de ușurința autorilor de științificuție de a genera materia primă pentru excelențele studii despre sublim semnate Cornel Robu, personajul feminin lipsește cel mai adesea din galeria personajelor literare. Așa cum nimeni nu gătește supă de sare, dar fără sare orice supă este compromisă, Subiectul Feminin este atotprezent în produsele autorilor de gen, cu menirea de a sublinia hipermasculinitatea personajelor principale.

În buna tradiție a căutării rădăcinilor genului SF în basmul fantastic, putem afirma liniștiți că Subiectul Feminin descinde din galeria personajelor de poveste și este generat de următoarele tipare:

- Ileana Cosânzeana, fata de împărat/zăna bună.
- Știma, vălva, femeia-vulpe, din grupul Ielelor.
- Sfintele Miercuri, Vineri, Duminică.

d) Baba Iaga (sau ca să trecem la ortografia cu î din a: Baba Cloanța Cotoroața).

Putem vorbi despre existența personajului feminin în SF în măsura în care tipologia feminină creionată depășește aceste stereotipuri. Din păcate, întrucât autorul de SF își concentrează toată atenția asupra conturării viguroase a eroului civilizator, el apelează subrutinele aflate la îndemână ori de câte ori este nevoie, conștient de faptul că până și bunul Dumnezeu a avut nevoie de o zi de odihnă după ce a creat femeia.

Iată de ce nu veți întâlni în prozele SF tipologii puternic conturate, memorabile, individualități precum femeia-Scarlet, doamna-Bovary, femeia-Ana Karenina, mămăușă-Polly, femeia-Victoria Lipan, ci femeia Sara capsată de nemuritorul Jack Barron; savanta Susan Calvin înconjurată de ei, roboții: Daphne, zăna venusiană a lui Adrian Rogoz, prima Aelita a science-fictionului românesc, iar atunci când vreun autor renunță la stereotipul ielelor și dă naștere unui Subiect Feminin negativ,

el seamănă mai degrabă cu un zmeu cu fustă decât aduce a ființă umană.

În primii ani ai mileniului III după Cristos, femeia încă își caută identitatea, încercând să evadeze din mediul socio-cultural patriarhal impus de tradiție. Principala țintă a mișcării feministe este totuși de natură politică: putere în mâna femeilor - la capacități egale, șanse egale de a urca în vârful unei structuri sociale, unde câștigătoare să poată fi văzută și admirată. Ultima condiție este de fapt cea mai importantă.

Să reurgem la o simplificare aflată la îndemână, deosebit de eficace: după rezolvarea problemei perpetuării speciei ca urmare a dezvoltării geneticii, să ne imaginăm transformarea chirurgicală a tuturor bărbaților în femei și să trecem revoluționar la civilizația unisexuată, înlăturând astfel aspectul biologic din această problemă. Vom descoperi ca urmare a acestui experiment mental că toată problema egalității indivizilor, adeverata piatră de încercare a oricărei sistem social contemporan. Iată de ce, pătruns de dorința ca actuala stare de fapte să se modifice, primesc, dar să nu se schimbe nimic, revin la starea de fapte antexperimentală și propun ca în locul conceptului de "egalitate", atât de ambiguu sub aspect biologic, și nu numai biologic, să fie introdusă noțiunea de complementaritate, astfel încât femeia să fie la fel de complementară cu bărbatul, pe cât este bărbatul de complementară femeii și împreună să vegheze asupra egalității dintre indivizii speciei, în deplina armonie dintre yin și yang a monadei chinezești.

Întrucât omul a devenit, ca urmare a tehnologizării intense, o ființă comodă, există toate premisele ca el să se transforme într-o specie cu un aspect asemănător elioilor imaginați de H.G. Wells în "Mașina timpului". Această comoditate începe să se răsfrângă îngrijorător și asupra societății. Odată cu constituirea băncilor genetice, devenite celebre ca urmare a scandalului "copiilor Nobel", n-a trebuit să treacă decât o perioadă scurtă de timp ca Anglia să fie șocată de

descoperirea "mamelor virgine", femei care, urmând exemplul celor care au acceptat să conceapă un copil în urma fecundării artificiale cu sperma conservată a laureaților premiilor Nobel, au preferat să dea naștere unui copil conceput indirect, fără aportul fizic al vreunui bărbat. Satisfacerea instinctului matern pe această cale lipsită de durere de cap, posibilă azi, a generat ulterior un alt scandal, rezultat din descoperirea faptului că banca genetică a unei firme specializate a beneficiar de susținerea unui singur donator, și anume patronul ei, devenit într-un scurt răstimp tatăl a peste 700 de copii.

Să considerăm cazul fericit al părinților care așteaptă un copil, cu atât mai fericit cu cât anumite rezultate actuale ale cercetării medicale permit deja predeterminarea sexului noului născut încă din momentul concepției. Metodele pot acoperi o arie foarte largă de procedee, cu diferite rezultate. Au fost propuse metode naturiste, bazate pe o alimentație dietetică specializată în funcție de sexul copilului dorit. Recent am citit despre existența unei firme maghiare de planning familial, cu zece ani de activitate în spate, care a predeterminat sexul bebelușilor în 90% dintre cazuri, folosind lăptărie dintre fazele Lunii, zilele ciclului menstrual și momentul concepției. Singura temeră în acest caz ar fi posibilitatea unui viitor dezechilibru în proporția dintre sexe, dar patronii firmei susțin că, potrivit statisticilor firmei, diferențele cupluri de părinți își doresc băiețași sau fețețe în egală măsură. Să trecem zămbind peste una dintre remarcile reporterului, potrivit căreia un sociolog american ar fi evidențiat faptul că femeia aflată înaintea primei nașteri își dorește o fețiță atunci când speră să semene cu mama și un băiat atunci când își dorește să nu semene cu tatăl. Potrivit aceleiași surse, neputem în articolul amintit, în acest sens pledează și situația divorțurilor pe o perioadă de patruzeci și șase de ani din cinci state americane. Așa o fi!

GYORFI-DEAK György

Malaxorul de știri & opinii culturale

Cu ajutorul fluxului (sau refluxului) de știri culturale al Agenției Rompres, și altor surse, vă ofer un nou episod al Malaxorului... Nu uitați că așteptăm în continuare opiniile Dvs., atât despre rubrica de față, cât și despre revista noastră, în general, la adresele redacției.

Mozart nu ar fi fost sărac

De secole, istoricii l-au zugrăvit pe Mozart ca fiind un om extrem de sărac. Însă documente descoperite recent sugerează că marelui compozitor nu era deloc atât de nevoiaș pe cât s-a crezut. Potrivit Independent Online, un grup de școlari care au răscolit prin arhivele austriece pentru organizarea unei expoziții privind ultimii ani petrecuți în Viena de Wolfgang Amadeus Mozart au descoperit că acesta făcea parte din clasa superioară a societății și ducea o viață mai mult decât îndestulătoare. Cu toate că mai multe scrisori ale compozitorului au arătat că acesta avea obiceiul de a împrumuta bani de la prieteni pentru a-și plăti călătoriile și obligațiile sociale și că familia sa a fost forțată să se mute de cel puțin 11 ori, documente expuse la prestigiosul muzeu Musikverein din Viena relevă că Mozart câștiga aproximativ 10.000 de florini pe an, ceea ce în zilele noastre ar însemna 5.000 de euro.

Acest câștig îl plasa în clasa persoanelor cu cele mai bune câștiguri din Viena, la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Au precizat experții, adăugând că nu există dovezi clare care să confirme suspensiunile conform cărora datorile de la jocurile de noroc reduceau drastic din câștigurile marelui compozitor.

Austria celebrează 250 de ani de la nașterea lui Wolfgang Amadeus Mozart, ce a avut loc la Salzburg, la 27 ianuarie, 1756. El a trăit la Viena între anii 1784-1787.

Anul 2006 este declarat ANUL MOZART.

Reglementări privind masteratul

Studiile universitare de masterat se vor desfășura pe baza unui contract de studii materale încheiat între masterand și Instituția Organizatoare de Studii Universitare de Masterat - IOSUM, potrivit unei hotărâri adoptate în ședința de miercuri. "Studiile de masterat asigură fie aprofundarea în domeniul studiilor de licență sau într-un domeniu apropiat fie obținerea de competențe complementare în alte domenii, precum și dezvoltarea capacităților de cercetare științifică", a declarat, la Palatul Victoria, ministrul educației și cercetării, Mihail Hărdău. El a precizat că instituțiile de învățământ superior care organizează studii universitare de masterat trebuie să obțină aprobarea Ministerului Educației și Cercetării (MEDC), prin ordin de ministru, la propunerea Agenției Române pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ARACIS). Instituția care a primit dreptul de a organiza studii universitare de masterat într-unul sau mai multe domenii se numește Instituția Organizatoare de Studii Universitare de Masterat - IOSUM.

Această instituție se poate asocia cu alte instituții din țară sau străinătate pentru a realiza studii universitare de masterat în cooperare.

În cazul nerespectării standardelor de calitate sau de etică profesională, MEDC, pe baza unui raport de evaluare, întocmit de ARACIS, poate retrage calitatea de IOSUM sau

poate retrage dreptul IOSUM de a organiza concurs de admitere pentru selectarea de noi masteranzi pentru programele ce nu respectă standardele de calitate, pentru o durată egală cu a ciclului studiilor universitare de masterat respective. Ministrul educației a precizat că IOSUM sunt evaluate o dată la 5 ani de către ARACIS, pentru a se urmări menținerea standardelor de calitate. Studiile universitare de masterat se pot organiza în formă de învățământ cu frecvență, frecvență redusă și la distanță. Durata studiilor universitare de masterat la formele de învățământ zi, cu frecvență redusă și la distanță este aceeași. Forma de învățământ la distanță se poate organiza și "on-line", condiția fiind ca IOSUM să dispună de platforma informatică necesară. Studiile universitare de masterat în forma de învățământ cu frecvență redusă sau la distanță se organizează numai în regim cu taxă. Structura și conținutul programului de pregătire sunt aceleași pentru toate cele trei forme de învățământ. Masteratul se încheie cu susținerea publică a unei disertații, care trebuie să demonstreze cunoașterea științifică avansată a temei abordate, să conțină elemente de originalitate în dezvoltarea sau soluționarea temei, precum și modalități de validare științifică a acestora.

În cazul în care disertația este scrisă într-o altă limbă decât cea română, lucrarea va fi însoțită de un rezumat redactat în limba română. În cazul disertațiilor redactate într-o limbă de circulație internațională, susținerea publică se poate face în limba respectivă. Pot fi cadre didactice în cadrul unui program de masterat numai acele cadre didactice care au obținut titlul științific de doctor. Înscrierea la concursul de admitere la studii universitare de masterat într-un domeniu se poate face indiferent de domeniul în care a fost dobândită diploma de licență. Candidații care au fost exmatriculați de la studii universitare au dreptul să se înscrie la un nou concurs de admitere numai pe locuri cu taxă, indiferent de forma de învățământ. Orice persoană care are dreptul să participe la concursul de admitere la studii universitare de masterat poate urma o singură dată, un singur program de masterat pe locuri finanțate de la bugetul de stat.

Masteratul înscriș în forma de învățământ cu frecvență, având calitatea de student, beneficiază de burse și drepturi sociale în condițiile legii. Masteranzii care urmează studiile la forma de învățământ fără frecvență și sunt salariați în administrația publică, în regiile autonome cu specific deosebit sau în alte unități bugetare au dreptul la concedii de studii fără plată. Studiile universitare de masterat se desfășoară în limba română, într-una din limbile minorităților naționale sau într-o limbă de circulație internațională. Hotărârea se aplică începând cu anul universitar 2006-2007. Pentru programele de masterat aprobate anterior publicării acestui act normativ și aflate în derulare se aplică reglementările în vigoare la data aprobării acestora, urmând apoi să intre în lichidare.

Brad Pitt și "arhitectura ecologică"

Brad Pitt a semnat deja contractul pentru a fi vocea care narează un film documentar despre "arhitectura ecologică", documentar ce va fi prezentat de rețeaua americană de

televiziune America's Pbs. Producătorii documentarului "Design: E2" speră ca starul din "Mr. and Mrs. Smith" va atrage atenția asupra acestui film și va încuraja construcția așa numitelor "locuințe verzi" care să nu afecteze mediul înconjurător. "Prin implicarea sa în acest proiect vom reuși probabil să explicăm cât mai multor oameni importanța unor clădiri aflate în armonie cu mediul", a susținut producătorul executiv al documentarului, Karena Albersbrad. Noul documentar va avea șase părți și se va axa asupra eforturilor dar și beneficiilor unor construcții care să respecte mediul înconjurător.

Expoziție permanentă, necesară

Perioada comunismului românesc va fi reprezentată în expoziția permanentă a Muzeului Național de Istorie a României (MNIR), aflată în prezent în lucru, a declarat directorul general al instituției, dr. Crișan Mușeteanu.

"Au existat diferite opinii și o discuție legată de momentul unde ar trebui să se oprească o expoziție permanentă a unui muzeu. Sunt păreri care spun că această expunere să se oprească la sfârșitul primului sau celui de-al doilea război mondial. Altele consideră că finalul expoziției ar trebui să fie momentul instaurării comunismului, al plecării regelui Mihai, la sfârșitul anului 1947", a spus Crișan Mușeteanu. Directorul general al MNIR a menționat că în expoziția permanentă a muzeului, conducerea instituției a decis să prezinte istoria României până în decembrie 1989, ilustrând, deci, și comunismul românesc cu toate avaturile lui.

În expoziție vor fi prezentate, astfel, instaurarea comunismului în România, lupta împotriva comunismului, industrializarea forțată, colectivizarea satelor, "restructurarea" orașelor ș.a. Crișan Mușeteanu a menționat, însă, că pentru ilustrarea acestei epoci se pune problema existenței în depozitele muzeului a unui număr foarte mare de piese din epoca ceaușistă, în comparație cu epoca lui Gheorghiu Dej. Astfel, epoca ceaușistă va fi ilustrată de obiecte aparținând celebrei "expoziții omagiale", în care există alături de kitch-uri și piese de artă, vestimentație, o serie de decorații, care nu au fost returnate celor care le-au acordat celebrului cuplu. În muzeu sunt însă foarte puține obiecte din epoca lui Gheorghiu Dej, precum și o serie de obiecte moștenite de la Muzeul Partidului Comunist Român, precum un birou care a aparținut lui Carol al II-lea, folosit ulterior de Petru Groza, documente, fotografii.

Vor fi expuse, de asemenea, obiecte de uz zilnic, precum un televizor din epoca respectivă sau prima motoretă "Carpați" produsă în România.

Posibila "verigă lipsă" între homo erectus și omul modern

O echipă de paleoantropologi a descoperit în Etiopia un craniu fragmentat în două bucăți aparținând unui hominid ce a trăit în urmă cu 500.000 - 250.000 de ani (datarea rămășițelor nu a fost încă realizată) și ar putea reprezenta mult căutata "verigă lipsă" care să probeze teoria evoluționistă postulată de Charles Darwin și să marcheze trecerea de la homo

erectus la homo sapiens, informează Associated Press. Acest craniu "provine dintr-o perioadă de timp foarte importantă pentru antropologii, fiind foarte aproape de apariția omului modern din punct de vedere anatomic", a comentat Sileshi Semaw, coordonatorul proiectului "Gona Paleoanthropological Research" din Etiopia. Craniul a fost descoperit la Gawis, în regiunea Afar din nord-estul Etiopiei. Alături de craniu au mai fost descoperite câteva unelte din piatră cjoplită și rămășițe ale unor animale, printre care două specii diferite de porci, oase de zebra, elefant, antilopă, pisică și șoareci. "Craniul de la Gawis ne oferă oportunitatea să-l privim drept în față pe unul dintre strămoșii noștri", a mai declarat paleoantropologul american de origine etiopiană.

Homo erectus, considerat de mulți drept strămoșul lui Homo sapiens, a dispărut de pe Terra în urmă cu aproximativ 100.000 - 200.000 de ani.

Craniul datează dintr-o perioadă despre care există foarte puține informații științifice, fiind considerată o perioadă de tranziție de la Homo erectus-ul african către omul modern. Rămășițele fosile din Africa din această perioadă sunt foarte puține, iar majoritatea speciilor sunt datate necorespunzător.

Acest craniu este ușor de deosebit de cel al omului modern, dar prezintă indicii clare că aparține strămoșului lui Homo sapiens. "O astfel de fosilă ne oferă argumente anatomice care să ne permită să dezvoltăm teoria și înțelegerea evoluționismului. O astfel de fosilă are capacitatea de a ne obliga să ne reexaminăm teoriile despre originea omului", a mai adăugat el. "Este cu adevărat o descoperire extraordinară pentru că acest craniu se alătură unui număr din păcate foarte limitat de alte dovezi fosile care sugerează legătura de evoluție dintre Homo erectus și propria noastră specie, Homo sapiens", a subliniat el. Homo erectus a apărut pentru prima dată în Africa în urmă cu 1 milion - 2 milioane de ani și apoi a migrat răspândindu-se în Asia, din Caucazul georgian până în China și Indonezia. Între 1 milion și poate 200.000 de ani în urmă, în Africa, considerată leagănul umanității, au existat una sau mai multe specii hominide care au dat naștere primilor membri ai speciei Homo sapiens, între 150.000 și 200.000 de ani în urmă.

Conform paleoantropologilor, această fosilă descoperită în Etiopia ar putea aparține populației din care se trage omul modern sau ar putea fi un reprezentant al unei ramuri demult dispărute de hominizi care nu au lăsat "descendenți" pe linie evolutivă.

Hannibal Lecter, "cel mai tare" personaj negativ

Siniștrul canibal Hannibal Lecter, interpretat de Sir Anthony Hopkins în "The Silence of the Lambs", a fost desemnat cel mai tare personaj negativ de film de cititorii revistei Vibe, relatează site-ul Contactmusic. Lecter, rol pentru care Hopkins a obținut un premiu Oscar, a fost preferat personajelor Darth Vader (Star Wars) și Freddy Krueger (A Nightmare on Elm Street).

Locul al patrulea a fost ocupat de Ike Turner (What's Love Got To Do With It?), interpretat de Laurence Fishburne, iar poziția a cincea i-a revenit lui Norman Bates (Psycho), încarnat de Anthony Perkins.

Daniel SĂUCA

Caiete Silvane

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4, Sălaj, România
Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com
culturasj@zalau.astral.ro
www.ctsjs.ro

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între Consiliul Județean Sălaj; Prefectura Sălaj; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Colectivul de redacție:

Cristian Contraș - director
Daniel Săuca - redactor șef
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Ileana Petrean - Păușan, Elena Musca - redactori
Marius Soare - tehnoredactor
Tiparul realizat la Tipografia SC Graiul Sălajului SA Zalău, B-dul Mihai Viteazul, nr. 77, Sălaj
tel./fax 0260616981

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale și factorii poștali, precum și prin S.C.DAMCO S.A. Prețul unui abonament pe o lună este de 1,5 lei noi (15.000 lei vechi).

Influența fenomenelor cosmice asupra istoriei omenirii

Omenirea a manifestat dintotdeauna o frică pentru necunoscut. Din cele mai vechi timpuri apariția unor fenomenele cosmice, în special, care nu puteau fi explicate au constituit momente de panică și frică. Se credea și încă se mai crede și astăzi că acestea pot provoca dezastre naturale sau chiar sfârșitul planetei. De-a lungul timpului o parte dintre aceste fenomene au fost studiate și explicate de către oamenii de știință.

Un astfel de fenomen cosmic care se crede că aduce nenorociri este cometa Halley, care apare periodic tot la 76 de ani.

Motivul acestei intervenții îl constituie faptul că în prestigiosul ziar *Gazeta de Duminecă*, ce apărea, începând cu anul 1904, la Șimleu, am descoperit un articol foarte interesant, spunem noi, tocmai pe această temă a apariției cometei Halley și a modului cum se credea că au influențat acestea istoria omenirii.

Marele astronom Edmund Haley, descoperitorul cometei

În perioada ce a urmat Revoluției științifice, între anii 1660-1734 se constată un mare avânt al științei. Acum se conturează și primele ei forme de organizare, prin înființarea Societății Regale, în Anglia și a Academiei de Științe, în Franța.

Cel mai de seamă astronom al acestei perioade a fost Edmund Halley. Acesta s-a născut pe data de 29.10.1656 în localitatea Haggerston din Anglia. El a descoperit mișcările specifice ale stelelor și periodicitatea revenirii cometelor. De asemenea, el a întocmit o hartă a cerului așa cum se vedea din emisfera sudică. Astfel, în anul 1679 în "Catalogus stellarum australium" el descrie coordonatele a 341 de stele sudice. Este prima catalogare a stelelor din emisfera sudică.

În anul 1682, Halley descoperă "marea cometă" care-i va purta numele, iar în anul 1705 el afirmă faptul că această cometă are o apariție ciclică, tot la 76 de ani, ceea ce s-a și întâmplat de-a lungul timpului. Această prezicere o face în "Synopsis astronomice cometarum" (*O expunere sumară a astronomiei cometelor*).

În anul 1720 Halley îi succede lui Flansteed în postul de astronom regal și începe un studiu al Lunii care a durat 18 ani. Pe parcursul derulării acestui studiu el descoperă că mișcarea Lunii, raportată la timpul solar, este aparent accelerată. În anul 1842, pe data de 14.01, marele om de știință se stinge din viață. Previzuniile lui legate de cometa care îi poartă numele s-au adevărit. Această apărare, din nou, în anul 1758.

Aparițiile cometei până în anul 1910

Ziarul șimleuan *Gazeta de Duminecă*

publica în anul 1910, după un articol apărut în ziarul *Drapelul*, cele 33 de apariții cunoscute ale cometei, până în acel an, și influența pe care a avut-o asupra istoriei omenirii. Iată care au fost aceste apariții și evenimentele istorice care le-a generat sau influențat:

I. Înainte de nașterea lui Isus Christos se cunosc următoarele apariții ale cometei: 1) La apariția din anul 2616 î.Hr. s-a întâmplat moartea lui Matusalem; 2) La cea din anul 2349 se consideră că a avut loc potopul de apă, despre care vorbește istoria biblică; 3) La cea din anul 1600 a avut loc pustiirea Sodomei și Gomorei; 4) La 394 războiul greco-persan; 5) La 317 imperiul lui Alexandru cel Mare începe să se destrame; 6) La 240 războiul între Roma și Cartagina, urmată de pustiirea celei din urmă; 7) La 163 Antonius Epipli a pustiit Asia Mică; 8) La anul 87 Roma e atacată de patru armate. Războiul civil între Marius și Sulla; 9) Nimicirea armatei lui Varus prin Arminius în pădurea Teutoburgică; **Nașterea lui Isus Christos.**

II. După Isus Christos : 10) La apariția din anul 70 Titus prădează Ierusalimul; 11) La cea din anul 147 Roma bate și învinge Grecia; 12) La cea anul 218 moartea împăratului Maerinus; 13) La 286 goana și martirajul creștinilor sub împăratul Dioclețian; 14) La 274 răscoala africanilor contra imperiului roman; 15) La 451 generalul roman Aetius bate pe Atila în luptele de la Câmpiile Catalaunice. Ultima mare victorie a Romei; 16) La 536 Belizaria cucerește Roma. Moartea regelui Arthur; 17) La 697 Mahomed pregătește legi noi, pe baza viziunilor avute; 18) La 684 arabii ocupă nordul Africii; 19) La 760 ne aflăm în pragul alegerii ca rege a lui Carol cel Mare; 20) La 839 danezii pustiesc Anglia. Arabii cuceresc Sicilia; 21) La 912 normanzii ocupă nordul Franței; 22) La 989 are loc războiul dintre romani și mauri în Germania și Italia; 23) La 1142 are loc războiul civil din Anglia, era cea mai neagră a acestei țări. Franța stă sub interdicția papală. Creștinii pleacă spre recucerirea Ierusalimului; 24) La 1222 războiul guelf-gheberlin devastază întreaga Europă. Bula de aur maghiară; 25) La 1299 formarea imperiului otoman; 26) La 1377 are loc războiul dintre Venetia și Genova. Papa Grigore al XI-lea se reîntoarce de la Avignon la Roma; 27) În anul 1456 are loc un război în Anglia. Iancu de Hunedoara câștigă bătălia de la Belgrad. Războiul civil din Austria. **Papa Calixtus al III-lea afurisește cometa Halley și ordonă rugăciuni de mântuire. De atunci sună clopotul de amiază la toate bisericile catolice;** 28) La 1532 se pregătește invazia turcilor în Europa, amenințând Viena.

Perioada sângeroasă a erei protestante. Pizzaro ocupă Peru; 29) La 1607 în lupta pentru independență Olanda bate Spania și peste 2 ani (1609) Filip al III-lea al Spaniei recunoaște independența Provinciilor Unite. Maurii sunt alungați din Spania. În toată creștinătatea se dezvoltă ideea că această cometă aduce sfârșitul lumii; 30) La 1682 revoluția din Anglia. Ocuparea Indiei. Astronomul Halley descoperă reîntoarcerea ciclică a cometei tot la 76 de ani; 31) La 1759 Clive ocupă India, pentru Anglia. Războiul dintre Anglia și Franța; 32) La 1835

are loc răscoala lui Don Carlos în Spania; 33) La 1910 moare regele Eduard al Angliei, înainte de apariția cometei.

Urmărind din perspectiva actuală aceste date istorice se poate observa faptul că ele sunt, în marea lor majoritate, foarte exacte. Sunt fenomene istorice care s-au petrecut în preajma apariției acestei comete.

Apariția cometei în anul 1910

În anul 1910, astronomii prevedeau că această cometă va apare în noaptea de 19 mai. Această apariție a fost așteptată "pe toată suprafața pământului de milioane de oameni cu cea mai mare încordare". În marile orașe ale lumii de la acea vreme, Londra, New York, Paris sau Viena sute de mii de oameni așteptau apariția cometei. Însăși împăratul Francisc Iosif s-a trezit în acea noapte și a stat două ore la fereastra castelului privind cerul cu un binoclu. Mulți astronomi s-au înălțat în aer cu baloane, luând cu ei și aparate, pentru a efectua diferite înregistrări științifice.

Este foarte interesant

modul cum a primit opinia publică de la acea vreme vestea apariției cometei. O parte a ei s-a înfricoșat presupunând că această apariție va însemna sfârșitul lumii. În Rusia "foarte mulți oameni s-au îmbrăcat în haine albe și au așteptat cu lumina aprinsă sfârșitul lumii". O altă categorie de persoane s-au apucat "de beții nebune, ca să nu vadă sfârșitul lumii". Alții, "mai slabi de fire, chiar și-au făcut seama de frica cometei". Foarte mulți însă, "au dormit liniștiți - și aceștia au găcit-o mult mai bine, căci nimic nu s-a arătat în noaptea aceea - și chiar de-a trecut pământul prin coada cometei așa după cum au răfuit astronomii, nime n-a simțit nimic și toți au rămas desumăgiți".

Semnatarul acestui articol încheie prin a spune că doar Dumnezeu știe, "mai bine decât toți învățații din lume, cum să-și direcționeze corpurile cerești și cum să le treacă unul pe lângă altul, fără a cășma daune și stricăciuni - sau spaima, cari să nu le poată purta omenirea".

Pentru apariția cometei din anul 1910 am putea, totuși, adăuga următoarele evenimente care au marcat istoria unor popoare: 1) Japonia a anexat Coreea; 2) În Mexic a avut loc revoluția populară împotriva lui P. Diaz, condusă de F. Madero cu sprijinul lui Emiliano Zapata și Pancho Villa; 3) Portugalia și-a proclamat independența; 4) În Anglia a fost proclamat ca rege George al V-lea.

Ultima apariție a cometei Halley a avut loc în anul 1986. Ne punem întrebarea ce legătură ar putea fi între apariția cometei și politica de perestroika a lui Mihail Gorbaciov, care a început tocmai în acea perioadă și care a dus, în cele din urmă, la prăbușirea U.R.S.S. și la sfârșitul războiului de 77 de ani (1914-1991), după cum numea această perioadă marele nostru istoric Neagu Djuvara. Să fie oare acesta cel de-al doilea eveniment bun adus de către cometă, după cel reprezentat de nașterea lui Isus Christos?

Alte evenimente majore ale anului 1986 au fost următoarele: 1) Asasinarea primului ministru suedez O. Palme; 2) Fuga dictatorului Marcos de la Manila; 3) Explodează în zbor nava americană Challenger; 4) Tragicul accident nuclear de la Cernobâl.

Următoarea apariție a cometei Halley va fi în anul 2062, adică peste 56 de ani.

Marin POP

Surse documentare:

1. *Gazeta de Duminecă*, nr. 20 din 29 mai 1910.
2. Al. Hellemans, B. Bunch, *Istoria descoperirilor științifice*, Ed. Orizonturi și Ed. Lider, București, 1988.
3. *Enciclopedie de Istorie universală*, Ed. All Educational, București, 2003.

